

**Міжнародна науково-
практична конференція**

**International scientific
and practical conference**

2 серпня 2024 р.
м. Чернігів, Україна

August 2, 2024
Chernihiv, Ukraine

**Розвиток науки та
освіти в умовах глобалізації**

**Development of science and
education in the context
of globalization**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Розвиток науки
та освіти в умовах
глобалізації**

Матеріали

2 серпня 2024 р.

м. Чернігів, Україна

International
scientific and practical
conference

**Development of
science and education in
the context of globalization**

Proceedings

August 2, 2024

Chernihiv, Ukraine

Розвиток науки та освіти в умовах глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Чернігів, 2 серпня 2024 р). Research Europe, 2024. 186 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток науки та освіти в умовах глобалізації", яка відбулася 2 серпня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024

© Research Europe, 2024

UDC 37

Development of science and education in the context of globalization : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Chernihiv, 2024, August 2). Research Europe, 2024. 186 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Development of science and education in the context of globalization", which took place on 2nd August 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Podoliak, M.

Flipped classroom in teaching foreign languages. 11

Розуменко А. О., Розуменко А. М.

Фахове спрямування завдань з вищої математики
для студентів аграрних спеціальностей. 15

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Гаврилов І. С.

Трансформація комп'ютерних дисциплін під впливом
динамічного розвитку технологій на базі штучного інтелекту. 18

Ілляшенко Т. Д.

Проблеми і перспективи співіснування різних форм
навчання в освіті дітей з особливими освітніми потребами. 20

Оганесян В. С., Гнатенко С. О., Блажко В. О.

Використання освітньої платформи G-Suite for Education
(Google Workspase) у ВСП "Фаховий коледж економіки,
права та інформаційних технологій". 24

Резнікова Л. В., Александрова В. М.

Порівняльний аналіз платформ для онлайн-
оцінювання: переваги та недоліки Classtime. 26

Рибачук Л. В., Макарчук П. О.

Система підтримки діяльності волонтерського центру. 29

Славко Г. В., Набок Т. А.

Дослідження можливостей штучного інтелекту
для оцінювання знань з програмування. 34

Філіпчук М. П., Філіпчук О. І.

Про ефективне обчислення комбінаторних чисел. 38

СЕКЦІЯ 3. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. SCHOOL EDUCATION

Мардаль В. Б.

Умови реалізації профорієнтаційної роботи

з учнівською молоддю в ЗЗСО України. 42

СЕКЦІЯ 4. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

.....

SECTION 4. ADULT EDUCATION

Матохнюк О. Д.

Досвід розвитку лідерських якостей публічного

службовця у країнах Європейського Союзу. 45

Матохнюк Л., Оверчук В., Максименко Ю.

Шляхи подолання емоційного вигорання. 50

СЕКЦІЯ 5. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 5. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Павлюк М. М., Федонюк В. В.

Біокліматичні характеристики території Волинської

області в умовах глобальних змін клімату. 54

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Белей М. Д.

Духовність як категорія ідеального

в структурі особистості. 57

Бистров А. Б.

Адаптація кризової комунікації до інформаційних потреб різних

цільових аудиторій (на прикладі Чернігівської області). 60

Богоніс А. Р.

Управління інформаційною сферою в умовах

інтегрування сучасних цифрових технологій. 63

Гаряга О. О. Особливості функціонування окружних судів за судовою реформою 1864 року.	65
Дзямко О. О., Орос Ф. М., Пасевич І. А. Ставлення громадян України до діяльності волонтерів та волонтерських організацій у вирішенні актуальних соціальних проблем.	69
Кулеба В. І. Ділове спілкування: соціально-психологічний аспект.	73
Марківська О. С. Психологічні особливості переживання жіночої самотності.	77
Панчук А. О. До питання про управління портами у надзвичайних умовах.	82
Проць Р. Р. Вплив державного регулювання на розвиток альтернативних джерел енергії.	86
Река Е.-Л. Г., Фленько О. В., Сливка А. В. Співпраця з громадськими та неурядовими організаціями в сфері соціально-правового захисту внутрішньо переміщених осіб.	87
Тищенко О. О. Використання Bitcoin як платіжного засобу.	92
Франкова Л. П. Проблема професійного самовизначення дітей старшого шкільного віку.	95
Хвалібота Р. І. Посилення міграційних процесів як новий виклик для системи державного управління демографічною безпекою.	99
Шмигельська С. Є. Вимоги до комунікативних умінь психологів.	101

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Василиха Н. В., Любка О. М. Концептуальні засади менеджменту управління ланцюгами поставок.	106
Voloshyn, A. P. Robot and human interaction in Industry 5.0.	108

Dzhuzhuk, V. I. Innovative development of bakery enterprises to increase competitiveness.	110
Yeromenko, M. F. Investment activity of an enterprise as one of the key aspects in conditions of resource constraints and crisis situations.	113
Іршак О. С., Ковалюк А. О. Вплив цифрових технологій на страховий ринок в Україні.	116
Kovalov, M. S. Ensuring effective management of the company's profit.	119
Костенко Г. П., Запорожець А. О., Верпета В. О. Енергонезалежність громад, сталий розвиток та резильєнтність енергетики: комплексний підхід до впровадження розподіленої ВДЕ-генерації в Україні в умовах військових та глобальних викликів.	122
Kotsiubynskyi, D. V. Organisational and economic mechanism of industrial enterprise management.	126
Ma Jingtao Study on occupants thermal comfort and work performance in offices based on nap behavior.	129
Микитенко В. В. Вимоги та умови реалізації на практиці домінант концепту системного упорядкування природно- господарських відносин в Україні.	132
Myronchenko, D. Ethical considerations in cybersecurity within the global economy.	136
Musiichuk, D. V. Methods of identification of risks of investment activity of machine-building enterprises.	139
Павлов К. В., Мельник О. О. Інноваційний розвиток системи формування регіональної економічної безпеки.	142
Павлова О. М., Янчук І. Л. Економічні засади регулювання логістичної стратегії в підприємницькій діяльності.	145
Polishchuk, B. O. Principles underlying the management of innovative development of a machine-building enterprise.	149

Ravlyk, R. V.	
Management of an industrial enterprise in a crisis situation.	152
Sabadosh, O. V.,	
Management of innovative development of machine-building enterprises.	155
Самойленко Б. В.	
Антикризове управління логістичними процесами в Україні.	158
Slopitskyi, V. I.	
Strategic management of innovation activities enterprises.	162
Сук П. Л.	
Визначення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від інвестиційної діяльності.	165
Трушкін Д. А.	
Економічний вплив технологій доповненої реальності на великі підприємства.	170
Chubov, R. M.	
Enterprise crisis management system.	173
Shevchenko, A.	
Blockchain technology and cybersecurity: economic perspectives and applications.	176

СЕКЦІЯ 8. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.

SECTION 8. FOREIGN LANGUAGES

Сіденко Н. Г.	
Дистанційне навчання іноземній мові у контексті глобалізації освіти.	180
Трушковська А. Д.	
Лексико-граматичні аспекти перекладу (на матеріалі англійської та німецької мов).	182

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....
SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Podoliak, M.,

УДК 378.014.1:811.111

PhD in Education, Assistant Professor,

Department of the Ukrainian and Foreign Languages,

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary

Medicine and Biotechnologies Lviv

FLIPPED CLASSROOM IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

The flipped classroom is a relatively new teaching method gaining popularity in many countries worldwide. There is no unanimous opinion about the founder of this method. Some scholars believe it was founded by Salman Khan (the founder of the Academy) in 2006 or by the Woodland School teachers in Colorado, USA, Jonathan Bergman and Aaron Sams. All three inventors recorded their lessons for later viewing by students at home. In the classroom, during face-to-face education, students performed practical exercises and, together with the teacher, searched for answers to unclear questions. Thus, the main principle of the flipped class is independent learning and mastery of the material by students at home, watching video lectures and reading educational materials; in the classroom, during face-to-face training with the teacher, pupils and students perform practical exercises, laboratory classes, search together with the teacher for answers to unclear questions.

The following scientists were involved in the research of the flipped classroom method: N. Bilousova and T. Gordienko, N. Prykhodkina, A. Aljaradeh, M. Thomas, S. Ahmad, G. Johnson, G. Cecchinato, G. Lee, A. Voles and others.

Many scientists have developed the concept of an inverted classroom, so we consider it appropriate to consider the main ones. G. Cecchinato explains the flipped class as a teaching method in which didactic activity is reversed: face-to-face lectures are moved to the home, and practical classes are moved to classrooms [7].

A. AlJaser defines the flipped classroom as a student-centered learning model that replaces traditional learning with active, collaborative, practical tasks. It uses the Internet and ICT to distribute video lectures for viewing at home; later, students discuss and practically work out the material together [4].

Y. Aljaraideh notes that the flipped classroom method involves the teacher providing students with the necessary basic knowledge before face-to-face classes, which, in turn, allows both teachers and students to pay more attention to the

development of practical thinking skills. To ensure the success of the flipped classroom method's success, teachers must balance three main elements: the provision of learning materials, pedagogical knowledge, and the integration of modern technology, where teachers implement technology for educational purposes during classes [3].

Considering the issue of the flipped classroom, N. Bilousova and T. Gordienko note that during this teaching method, the role of the student changes radically, who becomes not a "consumer," but an active "participant" in the educational process, and the teacher creates conditions for the cognitive activity of students and accompanies their studies. According to scientists, this technology can also include other pedagogical technologies that activate students' mental activity, encourage the development of their research skills, and allow them to work at a convenient time [1].

The flipped classroom is a type of blended learning that involves the organization of distance and face-to-face learning. It logically departs from all the previously discussed learning methods, such as distance and blended learning, learning using ICT and MOOC, and learning through Moodle and Canvas platforms, YouTube, and smartphones. In the flipped classroom, all this is combined into one teaching method.

Since the flipped classroom method is student-centered, we can thus determine that the entire educational process will be based on satisfying students' interests and needs. In this method, students are the main actors who independently determine the pace and means of learning, methods of independent learning, etc.

Most flipped classroom researchers note that the teacher acts as a facilitator, observer, or instructor who minimally, if necessary, intervenes in the students' learning process. He should organize the learning process so that students can actively participate in learning. In addition, the teacher is obliged to create and manage educational materials so that the student can understand the material as best as possible. During face-to-face classes, the teacher should motivate students to perform practical tasks based on theoretical knowledge acquired at home, discuss unclear issues, and answer questions. In addition, if necessary, the teacher can explain the theoretical material to students if they do not understand it well.

Many scholars believe that educational materials students should review at home alone should only be video lectures. Thus, from the beginning of the formation of this method, it was believed that video was the only method of presentation of educational materials. In our opinion, this is an incomplete statement since it is essential for students to watch video lectures and read academic materials; different people absorb information differently.

It is also essential to consider the procedure for using the flipped classroom. The first step is the teacher's formation of appropriate educational materials, creating

interactive exercises to consolidate the acquired knowledge, and editing and creating video presentations. Video presentations should be short, up to 15 minutes, with clear explanations and examples. We find something similar in M. Attaran and Z. Zainudin's study of the influence of the flipped classroom on foreign language learning, where the scientists note that videos should be exciting and interactive [5]. A. Basal also emphasizes that video lectures should be animated, exciting and contain questions and tasks that will encourage students to study [6]. Having interviewed students after using the flipped classroom to learn a foreign language, I. Al-Naabi emphasizes that it is essential to include many examples and pictures with new words in the video lecture and simplify the language for the weak [2].

The main task of our research was to obtain and study students' feedback on using the flipped classroom method when studying the subject "Foreign language for professional direction" at the Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv. For this purpose, we selected one group of students (15 people) from the Faculty of Veterinary Medicine. The duration of training using this method was one semester; regularity – three pairs every two weeks. At the end of the course or semester, we conducted a student survey asking for their feedback on the flipped classroom learning process.

During face-to-face classes, students performed practical exercises and tasks together, containing words and grammar rules presented to students before the class. However, it is worth noting that before performing the exercises, we briefly explained things that were unclear to the students, which they could not understand while working with educational materials at home. Practical exercises during face-to-face classes included not only exercises but also creative tasks, such as, for example, making a presentation on a chosen topic, the method of cases and projects, CLIL techniques, and cooperative learning.

Using the above-mentioned methods in combination with the flipped classroom method can have a positive educational effect. In particular, this is confirmed by the feedback of the students we interviewed, among whom the majority (13 people) noted that they willingly studied using the flipped class method. Two more were neutral in their answers.

Among the advantages of self-study at home, students noted the convenience of studying, watching videos, and rereading educational materials several times. Students liked the face-to-face classes, thanks to exercises that included newly learned words and rules, problem-solving methods, and project-based learning. As a result, all the students we interviewed indicated they would be willing to study using the flipped classroom method again.

Thus, we can conclude that the flipped classroom method is effective in learning a foreign language by students of higher education institutions. It is essential to summarize that the flipped classroom method should be used with other teaching methods (cooperative learning, project and case method, CLIL) to increase its effectiveness. In addition, based on this information, we consider it expedient to give some advice regarding implementing the flipped classroom method in studying a foreign language by vocational education students. The main recommendation is constant communication between the teacher and students. It is also worth paying attention to developing and improving educational materials, exercises, and tasks. Discussing things students do not understand in classes and testing the acquired knowledge in face-to-face courses is essential.

Список використаних джерел

1. Білоусова Н., Гордієнко Т. Застосування технології перевернутого навчання в роботі загальноосвітнього навчального закладу. Молодий вчений, 2019. № 5.2 (69.2). с. 102–105.
2. Al-Naabi I. Is it Worth Flipping? The Impact of Flipped Classroom on EFL Students' Grammar. English Language Teaching, 2020. 13. 6. p. 64-75. <https://doi.org/10.5539/elt.v13n6p64>
3. Aljaraideh Y. Students' perception of flipped classroom: A case study for private universities in Jordan. Journal of Technology and Science Education, 2019. 9(3). P. 368-377. <https://doi.org/10.3926/jotse648>
4. AlJaser A. Effectiveness of using flipped classroom strategy in academic achievement and self-efficacy among education students of Princess Nourah Bint Abdulrahman University. Canadian Center of Science and Education, 2017. 10(14). P. 67– 77.
5. Attaran M., Zainuddin Z. Malaysian students' perceptions of flipped classroom: a case study. Innovations in Education and Teaching International, 2015. 53. 6. P. 660-670. <http://dx.doi.org/10.1080/14703297.2015.1102079>
6. Baçal A. The Implementation of a Flipped Classroom in Foreign Language Teaching. Turkish Online Journal of Distance Education, 2015. 16. 4. P. 28-37. DOI: 10.17718/tojde.72185.
7. Cecchinato G. Flipped classroom: innovare la scuola con le tecnologie digitali. TD Tecnologie Didattiche, 2014. 22 (1). p. 11-20.

Розуменко А. О.,

УДК 37.09

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

Розуменко А. М.,

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
завідувач кафедри вищої математики,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

ФАХОВЕ СПРЯМУВАННЯ ЗАВДАНЬ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сьогодні навчальний предмет "Математика" визначено як один з обов'язкових на національному мультипредметному тесті, за результатами якого оцінюють знання випускників середніх закладів освіти нашої країни в умовах військового стану. Протягом останніх років спостерігається тенденція значного зниження рівня математичної підготовки випускників. Цей факт викликає занепокоєння представників усіх освітніх рівнів. В українському суспільстві продовжуються дискусії щодо виключення математики із списку обов'язкових предметів. Досить часто звучить аргумент про те, що математику мають складати тільки ті випускники, які вибирають спеціальності, що безпосередньо пов'язані з математичними галузями.

Як показує власний досвід викладання математичних дисциплін, ця проблема обговорюється і студентами закладів вищої освіти, які вивчають курс вищої математики. Значна кількість здобувачів вищої освіти (найчастіше це випускники з низьким рівнем шкільної математичної підготовки) вважають, що математику мають вивчати тільки студенти, які обрали математичні спеціальності. На жаль, таку позицію інколи поділяють і представники адміністрації різних факультетів, які мають досить широкі повноваження в межах університету. Тому проблема забезпечення якісної математичної підготовки майбутнього фахівця стає ще більш гострою.

Ми поділяємо думку науковців [1], які вважають, що історично склалися дві сторони призначення математичної освіти: практична, пов'язана зі створенням і застосуванням інструментарію, потрібного людині в її продуктивній діяльності, і інтелектуальна, пов'язана з мисленням людини, з оволодінням певним методом пізнання і перетворенням дійсності за допомогою математичних методів.

На практиці, у процесі викладання математики студентам нематематичних спеціальностей, ми наголошуємо на тому, що математика оперує абстрактними поняттями, структурами, які здається "не використовуються" в професійній діяльності. Разом з тим, сьогодні світ змінюється надзвичайно швидко. Професійна інформація постійно оновлюється шаленими темпами. Володіти всією інформацією стає неможливим. Тому людина, яка вміє виокремлювати структурні абстрактні елементи, встановлювати зв'язки між ними, оцінювати ризики зможе наповнювати ці елементи оновленим змістом і буде успішною і конкурентоспроможною в будь-якій професії протягом тривалого часу [2]!

Більше того, сьогодення вимагає перегляду традиційного погляду на зміст навчання математики, її роль і місце в загальній освіті. Математична освіта трактується як психологічний феномен, що відбивається в різних психічних сферах особистості і змінюється під впливом навчання математики [1].

Отже, на нашу думку, навчання математики студентів закладів вищої освіти має бути обов'язковим для всіх напрямів підготовки. Природньо, що при визначенні змісту курсу математики та виборі методичних підходів щодо його викладання, необхідно враховувати специфіку професійної діяльності майбутнього фахівця.

Ми реалізуємо фахове спрямування математичної підготовки студентів шляхом організації дослідницьких завдань, які передбачають використання математичних фактів з різних тем курсу вищої математики.

Так, наприклад, студентам агротехнологічного факультету при вивченні теми "Елементи аналітичної геометрії" пропонуємо наступне завдання :

1. Опрацювати різні види рівняння прямої на площині та канонічні рівняння кривих другого порядку.

2. На аркуші паперу "в клітинку" вибрати систему координат і довільно накреслити форму уявної клумби, межами якої є відрізки деяких прямих і фрагменти кривих другого порядку.

3. Записати рівняння відповідних геометричних побудов.

Завдання пропонуємо для групи студентів (3–5 осіб) з різним рівнем математичної підготовки. Кількість меж клумби має відповідати кількості студентів, кожний учасник групи має звітувати хоча за одну побудову.

Завдання можна продовжити: розбити клумбу на уявні ділянки; відібрати рослини за висотою, кольором і терміном цвітіння; обчислити площу всіх ділянок, розрахувати кількість насінневого матеріалу тощо.

Для перевірки правильності виконання завдання можна виконати побудови (за рівняннями, які отримали студенти у ході дослідження) в середовищі програм динамічної математики, що значно підвищує пізнавальну мотивацію студентів.

Список використаних джерел

1. Дутка, Г. Я. Фундаменталізація математичної підготовки майбутніх фахівців: методологічний та морально-етичний компоненти. Наука. Релігія. Суспільство. 2008. № 2. С.239 – 244. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/29514/38-Dutka.pdf?sequence=1>.

2. Розуменко А.О., Розуменко А.М. Про необхідність якісної математичної підготовки майбутнього фахівця. Пріоритетні напрями розвитку науки, освіти, технологій та інноваційної діяльності в Україні: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 12 квітня 2024 р.). Полтава, 2024. С. 20-22.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Гаврилов І. С.,

УДК 371.3

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Університет Григорія Сковороди в
Переяславі, м. Переяслав-Хмельницький

**ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН ПІД
ВПЛИВОМ ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ
НА БАЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ**

Трансформація комп'ютерних дисциплін під впливом динамічного розвитку технологій на базі штучного інтелекту стала важливим фактором змін у сучасних закладах вищої освіти. В останні роки, з розвитком потужних алгоритмів і збільшенням обчислювальних потужностей, освітній процес у галузі комп'ютерних наук перетерпів значні зміни. Освітні програми постійно оновлюються, включаючи нові курси та модулі, що охоплюють різні аспекти штучного інтелекту, такі як машинне навчання, нейронні мережі, розпізнавання мови та обробка природньої мови. В освітній процес були інтегровані практичні завдання та проекти, що вимагають реального застосування теоретичних знань у сфері штучного інтелекту. Студенти отримують можливість працювати з сучасними фреймворками та інструментами, такими як TensorFlow і PyTorch, що дозволяє їм глибше зануритися в технічні деталі та розробку інноваційних рішень. Такий підхід значно підвищує якість освіти та готує фахівців, спроможних вирішувати складні задачі в реальному світі [1-3].

Освітні програми також почали акцентувати на етичних аспектах використання штучного інтелекту. Заклади вищої освіти включають дисципліни, які вивчають питання конфіденційності, біасу та справедливості, пов'язані з технологіями на базі штучного інтелекту. Це допомагає студентам розуміти не

лише технічні, але й соціальні наслідки розробки та впровадження штучного інтелекту. Крім технічних змін, змінилася й методика викладання. Викладачі використовують гнучкіші форми навчання, такі як змішане навчання, віртуальні лабораторії та онлайн-платформи для курсів. Це дає можливість студентам більш ефективно освоювати матеріал, незалежно від їхнього географічного розташування та доступу до традиційних освітніх ресурсів. У цьому контексті, велика увага приділяється також міждисциплінарному зв'язку комп'ютерних наук з іншими галузями знань. Штучний інтелект активно інтегрується у сфери здоров'я, фінансів, транспорту та багатьох інших, що стимулює розробку освітніх програм, які включають як технічні, так і гуманітарні, соціальні аспекти використання ШІ. Заклади вищої освіти розробляють курси, що готують студентів не тільки до роботи з алгоритмами та програмним забезпеченням, але й до усвідомлення їхнього впливу на суспільство, закладаючи фундамент для відповідального та ефективного використання новітніх технологій.

Науково-дослідницька діяльність в галузі штучного інтелекту також набуває нових форм. Заклади вищої освіти співпрацюють з індустрією, щоб інтегрувати останні досягнення в наукові проекти та дипломні роботи студентів. Це сприяє більш глибокому залученню студентів до передових досліджень та реальних індустріальних задач.

Таким чином, динамічний розвиток технологій на базі штучного інтелекту відкриває нові горизонти у сфері освіти і досліджень. Заклади вищої освіти постійно адаптуються до цих змін, підготовляючи випускників, здатних не лише працювати з сучасними технологіями, але й етично рефлексувати на їх використання.

Список використаних джерел

1. Махненко Д. І знову про штучний інтелект. Допомога, загроза чи пусті балачки? Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання. № 11 (741).
2. Кармаза О. О., Кушерець Д. В. Штучний інтелект у цивілістичному процесі: перспективи використання. URL : <http://surl.li/gbnuw> (дата звернення: 19.03.2024)
3. Проць Д. Штучний інтелект та його вплив на волю і волевиявлення фізичної особи. Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді : IV Міжнар. студ. наук. конф. (15 травня 2020 року). С. 195–198.

Ілляшенко Т. Д.,

УДК 376+159.9

канд. психол. наук,
старша наукова співробітниця,
провідна наукова співробітниця
лабораторії психологічного супроводу
дітей з особливими освітніми потребами,
Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи, м. Київ

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СПІВІСНУВАННЯ РІЗНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

З початку нового століття і досі освіта дітей з особливими потребами (ООП) в Україні зазнає суттєвих трансформацій у зв'язку із впровадженням інклюзивного навчання. Швидкі темпи здійснення переходу від сегрегативної системи освіти цієї категорії дітей до інклюзивної залишали мало можливостей для критичної оцінки її якості і причин, які стоять їй на перешкоді.

Критичні зауваження щодо практики впровадження інклюзивного навчання в Україні, переважно пов'язані із екстраполяцією зарубіжного досвіду у не достатньо підготовлені умови [5; 7]. Ми поділяємо цю позицію, проте намагаючись більше її конкретизувати, здійснили опитування педагогів, які працюють в системі інклюзивного навчання, щодо реалізації основних його засад. Навіть це невелике попереднє дослідження показало, що справа не стільки в екстраполяції зарубіжного досвіду, скільки у непослідовності його впровадження.

Насамперед, не маючи достатньої матеріальної бази, ми намагалися (і далі намагаємось) впровадити інклюзивне навчання набагато швидшими темпами, ніж це робилося у країнах Європи і Північної Америки. Це негативно позначилося на кадровому його забезпеченні. Наше опитування педагогів показало, що серед них було виявлено 20% таких, які не мали ніякого попереднього досвіду і навіть теоретичної підготовки до роботи з дітьми з ООП в системі інклюзивного навчання. Переважна більшість — понад 70% обмежувалися теоретичною підготовкою (курси, семінари), яка була нетривалою і не могла дати необхідні фахові знання і навички [4]. У школах з інклюзивним навчанням немає фахівців зі спеціальної психології і педагогіки. Тимчасом у країнах, досвід яких ми начебто переймаємо, як неодмінна умова ефективності інклюзивного навчання розглядається здатність і готовність педагога працювати з дітьми з ООП.

Навчання здійснюють педагоги, які мають відповідний фах. Відповідність педагога покладеним на нього професійним обов'язкам жорстко контролюється [2, с. 96].

Дуже суттєві проблеми в сучасній освіті дітей з ООП у нашій країні створило ставлення до інклюзивного навчання як такого, що, само собою зрозуміло, йде на зміну спеціальному навчанню, яке, хоч і не відійшло зовсім у минуле, але розглядається як рудимент. Це зумовило включення в інклюзивні умови навчання дітей не залежно від складності порушень їхнього розвитку. На відміну, наприклад, від США, де запровадження інклюзивного навчання починали з дітей з показниками IQ, близькими до норми, які порівняно легко входили у середовище ровесників у загальноосвітньому класі та у засвоєння відповідної програми [2, с. 75], у нас пріоритет в інклюзивних умовах навчання отримали діти, які не потребували ще не забезпеченого безбар'єрного простору як фізичного доступу до шкільного приміщення та пересування в ньому. Як виявилось, такими є здебільшого діти з порушенням інтелектуального розвитку різного ступеня тяжкості, діти з розладами спектру аутизму — педагогічно найскладніші діти, які потребують різнобічної фахової педагогічної допомоги та не отримують її через відсутність відповідно підготовлених педагогів. Часто в інклюзивних умовах опиняються діти із вкрай складними порушеннями поведінки, що робить проблематичним проведення уроку та порушує право на якісну освіту як інших дітей з ООП, так і тих, що мають нормативний розвиток. Тимчасом у розвинених країнах з чималим досвідом інклюзивного навчання, переважна більшість дітей саме з такими порушеннями навчається у спеціальних школах [2].

Сприйняття інклюзивного навчання як пріоритетного і майже безальтернативного призвело до того, що усі методичні пошуки концентрувалися навколо нього. У дотриманні теоретико-методологічних засад інклюзивної освіти вітчизняні розробники методичних рекомендацій виявились значно ортодоксальнішими, ніж ті зарубіжні фахівці, на досвід яких вони посилалися. Виявилось це, насамперед, у відмові від діагнозу та натомість використанні переліку різних труднощів дітей у процесі навчання [3].

Відмова від психолого-педагогічного діагнозу тягне за собою великі втрати. Діагноз — узагальнення, у якому закодовано увесь досвід вивчення того чи іншого явища. Виявляючись в індивідуальних особливостях, діагноз надає їм незрівнянно більшого змісту, дозволяє встановити зв'язки між ними, бачити прогноз і шлях досягнення прогнозованого. Констатований індивідуальний прояв без зв'язку з діагностичним визначенням за своїм змістом є не більше, ніж простий факт. Позбавлений будь-яких змістових зв'язків з іншими проявами і узагальнень, він мало інформативний щодо прогнозу, отже, і для побудови корекційно-педагогічного процесу.

Чи корисна відмова від діагнозу для інклюзивної форми навчання, на наш погляд, є дискусійним питанням. Тимчасом спеціальне навчання таким чином зовсім позбавляється психолого-педагогічної діагностики, бо інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) — єдині установи у системі освіти дітей з ООП, наділені діагностичними функціями, методично повністю орієнтовані на інклюзивне навчання і неспроможні забезпечити діагностику у спеціальній освіті. Про це свідчить невдала спроба створити нове Положення про спеціальні класи, яке так і не було реалізоване. Це — очікуваний результат, адже спеціальна освіта будується на об'єктивному психолого-педагогічному діагнозі розвитку дитини, який передбачає визначення первинного порушення, його впливу на цілу ієрархію інших її психологічних особливостей, що є визначальним для побудови освітнього процесу і її психолого-педагогічного супроводу. Висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, який надається ІРЦ, є мало придатним для побудови педагогічного процесу в спеціальній школі, особливо — для комплектування різних типів спеціальних шкіл і класів, оскільки не містить психолого-педагогічного діагнозу.

Отже, спеціальна й інклюзивна освіта не тільки втрачають будь-які точки дотику, але стає проблемним саме існування спеціальної освіти, потреба у якій є дедалі очевиднішою, як тільки торкнемося якості освіти осіб з ООП у цілому. І схоже, що такий стан з різними формами освіти дітей цієї категорії не має нічого спільного із зарубіжним досвідом.

У переважній більшості країн, які практикують інклюзивне навчання, воно виступає як одна з форм здобуття освіти особами з ООП поряд іншими формами: спеціальними школами і спеціальними класами у закладах загальної освіти. Різні форми навчання не є чисто альтернативними, а, насамперед, зумовлені різними можливостями задовольнити освітні потреби дітей. Здійснюється комплексна психолого-медико-соціальна оцінка розвитку дітей у єдиних центрах. Залежно від її результатів з батьками обговорюється питання кращих умов навчання для їхньої дитини. Залишаючи право вибору за батьками, таке обговорення сприяє формуванню батьківської компетентності та їхньої здатності бути партнерами педагогам [1; 2].

Отже у системі освіти дітей з ООП у нашій країні гостро постала проблема її удосконалення, насамперед, забезпечення рівноправного функціонування різних її форм. Зокрема, сьогодні важливішим є не форсування впровадження інклюзивного навчання, а упорядкування його засад.

Якісна освіта дітей з ООП не залежно від форми її здобуття починається, насамперед, з об'єктивного науково обґрунтованого психолого-педагогічного діагностування їхнього розвитку, поєднаного з відомостями про стан їхнього здоров'я.

Повноцінне здійснення психолого-педагогічної діагностики розвитку дітей з ООП сьогодні методично достатньо забезпечене. Є можливості поєднувати вітчизняні методи, побудовані на основі навчального експерименту та якісної оцінки процесу і результатів виконання діагностичних завдань, з тестовими методиками, які сьогодні мають ІРЦ, але повноцінно не можуть використовувати через відмову від діагнозу, який методиками передбачається. Узгодження показників, отриманих з допомогою різних діагностичних методик, сприятиме об'єктивності діагностичного висновку.

Психолого-педагогічний діагноз, побудований на наукових засадах, є вихідним для будь-якої форми навчання. Єдині засади психолого-педагогічної діагностики розвитку дітей з ООП роблять різні форми навчання взаємно проникними, дозволяють у міру потреби без зайвої тяганини змінювати форму навчання дитини чи поєднувати різні її форми.

Рекомендована форма навчання, насамперед, визначається особливостями розвитку дитини і є свідомим вибором батьків. Формування психолого-педагогічної компетентності батьків — важлива умова забезпечення якісної освіти дітей з ООП. Тому кожен випадок психолого-педагогічного діагностування розвитку дитини повинен завершуватися обговоренням з батьками кращих умов її навчання.

Список використаних джерел

1. Гребя І., Леврінц М. Міжнародний досвід реалізації інклюзивної освіти на прикладі країн Європи. *Витоки педагогічної майстерності*: журнал (Серія "Педагогічні науки"). Випуск 29. 2022. С. 81–87.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ : "Самміт Книга", 2009. 272 с. : іл. (Серія "Інклюзивна освіта").
3. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі / укладачі: Прохоренко Л. І., Ярмола Н. А., Набоченко О. О., Данілавичюте Е. А. та ін.. 2021. 200 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/2021/12/31/Method.rekom.dlya.IRTS.31.12.pdf>.
4. Обухівська А. Г., Ілляшенко Т. Д. З досвіду вивчення практики впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*: збірник. Одеса : Видавничий дім "Гельветика", 2022. Вип. 37. 164 с. С. 137–141. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v37/33.pdf>.
5. Продіус О. І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4 (2). С. 86–93.

6. Садова І. І. Інклюзивна освіта в країнах Європи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 1. С. 188–192.

7. Снісаренко О. І. Стратегія диференціації навчання інклюзивних учнів із затримкою психічного розвитку в умовах загальноосвітнього закладу. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2017. Вип. 10. С. 327–341. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2017_10_32.

Оганесян В. С.,

УДК 371.1.07

канд. екон. наук,
заступник директорки з навчальної роботи,
ВСП "Фаховий коледж економіки,
права та інформаційних технологій"
ПЗВО "Кам'янець-Подільський податковий
інститут", м. Кам'янець-Подільський

Гнатенко С. О.,

доктор філософії, голова циклової комісії,
ВСП "Фаховий коледж економіки,
права та інформаційних технологій"
ПЗВО "Кам'янець-Подільський податковий
інститут", м. Кам'янець-Подільський

Блажко В. О.,

викладач юридичних дисциплін,
ВСП "Фаховий коледж економіки,
права та інформаційних технологій"
ПЗВО "Кам'янець-Подільський податковий
інститут", м. Кам'янець-Подільський

ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПЛАТФОРМИ G-SUITE FOR EDUCATION (GOOGLE WORKSPACE) У ВСП "ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЕКОНОМІКИ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ"

У сучасному світі інформаційні технології відіграють ключову роль у розвитку освітніх процесів, забезпечуючи ефективну організацію навчального процесу та покращення якості освіти [2]. Важливим елементом інноваційного підходу до освіти є впровадження хмарних технологій, які надають широкий спектр інструментів для викладачів і студентів. Однією з таких платформ є G-Suite

for Education, що являє собою комплексний набір інструментів доступний у Google Workspace, що спеціально розроблений для освітніх установ [1].

Дистанційне навчання у ВСП "Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій" під час довготривалого карантину COVID-19 та війни проти російської федерації показало, що необхідно підвищувати здатність системи освіти адаптуватися до нових умов. В першу чергу, це стосується покращення цифрових навичок педагогів, оскільки нові умови вимагають використання цифрових інструментів, комп'ютеризованого навчального середовища під час здійснення освітнього процесу в навчальному закладі та, відповідно, новітнього підходу для роботи зі студентами.

З цією метою адміністрація ВСП "Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій" вирішила впровадити та використовувати вищезазначену освітню платформу в освітньому процесі установи.

За результатами дворічного використання платформи отримано позитивні результати її використання в освітньому процесі. Крім очевидної користі від забезпечення можливості проводити навчальні заняття в формі дистанційної освіти за певних умов, наявні також покращення в поточній навчальній взаємодії педагогічного складу установи та здобувачів освіти, зокрема зменшення потреби в регулярному проведенні консультативних зустрічей зі студентами, наданні безперешкодного доступу до методичних матеріалів дисциплін у будь-який зручний для здобувача освіти час, надання середовища для обміну ідеями між студентами та їхньої самостійної групової роботи без нагляду викладача.

Подібні результати спостерігаються і в інших закладах освіти, зокрема Р. Сабхарвал, Р. Чаг, М.Р. Хоссейн та М. Веллс зазначають, що LMS-системи "відкривають можливості створення, управління та надання освітнього контенту, що спрощує його керування для бізнесів будь-якого розміру й типу" [3].

Отже, використання G-Suite for Education у ВСП "Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій" сприяє оптимізації навчального процесу, покращує спільну роботу студентів і викладачів, забезпечує безпеку даних та надає інструменти для створення сучасних навчальних матеріалів. Завдяки інтеграції з існуючими освітніми та адміністративними процесами, платформа дозволяє значно підвищити ефективність роботи всього коледжу.

Список використаних джерел

1. Гриценко В., Юстик І. Використання сервісу Google Classroom для управління освітніми процесами. Portal of scientific conferences Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. URL: <https://www.cusp.u.edu.ua/en/2014-rik/suchasni-tendantsii-navchannia-fyzyky-u-zahalnoosvitnii-ta-vy>

shchii-shkoli/sektsiia-4/3930-vykorystannya-servisu-google-classroom-dlya-upravlin
nya-osvitnimy-protsesamy (дата звернення: 01.08.2024).

2. Matviienko, O. Actual problems of modern professional education. Science and society : Collection of scientific articles. Fadette editions, Namur, Belgium, 2019, pp. 118-122.

3. Sabharwal, R, Chugh, R, Hossain MR & Wells, M, 'Learning Management Systems in the Workplace: A Literature Review', In 2018 IEEE International Conference on Teaching, Assessment and Learning for Engineering (TALE), Wollongong, Australia, 2018, pp. 387-393, doi: 10.1109/TALE.2018.8615158.

Резнікова Л. В.,

вчитель математики та фізики,
Одеський ліцей № 35 Одеської
міської ради, м. Одеса

Александрова В. М.,

викладач математики та інформатики,
Одеський фаховий коледж транспортних
технологій, м. Одеса

УДК 371.26

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ОНЛАЙН- ОЦІНЮВАННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ CLASSTIME

Перевірка знань і навичок здобувачів є однією з найважливіших складових будь-якої системи освіти. В педагогічному інструментарії викладача сьогодні є безліч форм та методів проведення діагностики рівня засвоєння навчального матеріалу здобувачем, зокрема саме тестування є найпоширенішим методом.

Для проведення тестування існує безліч платформа, зокрема популярністю користуються Google Forms, Kahoot!, Quizizz, LearningApps, Всеосвіта, На урок, Classtime. Оскільки при виборі сервісу для проведення тестування у роботі вчителя враховують кілька важливих факторів: функціональність, зручність використання, безпека, аналітика, вартість. Кожна з них має свої переваги та недоліки у порівнянні з іншими.

Classtime – це сучасна онлайн-платформа, розроблена спеціально для вчителів, яка поєднує в собі інтерактивність, ефективність та зручність використання. Вона пропонує широкий спектр інструментів, які дозволяють створювати динамічні навчальні матеріали та проводити ефективну поточну оцінку знань учнів.

Платформа забезпечує індивідуалізацію навчання, адаптуючи навчальний контент та темп проходження матеріалу до потреб кожного учня. Крім того, Classtime автоматизує багато рутинних операцій, таких як оцінювання завдань, що дозволяє вчителям зосередитися на більш творчих аспектах педагогічної діяльності. Різноманітність форматів завдань, від відкритих питань до тестів з множинним вибором, сприяє підвищенню залученості учнів та поглибленню їхнього розуміння навчального матеріалу. Деталізована аналітика, яку надає платформа, дозволяє вчителям оцінювати ефективність навчального процесу та виявляти напрямки для подальшого вдосконалення.

Впровадження Classtime в освітній процес дозволяє підвищити рівень залученості учнів до навчання, покращити якість засвоєння навчального матеріалу, оптимізувати використання навчального часу, створити більш індивідуалізоване навчальне середовище та підвищити ефективність педагогічної діяльності.

Classtime також є перспективним інструментом для проведення досліджень в галузі педагогічних технологій. Її можна використовувати для вивчення впливу інтерактивних елементів на мотивацію учнів, аналізу ефективності різних стратегій навчання, оцінки впливу індивідуалізації навчання на академічні досягнення та дослідження ролі зворотного зв'язку в навчальному процесі. Значною перевагою Classtime є інтерактивні форми завдань, які при правильному використанні сприяють підвищенню академічних досягнень учнів.

Інтерактивні елементи та вбудований механізм змагальності, реалізовані в платформі Classtime, сприяють підвищенню рівня когнітивної залученості учнів до навчального процесу. Завдяки цьому зростає їхня мотивація до навчання, що, в свою чергу, позитивно впливає на якість засвоєння матеріалу.

Різноманітність форматів завдань, доступних на платформі, дозволяє учням закріпити отримані знання та сформувані більш глибоке розуміння навіть складних концепцій. Завдяки цьому підвищується ефективність навчання та зменшується кількість помилок при виконанні навчальних завдань.

Можливість адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних потреб кожного учня є однією з ключових переваг платформи Classtime. Такий підхід забезпечує оптимальні умови для засвоєння знань кожним учнем, незалежно від його темпу навчання та рівня підготовленості.

Швидкий зворотний зв'язок, який забезпечує платформа, дозволяє вчителю оперативно виявляти прогалини в знаннях учнів та здійснювати своєчасну корекцію навчального процесу. Це сприяє підвищенню ефективності навчання та запобігає накопиченню значних труднощів у засвоєнні матеріалу.

Платформа Classtime, незважаючи на свою відносну молодість на ринку освітніх технологій, успішно конкурує з такими ветеранами, як Google Forms, Kahoot!, Quizizz, LearningApps, а також українськими ресурсами Всеосвіта та На урок. Її відмінною рисою є фокус на індивідуалізації навчання та оперативному зворотному зв'язку. На відміну від Google Forms, який переважно використовується для створення статичних форм, Classtime пропонує більш широкий спектр інтерактивних форматів завдань, що сприяє підвищенню залученості учнів. Порівняно з Kahoot! та Quizizz, Classtime має більш розвинені функції для створення адаптивних тестів та аналізу результатів навчання. LearningApps, хоча й має багату бібліотеку готових завдань, поступається Classtime в плані гнучкості налаштувань та інтеграції з іншими системами. Українські платформи Всеосвіта та На урок, хоча й пропонують широкий спектр навчальних матеріалів, не мають такого ж глибокого інструментарію для проведення онлайн-оцінювання, як Classtime.

Classtime відрізняється від інших платформ також своїм зручним інтерфейсом, що спрощує процес створення та проведення завдань. Платформа пропонує детальну аналітику результатів, що дозволяє вчителям ефективно відстежувати прогрес учнів та коригувати навчальний процес. Однак, як і будь-який інструмент, Classtime має свої обмеження. Наприклад, деякі користувачі відзначають відсутність деяких специфічних функцій, які є доступними в інших платформах.

Таким чином, Classtime може розглядатися як універсальна платформа для проведення онлайн-оцінювання, яка поєднує в собі переваги різних інструментів. Вона особливо корисна для вчителів, які прагнуть підвищити ефективність навчання та створити більш індивідуалізоване навчальне середовище. Однак, вибір платформи залежить від конкретних потреб та завдань, тому перед прийняттям рішення варто ретельно вивчити можливості різних інструментів.

Список використаних джерел

1. Zinovieva I. S., Zembitska A. G. The comparative characteristic of modern online tools for testing knowledge in the process of distance learning. *Elektronnoe modelirovanie*. 2021. Vol. 43, no. 3. P. 109–123. URL: <https://doi.org/10.15407/emodel.43.03.109>.

2. Беседін Б., Кириченко А. Комп'ютерне тестування, як метод контролю якості знань учнів на уроках математики. Збірник наукових праць фізико-математичного факультету ДДПУ. 2020. № 10. С. 111–115. URL: <https://doi.org/10.31865/2413-26672415-3079102020207261>.

3. Онлайн сервіс "Classtime" [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://www.classtime.com/uk>.

4. Онлайн сервіс "LearningApps" [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://learningapps.org>.

5. Дистанційна платформа "На урок" [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://naurok.com.ua>.

6. Дистанційна платформа "Google Classroom" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://classroom.google.com>.

7. Онлайн сервіс "Всеосвіта" [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://vseosvita.ua>.

8. Онлайн сервіс "Kahoot!" [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://kahoot.com>.

9. Онлайн сервіс "Quizizz" [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://quizizz.com>.

Рибачук Л. В.,

УДК 004.42

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем та технологій,
Національний технічний університет України
"КПІ імені Ігоря Сікорського", м. Київ

Макарчук П. О.,

здобувач вищої освіти,
Національний технічний університет України
"КПІ імені Ігоря Сікорського", м. Київ

СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ЦЕНТРУ

У роботі досліджено задачу прогнозування кількості внутрішньо переміщених осіб, які звернуться до волонтерського центру за гуманітарною допомогою, на основі статистичних даних з бази волонтерського центру. Порівняно два алгоритми машинного навчання, одним з яких є алгоритм лінійної регресії. Цей алгоритм було розроблено та програмно реалізовано. Досліджено та доведено ефективність його застосування в контексті волонтерського центру.

Розроблена система призначена для підтримки діяльності волонтерського центру, автоматизації процесів управління волонтерським центром та видачі

гуманітарної допомоги, а також для оптимізації використання людських та матеріальних ресурсів за допомогою використання алгоритмів машинного навчання для прогнозування кількості людей, які прийдуть за гуманітарною допомогою.

Структура системи

Структура системи поділяється на декілька шарів, кожен з яких виконує свою функцію:

- шар представлення: інтерфейс програми, з яким взаємодіють користувачі;
- шар бізнес-логіки: бекенд програми, в якому виконуються всі обрахунки та взаємодія з базами даних;

- шар доступу до даних: необхідно, щоб доступ до сторінки працівників мали тільки працівники, оскільки це дає можливість переглядати та змінювати важливі дані;

- шар бази даних: база даних, в якій зберігаються дані про внутрішньо переміщених осіб, видачу допомоги, а також новини на сайті.

Структура масивів інформації

Для збереження даних, потрібних для роботи системи, створено базу даних з трьома таблицями:

- таблиця VPO: таблиця, в якій зберігаються дані про внутрішньо переміщених осіб;

- таблиця Arrivals: таблиця, в якій зберігаються записи про видачу гуманітарної допомоги;

- таблиця News: таблиця, в якій зберігаються новини.

Передавання та обробка даних

Вхідними даними для інформаційної системи є інформація про внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та візити до волонтерського центру. Зокрема, це особисті дані переселенців, такі як ім'я, дата переселення, номер довідки, регіон, місто, номер мобільного телефону та адреса проживання, а також дані про візити, включаючи дату візиту та дату наступного візиту.

Вихідними є дані, які надають працівнику волонтерського центру повну інформацію щодо роботи з переселенцями. Це такі статистичні показники, як кількість переселенців, що отримали допомогу, кількість візитів, а також прогнозовані дані щодо кількості переселенців, які можуть прийти за допомогою у майбутньому. Крім того, працівники створюють новини для переселенців та забезпечують актуальну інформацію про волонтерський центр.

Дані передаються та обробляються між частинами програмного продукту за допомогою HTTP запитів. Це забезпечує ефективну взаємодію між клієнтською та серверною частинами системи, дозволяючи оперативно оновлювати та отримувати необхідну інформацію.

Архітектура програмного забезпечення

Програмне забезпечення системи складається з фронтенду, частини, яку бачить користувач, та бекенду, частини, де виконуються всі розрахунки.

Математичне забезпечення

1) Змістовна постановка задачі

Працівники волонтерського центру раз на тиждень, щочетверга, видають внутрішньо переміщеним особам гуманітарну допомогу у вигляді продуктивних пакетів, які складають заздальгідь.

Гуманітарна допомога видається кожній внутрішньо переміщеній особі не частіше, ніж раз на місяць.

Кожна внутрішньо переміщена особа після отримання гуманітарної допомоги отримує дату, коли вона може прийти наступного разу.

Дані про видачу допомоги зберігаються у базі даних волонтерського центру, а саме кількість людей, яким призначено отримати гуманітарну допомогу наступного дня видачі допомоги (у найближчий четвер), а також кількість людей за кожен з минулих восьми тижнів, яким було призначено отримати гуманітарну допомогу, але вони не прийшли.

Необхідно спрогнозувати кількість людей, які прийдуть за допомогою наступного дня видачі допомоги.

2) Математична постановка задачі

Дано:

– кількість людей X_0 , яким призначено отримати гуманітарну допомогу в найближчий день її видачі;

– кількість людей X_k , $k=1, \dots, 8$, яким було призначено отримати гуманітарну допомогу на k тижнів раніше від наступного дня видачі допомоги, але вони не прийшли по неї.

Необхідно спрогнозувати кількість людей y , які прийдуть за допомогою наступного дня видачі допомоги.

3) Опис методів розв'язання

Дану задачу можна віднести до задачі регресії машинного навчання – знаходження одних даних на основі інших.

Для її розв'язання було реалізовано два алгоритми:

– звичайний алгоритм лінійної регресії;

– алгоритм "Лассо" (Least Absolute Shrinkage and Selection Operator).

Хоча ці алгоритми схожі, вони мають певні відмінності, які будуть детальніше описані далі.

Звичайний алгоритм лінійної регресії

Лінійна регресія – це статистичний метод для моделювання зв'язку між залежною змінною (цільовою) і однією або декількома незалежними змінними

(ознаками). Метою лінійної регресії є побудова лінійної функції, яка найкраще підходить для прогнозування значення цільової змінної на основі значень ознак.

Спочатку збираються дані про кількість ВПО, які призначені на наступний тиждень, а також кількість ВПО за минулі 8 тижнів, які були призначені, але не прийшли.

Будується модель лінійної регресії:

$$y = \beta_0 + \beta_1 X_0 + \beta_2 X_1 + \dots + \beta_9 X_8, \quad (1)$$

де β_0 – вільний член; $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_9$ – коефіцієнти регресії.

Потім використовується алгоритм машинного навчання для знаходження значень коефіцієнтів регресії за допомогою методу найменших квадратів – мінімізації суми квадратів різниць між фактичними та прогнозованими значеннями цільової змінної.

Алгоритм Lasso-регресії

Lasso (Least Absolute Shrinkage and Selection Operator) – це метод регресії, який виконує як відбір ознак, так і регуляризацію, зменшуючи до нуля коефіцієнти деяких ознак.

В загальному цей метод ідентичний методу звичайної лінійної регресії, але цей метод використовує регуляризацію, яка додає штраф за абсолютне значення коефіцієнтів до функції втрат. Це має важливе значення в контексті даної системи, оскільки важливе саме абсолютне значення прогнозованої кількості людей, що прийдуть за гуманітарною допомогою.

Порівняння алгоритмів лінійної регресії та Lasso-регресії

Використавши базу даних волонтерського центру, в якій накопичились дані за 30 тижнів роботи, було проведено тренування та тестування моделей, побудованих на цих алгоритмах.

Набір даних було розділено на дві частини: тренувальну (80% даних) та тестувальну (20% даних).

Потім було проведено тестування, оцінюючи середньоквадратичну похибку. Також до результатів було включено той варіант, якби ми взагалі не використовували алгоритми машинного навчання, а сподівались лише на кількість людей, призначених на наступний день видачі допомоги.

В результаті були отримані наступні значення похибки:

- похибка для лінійної регресії: 40.52;
- похибка для Lasso-регресії: 42.16;
- похибка без використання алгоритмів машинного навчання: 66.42.

Як можна побачити, використання алгоритмів справді має сенс, оскільки похибка значно менша, ніж без них.

Порівнюючи два алгоритми машинного навчання, звичайний алгоритм регресії має дещо меншу похибку, і він швидший у роботі, тому далі використано саме цей метод.

Висновки. У роботі на основі статистичних даних з бази волонтерського центру досліджено задачу прогнозування кількості внутрішньо переміщених осіб, які прийдуть отримувати гуманітарну допомогу, та описано спроектовану систему підтримки діяльності волонтерського центру. Розроблена система є унікальною і спрямована на вирішення практичних задач у сфері волонтерської діяльності. Вона може як використовуватись в поточному вигляді, так і бути масштабованою та покращеною відповідно до потреб користувачів.

Список використаних джерел

1. Robbins J. Learning Web Design: A Beginner's Guide to HTML, CSS, JavaScript, and Web Graphics. O'Reilly Media, 2018. 808 p.
2. W3Schools. HTML Tutorial. URL: <https://www.w3schools.com/html/> (дата звернення: 28.05.2024).
3. PHP Documentation. Introduction to PHP. URL: <https://www.php.net/manual/en/intro-what-is.php> (дата звернення: 28.05.2024).
4. Mozilla Developer Network (MDN). JavaScript Guide. URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/JavaScript/Guide> (дата звернення: 28.05.2024).
5. Python Software Foundation. Python Documentation. URL: <https://docs.python.org/3> (дата звернення: 28.05.2024).
6. Scikit-learn. User Guide. URL: https://scikit-learn.org/stable/user_guide.html (дата звернення: 28.05.2024).
7. Pandas Documentation. URL: <https://pandas.pydata.org/pandas-docs/stable> (дата звернення: 28.05.2024).
8. NumPy Documentation. URL: <https://numpy.org/doc> (дата звернення: 28.05.2024).
9. Joblib Documentation. URL: <https://joblib.readthedocs.io> (дата звернення: 28.05.2024).
10. James G., Witten D., Hastie T., Tibshirani R. An Introduction to Statistical Learning. Springer, 2013. 426 p.
11. Hastie T., Tibshirani R., Friedman J. The Elements of Statistical Learning. Springer, 2009. 745 p.

Славко Г. В.,

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри інформатики і вищої математики,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

Набок Т. А.,

старший викладач кафедри
інформатики і вищої математики,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського, м. Кременчук

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ З ПРОГРАМУВАННЯ

Оцінювання виконаних завдань з програмування є важливою частиною навчального процесу. Особливої значущості вона набуває в умовах дистанційного навчання [1]. Проблема, з якою стикаються викладачі, полягає у тому, що кожен код відповіді студента містить свій алгоритм та реалізацію, що ускладнює автоматизовану перевірку та аналіз помилок. Це часто вимагає значного часу від викладача для перевірки коду та пояснення помилок студентам. У цьому контексті стає очевидним потреба в ефективніших методах оцінювання, які б скоротили час на перевірку та забезпечили глибше розуміння помилок.

Одним з існуючих рішень є використання систем автоматичної перевірки на платформі Moodle [2,3]. Такі системи оцінюють код за принципом "правильно" або "неправильно", що дозволяє швидко отримати загальну оцінку. Проте цей підхід має свої обмеження, оскільки він не забезпечує детальної зворотної інформації про помилки, що може негативно вплинути на якість навчання студента.

Штучний інтелект, зокрема ChatGPT, має потенціал для революційного підходу до перевірки кодів. Системи на основі штучного інтелекту можуть бути використані для аналізу коду на більш глибокому рівні. Ось кілька аспектів, які роблять штучний інтелект перспективним інструментом для оцінювання знань з програмування.

Штучний інтелект може здійснювати детальний аналіз коду, виявляючи не лише синтаксичні помилки, але й логічні помилки, які можуть бути непомітними при звичайному тестуванні. Це дозволяє надати студентам більш точну зворотну інформацію та рекомендації для покращення.

Системи штучного інтелекту можуть адаптувати свою допомогу до рівня знань та навичок студента. Вони можуть надавати персоналізовані пояснення та ресурси, що відповідають конкретним помилкам, що значно покращує якість навчання.

Використання штучного інтелекту дозволяє автоматизувати частину процесу перевірки та аналізу, що знижує навантаження на викладача. Це не тільки економить час, але й дозволяє викладачам зосередитися на більш глибокому навчанні та наставництві.

Штучний інтелект може обробляти велику кількість завдань одночасно, що особливо корисно в умовах великих груп студентів. Це забезпечує швидке і ефективно оцінювання без втрати якості.

Наведемо тут конкретний приклад, який демонструє можливості системи штучного інтелекту ChatGPT.

Розглянемо типову задачу — реалізація алгоритму бульбашкового сортування, яка пропонується більшістю викладачів як програмна під час вивчення базових алгоритмів [1]. Найгірша ситуація складається у випадку, коли студент надав код, який автоматичною системою перевірки зараховується як такий, що виводить правильний результат. Наведемо приклад такого коду (мова Python) із виконаного студентом завдання, в якому реалізовано алгоритм бульбашкового сортування. Будь-яка система автоматичної перевірки визнає такий код правильним та введе студента і викладача в оману.

```
python

def bubble_sort(arr):
    n = len(arr)
    for i in range(n):
        for j in range(n - 1):
            if arr[j] > arr[j + 1]:
                arr[j], arr[j + 1] = arr[j + 1], arr[j]
    return arr

def main():
    # Вхідний невідсортований масив
    array = [64, 34, 25, 12, 22, 11, 90]

    print("Initial array:", array)
    sorted_array = bubble_sort(array)
    print("Sorted array:", sorted_array)

if __name__ == "__main__":
    main()
```

Рис. 1. Приклад виконаного студентом завдання з логічною помилкою

Якщо цей код надати у ChatGPT для перевірки та аналізу, то отримуємо такий результат аналізування коду системою штучного інтелекту, який наводимо без змін нижче.

"Правильні частини коду:

- Функція `bubble_sort` реалізує основний алгоритм бульбашкового сортування.
- Функція `main` коректно створює масив і виводить його до та після сортування.

Помилки в коді:

- Синтаксична помилка. У циклі `for j in range(n - 1)`, параметри не включають змінну `i`, яка необхідна для пропуску вже відсортованих елементів.
- Логічна помилка. У циклі всередині функції `bubble_sort`, потрібно враховувати індекс `i`, щоб уникнути повторного порівняння вже відсортованих елементів. Це потрібно для оптимізації бульбашкового сортування.

Виправлений код:"

```
python

def bubble_sort(arr):
    n = len(arr)
    for i in range(n):
        # Введемо прапорець для перевірки, чи був зроблений обмін
        swapped = False
        for j in range(0, n - i - 1):
            if arr[j] > arr[j + 1]:
                arr[j], arr[j + 1] = arr[j + 1], arr[j]
                swapped = True
        # Якщо жодного обміну не відбулося, масив вже відсортований
        if not swapped:
            break
    return arr

def main():
    # Вхідний невідсортований масив
    array = [64, 34, 25, 12, 22, 11, 90]

    print("Initial array:", array)
    sorted_array = bubble_sort(array)
    print("Sorted array:", sorted_array)

if __name__ == "__main__":
    main()
```

Рис. 2. Приклад виправлення коду штучним інтелектом

Пояснення від ChatGPT виконаних виправлень наводимо далі без змін.

"– **Оптимізація циклу.** Включення `i` в параметри циклу `range()` дозволяє уникнути повторного порівняння вже відсортованих елементів.

– *Прапорець swarmed. Додається для перевірки, чи були зроблені обміни під час ітерації. Якщо обмінів не було, це означає, що масив вже відсортований, що дозволяє завершити роботу алгоритму раніше."*

Завдяки цим змінам код стає більш оптимальним і виправляє помилки, які були присутні в початковій версії.

Отже штучним інтелектом в коді було виявлено помилки логіки які спричиняли надлишкову кількість ітерацій циклу. Таким чином маємо більш глибоку перевірку коду на відміну від систем тестування на платформі Moodle [2], виконану не викладачем, а штучним інтелектом.

Використання штучного інтелекту для оцінювання знань з програмування є перспективним напрямком, що дозволяє зменшити час на перевірку кодів та забезпечити більш детальну зворотну інформацію студентам. Системи на основі штучного інтелекту, такі як ChatGPT, пропонують нові можливості для підвищення ефективності навчального процесу та адаптації до індивідуальних потреб студентів. Впровадження таких технологій може суттєво покращити якість освіти в сфері програмування у поєднанні з системами автоматичного тестування [4,5].

Однак, необхідно продовжувати дослідження та тестування цих технологій, щоб забезпечити їх ефективність та надійність у реальних навчальних умовах. Тут слід зазначити, що у деяких випадках аналіз коду штучним інтелектом може бути хибним і тому потребує участі викладача для перевірки результатів аналізу, але це перспективний напрямок використання штучного інтелекту у навчанні програмуванню та оцінюванні робіт студентів.

Список використаних джерел

1. Славко Г.В., Сергієнко С.А., Григорова Т.А., Кирилаха Н.Г. Дослідження проблем оцінювання знань із програмування в умовах дистанційного навчання на платформі MOODLE // Науковий журнал "Педагогічні науки: теорія та практика". – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2023. – No 3 (47), 2023. – С. 154–163.

2. LMS Moodle. URL: <https://moodle.org> (дата звернення: 1.07.2024).

3. Olena Grytsiuk, Larysa Herasymenko, Tetiana Nabok, Tatiana Bryl, Larysa Maksimova. Assessment of learning outcomes in distance learning using the Moodle platform. *Матеріали Міжнародної конференції "MEES 2022. MODERN ELECTRICAL AND ENERGY SYSTEM"*, 20-22 October 2022.

4. Сергієнко С.А., Славко Г.В. Досвід упровадження та інтеграції системи онлайн-навчання на платформі Moodle у освітній простір університету. *Інженерні та освітні технології*. 2019. Т. 7. № 2. С. 126–136.

5. Gennadii Slavko, Serhii Serhiienko, Anfisa Shmelova, Kateryna Kovalenko "Problems and organizational measures of implementing and providing the distance electrical engineering education at the university using lms moodle in the conditions of modern challenges in Ukraine". *Proceedings of the International Conference on Modern Electrical and Energy Systems, MEES 2022.*, 20-22 October 2022.

Філіпчук М. П.,

УДК 519.1:004.94

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри прикладної математики
та інформаційних технологій,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Філіпчук О. І.,

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри математичних
проблем управління і кібернетики,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ПРО ЕФЕКТИВНЕ ОБЧИСЛЕННЯ КОМБІНАТОРНИХ ЧИСЕЛ

Однією з фундаментальних навчальних дисциплін, ефективне вивчення та засвоєння якої необхідне для підготовки висококваліфікованих фахівців як в галузі математики, так і в галузі інформаційних технологій, є дискретна математика. Важливою складовою цього навчального курсу є комбінаторика – розділ, що вивчає розташування об'єктів скінченної множини згідно зі спеціальними правилами та методи підрахунку кількості таких всеможливих розташувань. Існують добре відомі відповідні готові формули підрахунку для стандартних комбінаторних конфігурацій – сполук, розміщень і перестановок (як з повтореннями, так і без) [1]:

$$C_n^k = \frac{n!}{k!(n-k)!}, \quad A_n^k = \frac{n!}{(n-k)!} \quad (0 \leq k \leq n); \quad (1)$$

$$P_n = n!; \quad \bar{C}_n^k = C_{n+k-1}^k = \frac{(n+k-1)!}{k!(n-1)!}; \quad \bar{A}_n^k = n^k; \quad (2)$$

$$P_n(n_1, n_2, \dots, n_k) = \frac{n!}{n_1! n_2! \dots n_k!} \quad (n_1 + n_2 + \dots + n_k = n). \quad (3)$$

Разом з цим, безпосереднє точне обчислення комбінаторних значень, яке завжди базується на підрахунку факторіалів певних чисел, стає доволі обтяжливим у випадку великих значень їх аргументів.

Для автоматизованого обчислення комбінаторних чисел (без необхідності виконання обчислень вручну) авторами цієї праці було створено Web-додаток, реалізований засобами мови розмітки HTML 5, каскадних таблиць стилів CSS 3 і

скриптової мови JavaScript. Для забезпечення абсолютної точності обчислень і відображення результатів було використано новий JavaScript-тип даних BigInt – спеціальний числовий тип, який забезпечує підтримку цілих чисел довільної довжини [2].

Створений Web-додаток доступний за адресою

<https://tinyurl.com/comb-calc>

і його інтерфейс та стартовий вигляд показано на рисунку 1.

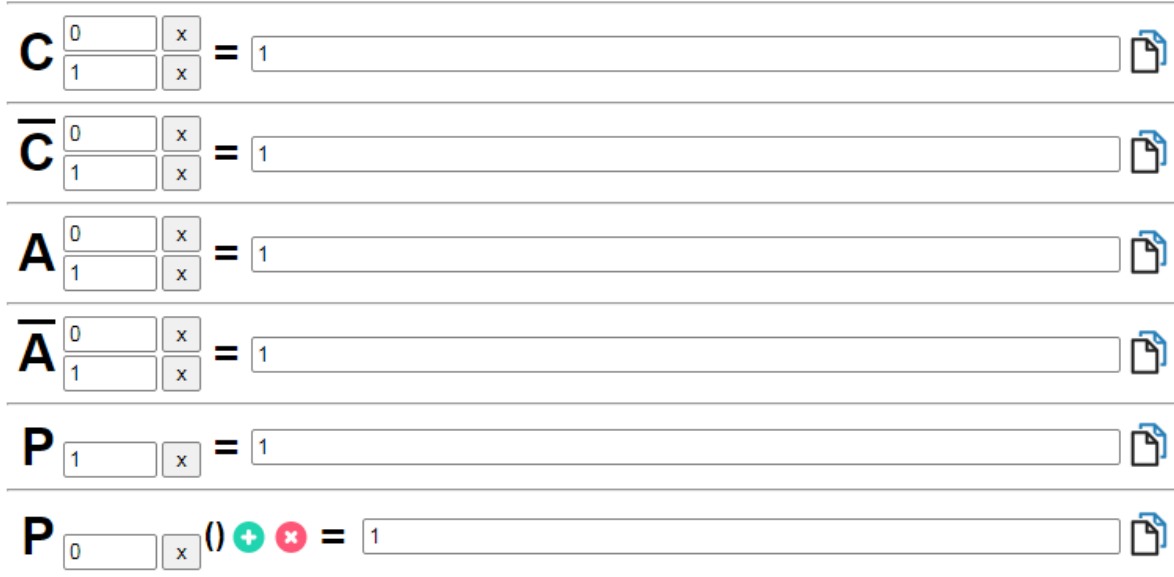

Рис. 1. Інтерфейс і стартовий вигляд додатку

На рисунку 2 продемонстровано результат роботи додатку при обчисленні деяких комбінаторних чисел із великими аргументами. Зауважимо, що обчислення здійснюватимуться динамічно, реагуючи на будь-яку зміну числових параметрів.

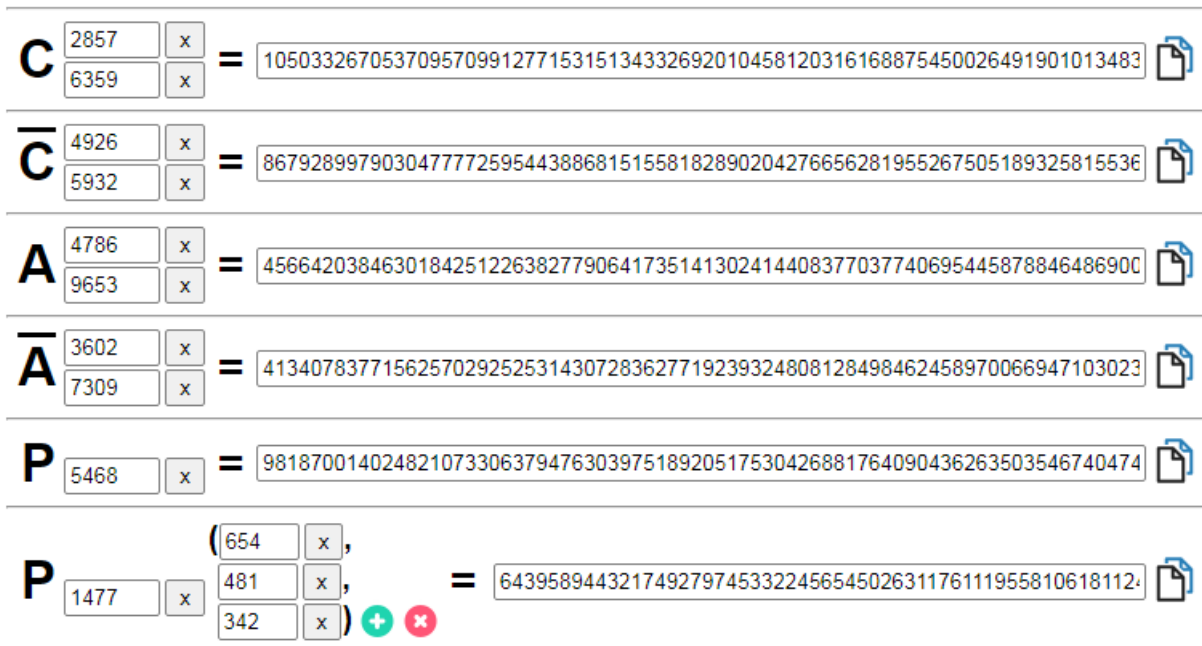

Рис. 2. Обчислення деяких комбінаторних чисел

Далі необхідно задати постійне відображення кнопки встановленого розширення на панелі інструментів браузера, що здійснюється за допомогою спеціальної кнопки розширень (рис. 7).

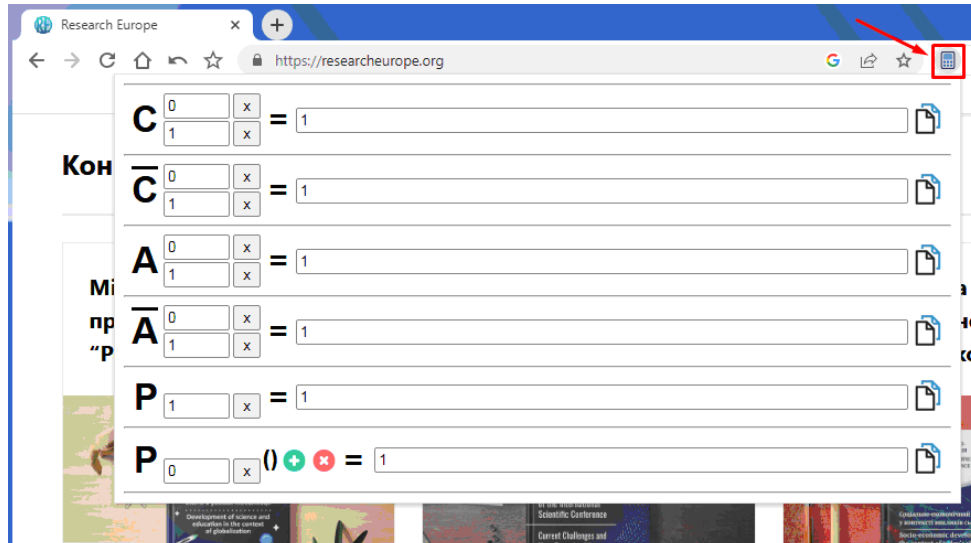

Рис. 5. Робота додатку у вигляді розширення для браузера

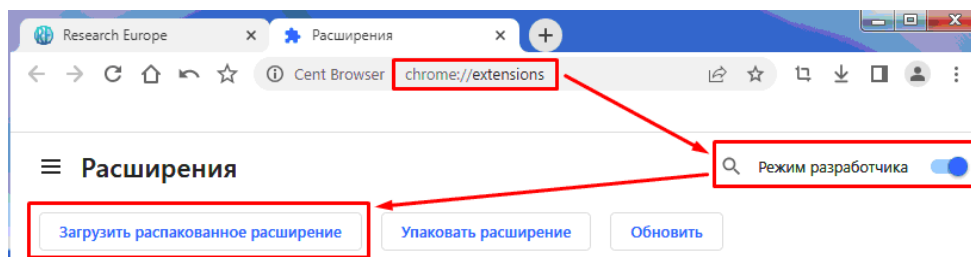

Рис. 6. Встановлення додатку у вигляді розширення для браузера

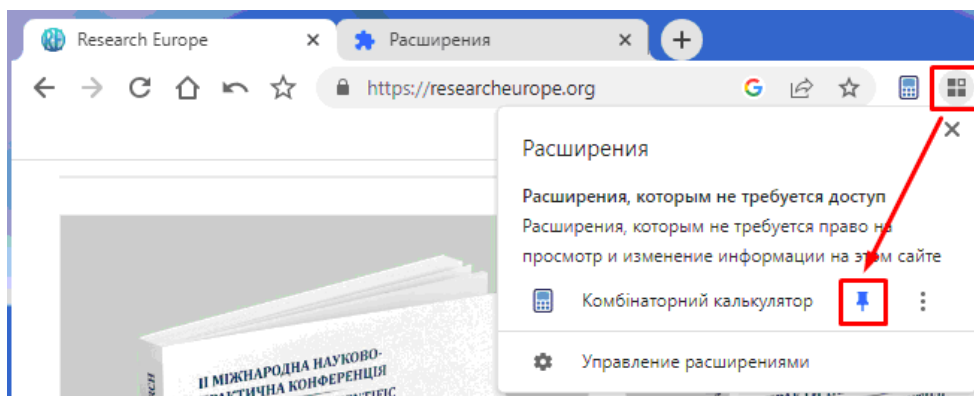

Рис. 7. Закріплення кнопки встановленого розширення на панелі інструментів браузера

Список використаних джерел

1. Нікольський Ю. В., Пасічник В. В., Щербина Ю. М. Дискретна математика : підручник. Львів : ПП "Магнолія 2006", ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 432 с.
2. BigInt. URL: <https://javascript.info/bigint> (дата звернення: 30.07.2024).

СЕКЦІЯ 3. ШКІЛЬНА ОСВІТА

SECTION 3. SCHOOL EDUCATION

Мардаль В. Б.,

УДК 37.048.4:303

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна

академія ім. Тараса Шевченка, м. Кременець

**УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ
З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В ЗЗСО УКРАЇНИ**

Одним із важливих та необхідних життєвих виборів, які має вирішити сучасна молодь, є вибір професії [8]. Головна ж складність у цьому полягає в тому, що його, зазвичай, доводиться робити навмання. Для більшості випускників ЗЗСО не існує можливості на власному досвіді пізнати що являє собою професія, яку вони планують оволодіти в найближчому майбутньому.

Психолого-педагогічні та організаційні основи підготовки учнівської молоді до вибору майбутньої професії висвітлені у працях відомих вчених: М. Захарова, Є. Клімова, Г. Костюка, В. Мадзігона, С. Чистякової, В. Сидоренка, В. Синявського, М. Тименка, М. Янцура та ін. [1, 4, 8].

Варто зазначити, що якщо у попередні десятиліття увага вчених була присвячена дослідженні проблем, пов'язаних з підготовкою учнів до вибору робітничих спеціальностей, то сьогодні чільне місце посідає огляд питання щодо вибору школярами професійної орієнтації в умовах профільної старшої школи сучасної (Д. Закатнов, О. Мельник, М. Піддячий, Н. Побірченко, І. Сотніченко, М. Піщалковська та ін. [3, 6]).

Професійна орієнтація випускників ЗЗСО охоплює систематичну, цілеспрямовану й неперервну взаємодію учня і педагога з метою створення необхідних передумов для ефективного професійного самовизначення. "Головною передумовою формування повноцінної особистості професіонала, зазначає О. Серєда, є усвідомлення на державному, суспільному й сімейному рівні своєї місії щодо забезпечення старшокласникові необхідної психологічної, інформаційної, матеріальної підтримки на етапі його самоствердження" [9, с. 174].

Н. Побірченко зазначає, що запізнлим є етап організованої профорієнтації, що обмежується лише старшим шкільним віком. "Готовність старшокласника до професійного самовизначення складають її мотиваційний, пізнавально-інформаційний та рефлексивний компоненти. Ці компоненти потребують тривалого розвитку позитивного ставлення учнів до праці, до вивчення власного

"Я", набуття рефлексивного самооцінювання взаємовідповідності "Я" й обраної професії тощо. Протиріччя полягає в тому, що дитина починає думати про те, ким вона буде в різні періоди життя з раннього дошкільного віку, а профорієнтація починається лише в старшому шкільному віці" [6, с. 177].

Отже, професійна орієнтація в сучасній школі – це система заходів з ознайомлення учнів зі світом професій, що орієнтована на розв'язання наступних завдань: огляд, оцінка та розвиток професійних інтересів, здібностей і мотивів діяльності, висвітлення системи необхідних знань, необхідних для вибору та опановування певної професії, створення умов для практичної перевірки схильностей та здібностей, ґрунтовне та всебічне консультування з питань вибору професії, отримання професійної підготовки з питань працевлаштування [6, с. 179].

У науково-педагогічній літературі [5] поняття "педагогічна умова" висвітлюється як обставина, яка є необхідною умовою для розвитку певного педагогічного процесу. Для успішного вирішення мети профконсультативної роботи педагогічними умовами слід вважати такі особливості організації урочної та позаурочної навчально-практичної діяльності школярів, які спрямовані на формування відповідного мотиваційного середовища як рушійної сили їх свідомого вибору напряму навчання у майбутньому з метою здобуття чітко визначених професійних навиків [2, 7].

На наш погляд, до педагогічних умов ефективної організації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю належать:

– впровадження у практику роботи базової школи системи допрофільної підготовки (8-9 клас), завданням якої є надання вичерпної інформації учням про основні напрями профільного навчання (мета, основні навчальні профілі та їх змістовне наповнення; зв'язок між напрямом профільного навчання й визначеними сферами професійної діяльності); профільна діагностика; профільні проби; профільна консультація;

– створення умов для реалізації навчально-практичної діяльності учнів, що сприяє актуалізації потребнісно-мотиваційних утворень особистості і побудована на основі врахування індивідуальних особливостей кожного школяра (інтереси, мотиви, схильності, здібності, темперамент тощо).

Реалізація зазначених педагогічних умов у процесі допрофільної та профільної підготовки забезпечить виконання наступних завдань:

– виховання в учнів ставлення до самого себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, усвідомлення своєї індивідуальної неповторності, власної відповідальності та впевненості у досягненні майбутнього професійного успіху;

– активізацію процесів самопізнання, самооцінки та потреби в самовдосконаленні;

– формування системи знань школярів про зміст та структуру світу професій, сучасні вимоги соціального середовища до фахівців на ринку праці, стратегію і

тактику реалізації визначених напрямів власного кар'єрного зростання у майбутньому;

– ознайомлення учнів із способами і прийомами прийняття обґрунтованих рішень про вибір майбутньої професії, забезпечення їх практичним досвідом пошуку необхідної інформації для розробки або ж удосконалення стратегії професійного зростання у майбутньому.

Таким чином, реформування системи загальної середньої освіти України, яке передбачає впровадження профільного навчання, подальшу демократизацію та гуманізацію школи, створює потенційно сприятливі умови для успішного розв'язання гострої проблеми ефективної профорієнтації випускників загальноосвітніх закладів, адже одним із найважливіших завдань шкільної освіти в Україні є допомога випускникам у виборі майбутньої професії та успішній професійній самореалізації.

Список використаних джерел

1. Балл Г. Психолого-педагогічні засади професійної орієнтації школярів : проф. інформація та проф. консультація школярів. *Психолог.* 2004. С. 2-11.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : наук. видання. К. : Либідь, 2003. 280 с.
3. Закатнов Д. О. Технології активізації професійного самовизначення старшокласників. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка.* 2001, № 6. С. 99-104.
4. Киричук В. О., Романова Л. М. Система роботи класного керівника з учнівським колективом на засадах психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку : псих.-пед. діагностика, аналіз, моделювання, програмування. Харків : Видавництво "Ранок", 2002. 128 с.
5. Коропецька О. М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навч. посібник. К. : КНТ, 2016. 438 с.
6. Побірченко Н. А., Марченко І. Б. Організаційно-психологічні умови професійної орієнтації в загальноосвітній школі. *Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України.* 2009. Випуск 6, Частина 2. С. 175–185.
7. Професійне самовизначення старшокласників : методичний посібник / Д. Закатнов, О. Мельник, О. Осипов, О. Морін, Л. Гуцан, О. Скалько; за ред. Д. Закатнова. К. : "Шкільний світ", 2006. 128 с.
8. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення : постанова Каб. Міністрів України від 17 верес. 2008 р. № 842. Уряд, кур'єр.; Офіц. вісн. України. 2008, № 72. С. 15-16
9. Середа О. Старшокласник : проблема вибору майбутньої професії. *Соціальна психологія.* 2008. № 4. С. 167–174.

СЕКЦІЯ 4. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

SECTION 4. ADULT EDUCATION

Матохнюк О. Д.,

УДК 35.081.73

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Комунальний заклад вищої освіти
"Вінницька академія безперервної освіти", м. Вінниця

**ДОСВІД РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПУБЛІЧНОГО
СЛУЖБОВЦЯ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Постановка проблеми. Для України, яка прагне інтегруватися до Європейського Союзу, важливо відповідати європейським стандартам у сфері публічної служби. Переймаючи досвід країн-членів ЄС, Україна зможе наблизитися до відповідних вимог та стандартів, що прискорить процес євроінтеграції. Ефективне державне управління та прозорість сприяють створенню сприятливого інвестиційного клімату. Запровадження європейських стандартів публічної служби допоможе Україні залучати інвестиції, що, у свою чергу, стимулюватиме економічний розвиток. Також зазначимо, що Європейські країни дотримуються принципу верховенства права у всіх аспектах публічної служби. Запровадження подібних принципів в Україні сприятиме захисту прав і свобод громадян, забезпеченню справедливого правосуддя та належного управління. Такі лідерські якості, як чесність, відповідальність та справедливість, допомагають публічним службовцям здобути довіру громадян та колег. Це підвищує авторитет державних органів та сприяє їхній ефективній роботі. Наявність лідерських якостей у публічних службовців є критично важливою для забезпечення ефективного та прозорого управління, розвитку команди, впровадження інновацій, та забезпечення високих стандартів етики та відповідальності у державних органах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням питання лідерства займається багато науковців, зокрема Дзвінчук Д., Кухарчук П., Колесник Л., Матохнюк Л., Панасюк Р., Петренко В., Пойда С., Романюк О., Сторожев Р., Хаїтов П., Шевчук І., Шляхтіна Г. та ін. Різні дослідники розглядають лідерство як процес організації групової діяльності, спрямований на досягнення цілей у короткий термін з максимальним ефектом. Проблема сучасних підходів до

розвитку лідерства у публічній службі залишається відкритою і потребує подальших досліджень.

Мета статті – дослідити механізми розвитку лідерських якостей на прикладі країн Європейського союзу.

Відповідно до мети нами було **визначено завдання**: здійснити теоретичний аналіз програм розвитку лідерських якостей публічних службовців у країнах Європейського Союзу.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано теоретичні методи: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних даних.

Викладення основного матеріалу. Сучасні підходи до розвитку лідерства на державній службі у наукових доробках висвітлено у роботах Бражевського В., Колесник Л.. Підтримуємо необхідність створення системи відбору та рекрутування на керівні посади в органах державної служби кандидатів із сильними лідерськими якостями, а також подальший розвиток системи культивування лідерства на державній службі. Це є однією з ключових умов для розвитку професійної державної служби в Україні [1]. Європейські країни мають значний досвід у побудові ефективних та прозорих систем публічної служби. Переймаючи цей досвід, Україна може покращити якість державного управління, що включає ефективність виконання функцій, відповідальність державних службовців та забезпечення належного надання публічних послуг. Один із прикладів досвіду розвитку лідерських якостей публічних службовців у країнах Європейського Союзу – це програма "European Public Sector Award" (EPSA). Ця програма, Європейська премія державного сектору, є загальноєвропейською нагородою для організацій державного сектору на всіх рівнях управління. Ця премія організується Європейським інститутом державного управління (EIPA) кожні два роки з 2009 року з метою визнання та поширення передових практик в публічному управлінні та підтримки розвитку лідерського потенціалу публічних службовців. Програма EPSA надає можливість публічним організаціям з країн-членів ЄС поділитися своїми успішними інноваційними проектами та розвитком стратегічних лідерських навичок. Переможці програми отримують визнання за свої досягнення та можливість стати прикладом для інших організацій.

Як зазначено на офіційному сайті Європейського інституту державного управління (EIPA) програм EPSA має на меті створити платформу, на якій європейські державні установи можуть досягати успіху та ставати прикладом для всього світу, а саме створення спільного європейського адміністративного простору, що дозволить стандартизувати підходи та методи управління в державному секторі всіх європейських країн; розробка нових підходів для вирішення сучасних проблем у державному управлінні; стимулювання

конкуренції між державними організаціями та винагородження за високі досягнення допоможуть стимулювати інновації та підвищити ефективність; перейняття досвіду провідних європейських лідерів дасть можливість інтегрувати найкращі практики у свою роботу; створення мережі для обміну досвідом та знаннями серед державних службовців сприятиме підвищенню якості державного управління в Європі [2].

Ця програма визначається як найпрестижніша платформа, що надає можливість публічним службовцям, організаціям та проектам демонструвати свої досягнення та спільно вивчати найкращі практики. Це робиться з метою стимулювання та підтримки ефективного та інноваційного публічного управління на різних рівнях у Європі.

Проект, нагороджений престижним сертифікатом EPSA Good Practice Certificate, є прикладом досконалості. Він мав значний вплив на всі сфери андалузької адміністрації, сприяючи інноваціям та покращенню планування політики та оцінки в таких секторах, як освіта, зайнятість, охорона здоров'я, юстиція, фінанси тощо. Директор Андалузького інституту, повідомляє, що отримання нагороди EPSA у 2021 підтверджує, що робота команди високо цінується іншими і це мотивує їх роблячи процес збирання доказів і свідчень ще більш значущим. Вони розробили власну методологію залучення громадян до державної політики, впроваджуючи інноваційні та креативні підходи. Цей проект, розпочатий влітку 2015 року як новий досвід, став сталим і продовжує активно розвиватися [3].

Представники федерального уряду Бельгії висловлюють своє задоволення нагородами Absa Awards. Таке визнання відкриває можливості для взаємодії з керівними комітетами державних менеджерів, які шукають нові підходи до інновацій у державному управлінні та поділитися нашим підходом з іншими країнами [4].

Консультант з державних інновацій у Нідерландах, а також один із експертів нагород за інновації акцентує увагу на тому, що основна мета програми — шукати нові ідеї для інновацій та оцінювати їх. "... Інновації в державних організаціях можуть бути складними, адже вони потребують творчих підходів і відданих адміністраторів, які підтримують нові ідеї. Потрібно працювати над розробкою і впровадженням нових концепцій до моменту їх реалізації". Важливим є досвід з обміну новими ініціативами громадських організацій з усієї Європи, які пройшли цей шлях і отримали важливий досвід [5].

На основі узагальнення матеріалів вбачаємо позитивні сторони програми EPSA: стимулювання інновацій (EPSA стимулює публічні організації до пошуку та впровадження інноваційних рішень та практик у сфері публічного управління); обмін досвідом (участь у програмі дозволяє публічним службовцям

обмінюватися досвідом та навчатися від найкращих практик інших учасників); підвищення прозорості та довіри (визнання передових практик сприяє підвищенню прозорості та довіри до публічних органів); міжнародний вплив (участь у EPSA надає можливість публічним організаціям збільшити свій міжнародний вплив та привернути увагу до своїх досягнень).

Крім того, деякі країни ЄС, такі як Швеція, Фінляндія та Нідерланди, активно розвивають програми навчання та розвитку лідерських якостей для публічних службовців. Ці програми можуть включати тренінги, семінари, менторство та співпрацю з приватним сектором для обміну передовими практиками.

Наприклад, у Фінляндії була запроваджена програма "Strategic Leadership Training for Senior Civil Servants" (SLS), яка спрямована на розвиток стратегічного мислення та лідерських навичок у вищих посадових осіб публічної служби. Ця програма передбачає навчання з питань стратегічного управління, здійснення стратегічного аналізу, розробки та виконання стратегій. У сучасному світі змін і нестабільності лідерам необхідно навчитися ефективно справлятися з викликами. Тому програма фокусується на аспектах, що роблять лідера успішним: розвиток бачення, залучення команди, прийняття рішень і ефективне спілкування. Основна увага приділяється управлінню впливом і владою, а також навичкам ведення команд і роботи з складними ситуаціями. Програма лідерства SLS дає можливість розвинути ключові лідерські навички, необхідні для просування кар'єри і досягнення успіху організації. Отримані практичні знання, інструменти та методики можна використовувати для ефективного управління командами, що сприятиме підвищенню цінності та цілей бізнесу, підприємства, організацій тощо [6].

Головна ідея SLS полягає в наданні учасникам необхідних знань, навичок і інструментів для ефективного вирішення стратегічних завдань та впровадження інноваційних рішень у сфері державного управління. Ця програма спрямована на розвиток лідерських якостей, стратегічного мислення та управлінської ефективності серед високопосадових державних службовців.

Аналізуючи навчальну програму акцентуємо увагу на зручності навчання в сучасному інформаційному суспільстві. Онлайн-формат навчання дозволяє навчатися у власному темпі, застосовуючи отримані знання на практиці та взаємодіяти з широкою мережею професіоналів. Учасники отримують можливість поглибити свої знання та навички у сфері стратегічного управління, інноваційних підходів та рішень у сфері державного управління. Програма пропонує доступ до висококласних викладачів і експертів, які проводять актуальні дослідження з практичним застосуванням та сприяє розвитку лідерського потенціалу та виробленню стратегічного мислення серед учасників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ці приклади свідчать про зростаючу увагу до розвитку лідерських якостей публічних службовців у країнах Європейського Союзу та впровадження програм та ініціатив для сприяння їхньому розвитку. Перспективами подальших досліджень є обґрунтування та розробка шляхів адаптації кращих практик розвитку лідерства в контексті професіоналізації публічної служби в Україні.

Список використаних джерел

1. Колесник Л.Л. Сучасні підходи до розвитку лідерства на державній службі. Економіка, управління та адміністрування. 2019. № 3 (89). С. 174–177.
2. European Institute of Public Administration (EIPA) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.eipa.eu/epsa> (дата звернення: 27.07.2024). — Назва з екрана.
3. European Institute of Public Administration – EIPA. EPSA Success Stories: The Public Policy Evaluation Area project, developed by IAAP, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Hs_IsPyzUHc (date of access: 27.07.2024).
4. European Institute of Public Administration – EIPA. EPSA Success Stories: the Government Buys Innovation project, developed by NIDO, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nxTRiIJqepw> (date of access: 27.07.2024).
5. European Institute of Public Administration – EIPA. EPSA Success Stories: Listen to Evaluator Menno Spaan, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rwDXu0-9sJU> (date of access: 27.07.2024).
6. GetSmarter. Saïd Business School, University of Oxford Online, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YmedTIhBMpE> (date of access: 27.07.2024).

Матохнюк Л.,

д-р психол. наук, професор,
професор кафедри психології,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

Оверчук В.,

д-р психол. наук, професор,
завідувач кафедри психології,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

Максименко Ю.,

д-р психол. наук, професор,
професор кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад "Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Дослідження шляхів подолання емоційного вигорання працівників є надзвичайно актуальним. Уміння управляти стресом, володіння техніками саморегуляції, усвідомлення в подальшому забезпечать баланс між професійною діяльністю та особистим життям. Розуміння того, які методи та підходи можна застосувати для профілактики та подолання емоційного вигорання в кінцевому результаті сприятиме підвищенню ефективності, задоволеності та професіоналізму у професійній діяльності. Актуальність вивчення професійного вигорання та шляхів його подолання зумовлена не тільки його негативним впливом на ефективність праці, але і тим, що воно впливає на все життя людини, змінюючи його психічне та соматичне становище, призводить до втрати здоров'я, до появи психологічних проблем та особистісних змін. У дослідженнях Матохнюк Л., Максименко Ю. встановлено, що "... протидія емоційному вигоранню підвищує рівень психологічного та суб'єктивного благополуччя та сприяє розвитку соціальної та емоційної компетентності" [1].

Відповідно до актуальності нами було визначено завдання – здійснити аналіз шляхів подолання емоційного вигорання працівників. Для вирішення поставленого завдання використано аналіз, синтез, систематизація теоретичних даних.

Шляхи подолання емоційного вигорання варто реалізовувати в три етапи: діагностика емоційного вигорання; корекція/профілактика емоційного вигорання та рекомендації щодо запобігання емоційного вигорання. Розглянемо кожний етап.

Перший етап. Діагностика емоційного вигорання. Беруче до уваги, що емоційне вигорання — це стан фізичного, емоційного та психічного виснаження, спричинений тривалим стресом і надмірною напругою, необхідно звернути увагу на всі три стани. Основні ознаки емоційного вигорання включають нездатність розслабитися, часті перепади настрою, почуття провини і сорому, підвищену дратівливість, проблеми у стосунках, нерішучість, самокритику, втрату мети або надії, головний біль, ломоту в тілі, проблеми з апетитом або сном, а також фізичну та/або розумову втому або виснаження. Зверніть увагу на наявність проблем зі здоров'ям, когнітивних труднощів, проблем з відносинами в сім'ї та на роботі тощо. Наявність вигорання може проявлятися у тому, що людина приносить роботу додому, не може заснути через думки про робочі завдання, або постійно відчуває втому та важко прокидається вранці. Також рекомендуємо пройти професійний тести "Діагностика рівня емоційного вигорання" Віктора Бойко. А практичні психологи в подальшому дадуть інтерпретацію щодо проявів синдрому в особистості. У наукових роботах Водянка Л.Д., Суховецька Д.А., Занюк А.А. визначають "...п'ять ключових груп симп томів, характерних для синдрому вигорання. А саме фізичні, емоційні, поведінкові, соціальні та інтелектуальні симптоми [2]. Тому, враховуючи вищезазначене, радимо звернутися до психолога, так як в чинниками вигорання можуть бути такі, які важко зрозуміти без допомоги фахівця.

Отже, діагностика допомагає виявити проблеми або потенційні загрози на ранніх етапах, запобігти погіршенню стану та виникненню ускладнень.

Другий етап. Корекція/профілактика емоційного вигорання містить три кроки: самоаналіз професійної діяльності; самоаналіз професійної компетентності; самоаналіз доступних ресурсів. Перший крок це самоаналіз професійної діяльності варто розпочати зі спогадів про мрію себе в професії. Необхідно пригадати Ваше бачення своєї професійної ролі та всього того, чого ви хочете досягти. Те яким/якою ви бачите себе в професії базується на мрії про світ і себе в ньому, на цінностях і переконаннях щодо життя і своєї професії. Коли воно втілюється в життя, створює атмосферу, в якій досягаються цілі, з вимірюваними результатами і відчуттям життєвої сили. Подумайте, пригадайте все, що ви знаєте про свою професійну роль, навички (побудови) взаємодії з колегами та клієнтами, знання напрямку, в якій Ви працюєте, навички вирішення конфліктів тощо. Свої спогади можна представити у вигляді малюнка, твору, розповіді тощо.

Наступним кроком пропонуємо пригадати свої навички, компетенції якими ви володієте здійснюючи професійну діяльність. Чим більш напружене середовище, тим більший ризик того, що люди не матимуть доступу до своїх

здібностей та навичок. Тому варто записати у першу колонку навички які ви принесли в свою професію, тобто якими ви володієте, що вмієте; у другу колонку згадати фідбек який дають вам люди, коли ви робите щось добре. А потім пропонуємо дописати в кожну колонку ще по дві навички. Це і будуть колективні навички і знання, бо ви є частина колектива.

Слідуючим кроком є аналіз доступних ресурсів, оскільки вони допомагають у попередженні стресу та емоційного вигорання а також забезпечує необхідні умови для досягнення цілей та підтримки ефективної роботи. Необхідно проаналізувати, пригадати який доступ Ви маєте до ресурсів. Доцільно записати у першу колонку – людський ресурс (друзі, колеги, сім'я, домашні улюбленці та ін.), а в другу – матеріальний (інтернет, бюджет, телефон, комп'ютер тощо).

Отже, здійснений самоаналіз допомагає оцінювати свої мрії, минулі рішення та їх реалізацію. Процес самоаналізу підвищує рівень самосвідомості, що допомагає виявляти приховані почуття та думки. Це дозволяє краще контролювати свої емоції та реагувати на них відповідним чином.

Третій етап. Запобігання емоційного вигорання є важливою складовою підтримки психологічного здоров'я і ефективності в професійній діяльності. Один з найефективніших способів запобігання цьому стану – це спілкування з природою. Прогулянки в лісі, поїздки на море або просто перебування в парку можуть мати значний позитивний вплив на психологічний стан. Відчуття єднання з природою дозволяє відновити внутрішню гармонію, зняти напругу, покращити настрій і загальний стан здоров'я. Ще один дієвий спосіб – спілкування з тваринами. Домашні тварини створюють затишок, заспокоюють і знімають стрес. Вони беззастережно приймають людину такою, якою вона є, і завжди раді бачити свого господаря. Існують спеціальні техніки візуалізації, які допомагають людині уявно побувати у квітучому саду, відвідати улюблений куточок природи або пережити інші позитивні емоції. Ці методи дозволяють зосередитися на приємних образах, відволіктися від негативних думок і заспокоїти розум. Регулярна практика медитації та візуалізації допомагає знижувати рівень стресу, покращує концентрацію і підвищує рівень усвідомленості. Крім цих методів, важливо також дотримуватися загальних принципів здорового способу життя. Це включає регулярну фізичну активність, збалансоване харчування, достатню кількість сну і відпочинку. Підтримка соціальних контактів і здорових міжособистісних стосунків також є важливою складовою запобігання емоційному вигоранню. Спілкування з родиною, друзями і колегами, участь у соціальних заходах і волонтерська діяльність допомагають відчувати підтримку і визнання, що знижує рівень стресу і покращує настрій. Професійна допомога психолога або коуча може бути необхідною в разі, якщо емоційне вигорання

досягло критичного рівня. Спеціалісти допоможуть визначити причини стресу, розробити ефективні стратегії його подолання і підтримувати високий рівень психологічного здоров'я. Прислухайтеся до власних відчуттів, щоб краще зрозуміти, що саме викликає стрес, і знайти спосіб його зменшити. Підтримуємо позицію Кулина А. П. про те що з "...будь-якою проблемою, вигорання краще запобігти, аніж потім намагатися подолати" [3].

Отже, важливо знайти той метод, який найкраще працює для вас, і регулярно використовуйте його для швидкого зняття стресу в напружених ситуаціях. Короткі моменти самоаналізу та релаксації можуть значно підвищити вашу продуктивність і загальне самопочуття.

Висновок. Таким чином, запобігання емоційному вигоранню вимагає комплексного підходу, що включає фізичну активність, здорове харчування, регулярний відпочинок, спілкування з природою і тваринами, медитації, аутотренінги, підтримку соціальних контактів і, при необхідності, професійну допомогу. Важливо регулярно приділяти увагу своєму психологічному здоров'ю і вживати заходів для зниження рівня стресу, щоб запобігти емоційному вигоранню і підтримувати високу якість життя та ефективність у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Матохнюк Л. О. Психологія інформаційної компетентності особистості (генеза онтологічного розвитку) : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Одеса, 2019. 527 с. – Режим доступу до ресурсу URL: <http://surl.li/urvti>.

2. Водянка Л.Д., Суховецька Д.А., Занюк А.А. Поняття емоційного вигорання та його профілактика. *Економічна наука*. 2022. С. 49-53 – Режим доступу до ресурсу URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2022/9.pdf.

3. Кулина А. П. Емоційне вигорання в умовах сучасної професійної діяльності / А. П. Кулина // *Матеріали двадцять другої всеукраїнської науково-методичної конференції*. 2020. С. 217 – 220.

СЕКЦІЯ 5. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

SECTION 5. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Павлюк М. М.,

УДК 528.9:332.3

Волинська обласна Мала
академія наук, м. Луцьк

Федонюк В. В.,

канд. геогр. наук, доцент,
доцент кафедри екології,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк

**БІОКЛІМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ
ОБЛАСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН КЛІМАТУ**

Глобальні зміни клімату, які відбуваються у сьогоденні, це один з природних процесів, який потребує всебічного вивчення та аналізу. На даний час недостатнім є дослідженість ступеня впливу змін клімату на біокліматичні характеристики окремих територій та регіонів в контексті оцінки метеочутливості людини та формування проявів метеопатій. Метеочутливість та вплив погоди і клімату на людину – це складний і прогресуючий феномен, який досліджується науковцями здавна. Окрема спеціалізована галузь метеорології – медична кліматологія – вивчає взаємозв'язок між погодними умовами і фізіологічними або патологічними реакціями організму людини. Історія таких досліджень нараховує тисячоліття, починаючи від описів впливу погоди на людину у трактатах відомих древніх медиків – дослідників Гіпократу і Парацельса, та завершуючи сучасними науковими розвідками.

Для оцінки показників впливу погоди та клімату на людину було запропоновано також поняття біоклімату. Питанням аналізу комфортності погодних умов для людини, біоклімату та його параметрів, методів їх оцінки присвячені праці Бойко І.Д., Савранчук Л.А., Бокші В.Г., Богуцького Б.В., Врублевської О.О., Малицької Л.В., Катеруши Г.П. та багатьох інших авторів, праці яких було детально проаналізовано Федонюк В.В., Жадько О.А., Іванцівим В.В., Федонюком М.А., Картавою О.Ф., Линюком Р.В. у [2, 3, 5].

Проте, для території Волинської області є потреба в деталізованих дослідженнях такого напрямку, оскільки існуючі наукові роботи були переважно поодинокими. Подібні дослідження проводили Мирка В.В., Федонюк В.В., Христецька М.Б., Роїк І.О.,

Ковальчук Н.С., Линюк Р.В. Федонюк М.А., Жадько О.А., Іванців В.В., Мерленко І.М. [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Переважно такі дослідження стосувалися змін клімату у Волинському регіоні в цілому [1, 6], тому актуальність даної роботи є високою.

У даному науковому дослідженні проаналізовано динаміку біокліматичного індексу В. Бокші та його складових у Луцьку та Світязі протягом 2021 р. для оцінки сприятливості погодно-кліматичних умов даних населених пунктів та прилеглої території для людини.

На основі даних наукової літератури та відкритих джерел проаналізовано вивченість питань, які досліджувалися: поняття біоклімату та біокліматичних індексів, їх класифікація та призначення. Структуровано та виділено систему понять і термінів у галузі дослідження.

Проаналізовано методологію та оцінено отримані результати статистично-графічного аналізу індексу патогенності $I_{\text{сумар}}$, запропонованого В. Бокшею, та його складових у Луцьку та Світязі протягом 2021 р. Було збудовано ряд графіків та діаграм, визначено періоди та тривалість періодів з сприятливими і несприятливими значеннями індексу.

Проведено порівняння значень індексу патогенності $I_{\text{сумар}}$ для Луцька і Світязя, погодно-кліматичні умови яких мають певні відмінності: у Луцьку проявляється пом'якшуючий вплив великого міста на мікроклімат, а у Світязі мікроклімат визначається лише природними чинниками та передумовами.

Таким чином, в процесі проведеного дослідження було визначено особливості річної та сезонної динаміки індексу патогенності $I_{\text{сумар}}$ в Луцьку та Світязі, що можна розглядати як типові значення для Волинської області, отримана кількість днів з гострою патогенністю перебуває у межах 20 – 23 дні протягом року, а також оцінено вплив великого міста на значення біокліматичних індексів в умовах глобальних змін клімату.

Список використаних джерел

1. Мирка В.В., Федонюк В.В., Іванців В.В., Федонюк М.А. Порівняння динаміки мікрокліматичних показників на території Черемського природного заповідника у XX та XXI ст. *Екологічні науки* : науково-практичний журнал. – К.: Видавничий дім "Гельветика", 2022. № 7(40). С. 120 – 125. URL: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2022/1/22.pdf>.

2. Федонюк В.В., Жадько О.А., Іванців В.В., Федонюк М.А. Порівняльний аналіз комфортності погоди протягом курортного сезону в національних природних парках Волині. *Екологічні науки*: науково-практичний журнал. К.: Видавничий дім "Гельветика", 2023. № 4 (49). С. 232 – 237. URL: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2023/4/31.pdf>.

3. Федонюк В.В., Картава О.Ф., Іванців В.В. Економічне оцінювання рекреаційно туристичного потенціалу регіональних ландшафтних парків України. *Актуальні проблеми економіки*. К.: ТОВ "Наш формат", 2016. № 1(175). С. 209 – 216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_1_25.

4. Федонюк В. В., Мерленко І.М., Федонюк М.А., Линюк Р.В., Ковальчук Н.С. Зміни агрокліматичних чинників в зоні Полісся в контексті глобального потепління (на прикладі Волинської області). *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Рівне : 2019. № 2(86). С.124 – 134. URL: <http://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/agri/article/view/781>

5. Fedoniuk V., Khrystetska M., Fedoniuk M., Merlenko I., Bondarchuk S. Shallowing of the Svityaz Lake in the context of regional climate change. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. Дніпро: 2020. № 4 (29). С. 673 – 684. URL: <https://geology-dnu.dp.ua/index.php/GG/article/view/751>.

6. Fedoniuk V., Fesyuk V., Fedoniuk M. Analysis of the dynamics and precipitation regime in the cross-border region Poland-Belarus-Ukraine (2010-2018). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. Дніпро: № 32(2), 2023. С. 241-253. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112323>.

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

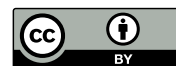
.....

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Белей М. Д.,

УДК 159.922.32:923.2

канд. психол. наук, доцент,
професор кафедри загальної психології,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

**ДУХОВНІСТЬ ЯК КАТЕГОРІЯ ІДЕАЛЬНОГО
В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ**

Аналіз проблеми сучасності українського суспільства дає нам незаперечне право стверджувати, що абсолютна більшість кризових явищ у різних сферах суспільного (а отже і особистісного) життя, що спричинили невдоволення, розчарування та стан "соціального неврозу" (З. Фройд), безпосередньо пов'язані (і багато в чому спричинені) низьким рівнем духовності або правильніше бездуховності серед наших громадян.

Відомо, що істинне, глибинне "Я" людини завжди пов'язане з духовністю, могутня, продукуюча сила якої підтримує єдність особистості, протидіє формуванню саморуйнівних тенденцій у її психіці. Сучасна психологічна наука все більше намагається концептуально осмислити і наблизитись до відомої тези, що "людина – це більше ніж психіка: людина – це дух" (В. Франкл), який завжди повинен прагнути до трансцендентності, тобто того, що перевищує людину. Лише за такої умови вона не "втрапить" саму себе, а навпаки, досягне гармонії та щастя (В. Франкл, М. Хайдеггер).

Не випадково серед багатьох фахівців, котрі переймаються проблемами формування особистості підростаючих поколінь, все більш переконливіше почала звучати теза про необхідність формування високодуховної особистості, фундаментальні основи якої б ґрунтувалися на вікових національно-культурних цінностях (І. Бех, М. Боришевський, В. Губко, М. Савчин, М. Стельмахович, О. Сухомлинська та ін.).

Духовність в психології – це вершинний ціннісно-смісловий зміст людської психіки – "вершина особистості" (Л.С. Виготський). Вона проявляється в психічному перш за все у вигляді смислових налаштувань, ціннісних орієнтацій і цінностей, життєвих смислів особистості. Духовність слід вважати основою її моральності. З одного боку, – це здатність будувати свою поведінку у

відповідності з визначеними соціально прийнятими цінностями та еталонами, а з іншого – це здатність володіти особистим імунітетом щодо "низьких" масовидних тенденцій.

Боришевський М.Й. вважає, що духовність – це багатовимірна система, складовими якої є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких у формі ціннісних орієнтацій віддзеркалюються її найбільш актуальні морально-релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності, до інших людей, до себе самої, що стали суб'єктивно значущими регуляторами її активності [1, с. 54-55]. Розвиток духовності особистості, – продовжує науковець, – відбувається у процесі нескінченного трансцендентного пошуку, в процесі якого людина "відкриває для себе нові життєві ціннісні простори, або ж починає усвідомлювати нові сенси в уже відомих їй цінностях" [1, с. 55]. Ця теза дуже тісно перекликається з ключовим положенням концепції логотерапії, згідно якої "рушійною силою людської поведінки є прагнення віднайти і реалізувати смисл життя" (В. Франкл).

Історико-культурний досвід українців ґрунтується на багатих духовних традиціях свого народу, які завжди пов'язані з Богом і є здобутком внутрішньої сили, опірності, протидії владі, світу та суспільства над людиною. Християнські цінності, що складають основу вчення Христа, здатні закласти систему особистісно-ціннісних координат, через змістову основу яких в подальшому і відбуватиметься формування суб'єктних ставлень до навколишнього світу і до самого себе. Адже віра в Бога це не лише процес спілкування з Отцем небесним, а й спосіб одкровення про себе. Тому в психологічному плані віра в Бога суттєвим чином розширює систему ціннісних координат суб'єктного творення особистості, забезпечуючи індивіду трансцендентні орієнтири.

Згідно культурно-історичного підходу до вивчення смислової сфери особистості соціальні цінності трансцендентні індивідуальній свідомості та діяльності і, безумовно, первинні стосовно індивідуально-психологічних ціннісних утворень (Л.С. Виготський, Д.О. Леонт'єв). Тим самим підкреслюється, що цінність існує незалежно від конкретного суб'єкта, однак вона відкривається йому, коли він взаємодіє з опредмеченими носіями цінностей, витворами культури, іншими людьми. Отже, ціннісно-смилова сфера індивіда повинна піддаватись цілеспрямованому формуванню, якщо ми хочемо зберегти та примножити культурну спадщину суспільства, еволюційну наступність суспільних ідеалів. При цьому "відчуження людини від національної культури робить її безликою. А людина знеособлена, позбавлена власної індивідуальності, не здатна створювати духовні цінності, бо для духовних зусиль замало тільки бажання чи навіть таланту, а конче потрібне ще відмінне від інших світовідчуження,

самобутнє сприймання навколишнього. Безродний гомункулус – ворог будь-якого народу. ...Висушуючи душі людей, знищення традицій неодмінно веде до морального, духовного, культурного та економічного занепаду" [4, с. 70].

Відомо, що людина, будучи особистістю, яка наділена відповідним рівнем свідомості (і самосвідомості) не тільки відображає світ, а й творить його, відповідно до наявних у неї потреб, цінностей та ідеалів. Ідеал, акумулюючи у собі ціль людської діяльності, є не лише сильним стимулом, а й регулятором людської поведінки.

Ідеал (лат. *idealis* від грец. *ἰδέα* – образ, ідея, пор. також ейдос) – вища цінність, досконалий стан того або іншого явища. Ідеал – це "уявлення про взірець людської поведінки і стосунків між людьми, що виникають із розуміння мети життя" (Стельмахович М.Г.). Творення ідеалу, є однією з специфічно-людських форм психічної (свідомої) діяльності, що відрізняє її від тварин і яка репрезентована не лише в індивідуально-особистісному просторі, а й у всіх сферах суспільного життя. Ідеал підносить людину, сприяє зміцненню її духовно-емоційних сил, необхідних для самореалізації.

Самостійна та самодостатня особистість, що постійно розвивається і творчо самореалізується – ось справжній ідеал громадянина. Така людина у своєму прагненні творити добро завжди налаштована творити його для інших і у цьому творенні отримувати задоволення від себе та своїх благородних справ. Вона не може бути егоїстичною, оскільки її наміри пронизані любов'ю до інших, а любов – це чеснота Божественна.

Психологічний зміст поняття ідеалу найбільш повно представлено терміном Я-ідеал, який був запропонований З. Фройдом. Згодом К. Роджерс ввів поняття Я-ідеальне (англ. *ideal self*) – уявлення про себе як про ідеал, про те, якою б людині хотілося стати в процесі самореалізації. На його думку, Я-ідеальне відображає ті атрибути, які людина хотіла б мати, але поки що не має, однак до яких прагне і найбільше цінує. Багато авторів пов'язують ідеальне з процесом засвоєння індивідом культурних цінностей, уявлень і норм поведінки, які стають особистими ідеалами завдяки механізмам соціального підкріплення [2, с. 161]. Отже психологи інтерпретують зміст ідеального особистісного як образ майбутнього Я людини, того якою вона хоче або сподівається стати, тобто як набір рис особистості, які необхідні, на її думку для досягнення адекватності, або досконалості.

Ідеал – явище конкретно-історичне і діалектичне, позаяк він несе в собі образ завершеної і незавершеної досконалості, тобто несе в собі ціль на перспективу. Саме тому його необхідно розглядати не як щось завершене і закінчене, а як процес, як реальний рух до кращого майбутнього.

Пошук смислу життя (згідно з В. Франклом) та його реалізація безпосередньо пов'язані з поняттям смислових універсалій (цінностей): творчості, переживання, відношення. Самоактуалізуючись особистість може здійснювати сходження до найвищих проявів людської духовності через надання особистісного смислу тим цінностям, які стають для неї ідеальними. "Духовний вимір" особистісного "Я" завжди репрезентований процесами піднесення, росту та возвеличення особистості, зокрема в її морально-ціннісній площині.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й. Психологічні закономірності становлення та розвитку духовності особистості / М.Й. Боришевський // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірн. наук. праць ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України [За ред. С.Д. Максименка]. – К., 2010. – Т.ХІІІ. – Ч. 4. – С. 54-59.
2. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2012. – 328 с.
3. Савчин М.В. Духовний потенціал людини / М.В. Савчин; ред.: О. Пілько. – Івано-Франківськ: Плай. Вид-во Прикарп. ун-ту, 2001. – 204 с.
4. Стельмахович Мирослав. Вибрані педагогічні твори //У двох томах. – Т.1: Українське національне виховання/За заг. ред. Л. Калуської. – Івано-Франківськ-Коломия: Вік, 2011. – 520 с.

Бистров А. Б.

УДК 316.77

АДАПТАЦІЯ КРИЗОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДО ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ РІЗНИХ ЦІЛЬОВИХ АУДИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Серед усього комплексу стратегічних комунікацій держави – через актуальні виклики часу в Україні і світі – саме кризова комунікація стала найбільш затребуваною гілкою комунікаційної науки. Саме тому спеціалісти галузі та науковці, викладачі профільних дисциплін досліджують потенціал кризових комунікацій та повсякчас вдосконалюють їхній інструментарій та поведінковий вплив.

Ефективність кризової комунікації, серед іншого, визначається правильним визначенням аудиторії комунікаційних зусиль. Цільові аудиторії можна визначити

кількома способами, зокрема, за допомогою дослідження, спостереження та – подальшого аналізу отриманих результатів. Брітані Хоуп у науковій статті "Використання стратегій комунікації в кризових ситуаціях в управлінні надзвичайними ситуаціями" стверджує, що чим більше уваги приділятиметься стратегіям комунікації у кризових ситуаціях та адаптації до потреб місцевої громади, тим кращою буде громада [1].

Щоб визначити цільову аудиторію (сегмент), необхідно зрозуміти, кого в першу чергу торкнеться криза, хто буде найбільш вразливим під час кризи, а також яка професійна чи соціальна група буде долучена для прямої комунікації з більш вузькими групами населення (до прикладу, лікарі первинної ланки будуть спілкуватися з батьками дітей до 18 років під час епідемії інфекційного захворювання тощо).

Необхідно скласти перелік цільових аудиторій для вашого регіону/типу кризи/організації/географії з урахуванням типу кризи та пріоритетувати ЦА від тих, кому інформація необхідна в першу чергу та хто буде основною ЦА – до інших. Це допоможе надалі ефективно доносити ключові повідомлення до визначених цільових аудиторій. Наташа Панчіч у своєму дослідженні "Кризова комунікація в теорії та на практиці: аналіз культурного впливу, використання стратегії та релевантність зацікавлених сторін у Австралії та Нової Зеландії" зазначає: "Більшість кризових явищ організації обговорюють загалом, не беручи до уваги унікальні, складні характеристики". [2]. Отже, чим "ближчою" є аудиторія та можливість дослідити її "складні" культурні та географічні особливості, тим ефективнішою буде подальша комунікація.

За результатами дослідження громадської думки серед населення м. Чернігів та Чернігівської області, проведеного в рамках проєкту USAID "Розбудова стійкої системи громадського здоров'я" (2022-2027 рр.), було визначено, кому довіряють представники цільових аудиторій в питаннях власного здоров'я. Дослідження є якісним, а вибірка не є репрезентативною. Всього опитано респондентів: 75 осіб. Метод опитування: індивідуальне особисте (face-to-face) інтерв'ювання (формалізованого типу), відкриті прямі питання.

Заздалегідь, за результатами стратегічної сесії, були визначені основні цільові аудиторії, з якими проводиться робота у сфері громадського здоров'я в Чернігівській області. Їх можна розподілити за такими групами:

- жителі певної територіальної громади (у тому числі певна релігійна громада);
- освітяни;
- медики;
- молодь (18-44 роки);

– люди з груп ризику (такі як люди з хронічними захворюваннями, вагітні, літні люди (60+), діти, люди з інвалідністю).

За Британі Хоуп, теорія ситуаційної комунікації в кризових ситуаціях забезпечує прескриптивний підхід, який пов'язує стратегії реагування з ситуацією кризового стану з інтегрованими адаптаціями до потреб місцевої громади. [1].

Спираючись на це, опитування продемонструвало, що жителі територіальних громад в питаннях власного здоров'я найбільше довіряють лікарям, менше – офіційним повідомленням державних установ. Загалом, рівень довіри в області до влади знижений (гіпотеза: через те, що деякі громади тривалий час були в окупації). Думка членів родини займає третю сходинку довіри для цієї аудиторії. Також популярним є педіатр Євген Комаровський.

Освітяни у Чернігові (КЗ "Чернігівський базовий фаховий медичний коледж") прислухаються насамперед до порад профільних лікарів, а лише потім – до офіційних повідомлень державних установ. Третій за впливом на викладачів області – педіатр Євген Комаровський, а четвертий – лікар-інфекціоніст Федір Лапій. Також опитані згадували про міністра охорони здоров'я України Віктора Ляшка та його заступників.

Для молоді Чернігова найважливішою є думка батьків щодо питань здоров'я. Про це заявила лівова частка опитаних студентів 3-го курсу. Другі за впливом на цю групу – лікарі. Позиція офіційних осіб – третя за довірою. Характерно, що думка популярних у соцмережах інфлюенсерів не є авторитетною для цієї аудиторії.

Найбільший вплив на лікарів Чернігова (КНП "Пологовий будинок" Чернігівської міської ради) мають повідомлення фахових колег і лише потім – влади. Також не менш важливою для них є позиція щодо того чи іншого питання лідерів думок у медичній царині: хірурга Бориса Тодурова та В'ячеслава Камінського, ректора медичного університету ім. П. Л. Шупика.

Представники груп ризику області у питаннях власного здоров'я найчастіше дослухаються до думки лікаря та родичів, і лише після того – до повідомлень офіційної влади. Існує також вплив лідерів суспільної думки: популярними серед опитаних, зокрема, є лікар Євген Комаровський та психолог Дмитро Карпачов.

Узагальнена картина щодо того, кому довіряють основні цільові аудиторії Чернігівської області, має наступний вигляд. За результатами опитування найбільшу довіру в питаннях здоров'я має інформація, отримана від лікарів. На другому місці за рівнем довіри – офіційні повідомлення від влади регіону, після них – довіра до думки рідних. На наступних щаблях – довіра до лідерів думок та сподівання на власний досвід. Серед лідерів думок, яких найчастіше називали учасники дослідження:

- Євген Комаровський, лікар-педіатр, блогер;
- Борис Тодуров, лікар-хірург;
- Дмитро Карпачов, психолог;
- В'ячеслав Камінський, ректор Національного університету охорони здоров'я України ім. П. Л. Шупика.

За підсумком дослідження аудиторій можна зробити висновок, який збігається з рекомендацією Шаліні Упадхяй і Нітін Упадхяй у статті "Картування кризової комунікації в дослідженні комунікації: що ми знаємо і чого не знаємо" – правильний синтез і систематизація роботи є потужними інструментами для розширення спроможності та впливу кризової комунікації [3].

Список використаних джерел

1. Haupt B. The Use of Crisis Communication Strategies in Emergency Management, Journal of Homeland Security and Emergency Management. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/349515382_The_Use_of_Crisis_Communication_Strategies_in_Emergency_Management (дата звернення: 01.08.2024).

2. Pancic N. Crisis Communication in theory and practice: Analysis of cultural influence, strategy applicability, and stakeholder relevance in Australia and New Zealand. 2010. URL: <https://www.researchbank.ac.nz/server/api/core/bitstreams/19c015cc-7297-4266-a9d9-f7aef314b570/content> (дата звернення: 01.08.2024).

3. Upadhyay S., Upadhyay N. Mapping crisis communication in the communication research: what we know and what we don't know. Humanities and Social Sciences Communications. 2023. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-023-02069-z> (дата звернення: 01.08.2024).

Богоніс А. Р.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

УДК 351

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ СФЕРОЮ В УМОВАХ ІНТЕГРУВАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Управління інформаційною сферою в умовах інтеграції сучасних цифрових технологій стає ключовою компетенцією для багатьох соціально-економічних

систем. Перш за все, це пов'язано зі зростанням обсягу даних та необхідністю їх ефективного використання [1-3]. Сучасні цифрові технології, такі як великі дані, штучний інтелект, машинне навчання та хмарні обчислення, відкривають нові можливості для аналізу, обробки та зберігання інформації. Перше, що потрібно зазначити, це те, що цифровізація дозволяє покращити доступ до інформації та її розподіл. Цифрові платформи та інструменти забезпечують організаціям можливість швидкого доступу до даних, їх обробки та аналізу в реальному часі. Це дозволяє приймати обґрунтовані рішення, опираючись на актуальні дані, що значно підвищує ефективність управління. Другий аспект – це забезпечення безпеки інформації. Зі зростанням кількості та значенням даних зростає й ризик їх втрати або несанкціонованого доступу. Технології блокчейн та передові методи шифрування можуть допомогти захистити інформацію, гарантуючи її конфіденційність та цілісність. Впровадження сучасних цифрових ідентифікаторів та аутентифікаційних систем також сприяє посиленню захисту даних. Третій ключовий елемент управління інформацією в еру цифрових технологій — це інтеграція. Інтеграція різних систем та платформ дозволяє створювати єдине інформаційне середовище, де дані можуть вільно переміщатися між відділами та процесами. Це сприяє злагодженості роботи та знижує ризики помилок або затримок у обробці інформації. Сучасні методи шифрування даних дозволяють захищати інформацію від несанкціонованого доступу під час її зберігання та передачі. Компанії використовують складні алгоритми шифрування, як-от AES або RSA, для гарантування, що інформація буде недоступною для зловмисників. Крім того, важливим є впровадження захищених каналів зв'язку, таких як VPN або TLS, для захисту даних у процесі їх передачі. Технологія блокчейн може використовуватися для гарантування цілісності та незмінності даних. Записи в блокчейні є неможливими для зміни без виявлення, що робить цю технологію ідеальною для ведення реєстрів, аудиту та інших операцій, де важлива довіра до інформації.

Технології швидко розвиваються, і системи управління мають бути гнучкими, щоб легко інтегрувати нові інструменти та підходи. Це вимагає від керівників вміння швидко адаптуватися до змін та ефективно використовувати нові технології для досягнення стратегічних цілей організації. Зі зростанням уваги до питань приватності та захисту особистих даних, організаціям необхідно дотримуватися жорстких норм та стандартів у збереженні та використанні інформації. Розробка політик управління даними, що включають вимоги GDPR та інших міжнародних стандартів, стає обов'язковою для глобально орієнтованих компаній.

Загалом, управління інформаційною сферою в умовах цифровізації вимагає глибокого розуміння технологічних трендів, вміння адаптуватися до швидких

змін та здатності використовувати цифрові інструменти для підвищення ефективності та конкурентоспроможності організації.

Список використаних джерел

1. Гриценко В.Г., Подолян О.М.. Теоретичні основи проектування і створення інформаційно-аналітичних систем управління навчальним закладом. Педагогіка вищої та середньої школи. 2014. Вип. 40. С. 166-173.

2. Заспа Г.О., Данченко О.Б. Інформаційна система як рушійна сила оптимізації управління компанією. Інформаційні технології в освіті, науці і техніці (ІТОНТ-2014): матеріали II міжнар. наук.-практ. конф.(м.Черкаси, 24-26 квітня 2014 р.). Черкаси, 2014. Т.1. С. 94-95.

3. Ковтонюк К.В.. Цифрова трансформація світової економіки. Вчені записки Університету "КРОК". 2017. № 47. С.70-76.

Гаряга О. О.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК", м. Київ

УДК 340.12

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОКРУЖНИХ СУДІВ ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ

Станом на середину XIX століття в системі загальноімперського законодавства спостерігаються суттєві зміни. В країні було проголошено комплекс реформ, однією з найбільш послідовних й завершених стала судова реформа 1864 року. Вона передбачала докорінну трансформацію чинної на той час системи судочинства й проголошувала у зв'язку з цим цілий ряд нововведень, що стали якісно новими принципами діяльності суду, порівняно з дореформеним періодом. Одним із таких нововведень стало запровадження системи загальних судів.

Окружний суд у системі загальних судів був першою ланкою судочинства. Процесуальні основи його діяльності та підсудність були закріплені у Статуті кримінального судочинства та Статуті цивільного судочинства. До судового округу окружного суду входило кілька повітів, а самі межі округу свідомо не збігалися з адміністративними межами повітів, що було важливою гарантією

незалежності суду [5, с. 214]. Вони визначалися в залежності від місцевості та кількості справ.

Окружні суди ділилися на відділення – кримінальне та цивільне [1, с. 165]. Іноді голова суду очолював одне з відділень. Практикувалася ротація членів відділень (з кримінального – до цивільного та навпаки) з метою запобігти надто великій спеціалізації суддів та підтримати рівновагу складу відділень, а також з метою їх постійного вдосконалення та набуття всебічного досвіду. Проте на практиці така ротація виявилася справою непростю. Судді окружних судів мали велике навантаження, що часто позбавляло їх можливості з однаковою увагою стежити за розвитком законодавства та практикою у сфері як цивільного, так і кримінального права. Це робило їх рівну кваліфікацію у названих сферах малоефективною, так як на практиці поглиблювалась їхня спеціалізація лише в одній сфері. Зазначимо, що за умови кадрового дефіциту суддів для розгляду справи міг бути залучений судовий слідчий цього окружного суду (за винятком випадку, коли саме він розслідував цю кримінальну справу) або ж навіть один із почесних суддів.

При окружних судах перебували прокурор окружного суду з товаришами і так званий судово-допоміжний персонал: присяжні повірені, які іноді об'єднувались у відділення Ради присяжних повірених, нотаріуси, секретарі, органи, на яких покладалося виконання рішень суду, а також кандидати на судові посади. Крім того, в окремих випадках, при суді були приватні повірені, присяжні перекладачі та судові розсильні.

Окружний суд був влаштований як колегіальна інстанція і складався з голови, товаришів голови та членів, які були рівноправними. Причому кількість членів окружних судів була неоднаковою, вона залежала від фактичної середньої кількості справ, що підлягають їх розгляду. Усі члени окружних судів, які мали назву "коронні судді", призначалися імператором [1, с. 165]. Водночас коронні судді користувалися правом незмінності, що входило в суперечність з ідеєю абсолютизму, але цілком відповідало принципу незалежності суду, який утвердився в конституційних державах того часу.

Судова діяльність відокремилася як самостійна та досить специфічна сфера практики. Внаслідок цього стало особливо важливим реформування організаційно-правового механізму відбору кандидатів у судді та наділення їх суддівськими повноваженнями. У загальних судах для їх успішного функціонування необхідно було мати кваліфікованих і професійних суддів [2, с. 16]. Це завдання вирішувалося насамперед за допомогою цензів, встановлених законом. Для зайняття посади члена окружного суду кандидат мав відповідати низці таких цензів.

1. Фізичні (природні) умови. Вони визначали нездатність до судової служби осіб, які за своїми фізичними вадами (сліпі, глухі, німі та позбавлені свідомості) не могли працювати суддями. Це впливало із загальної заборони прийняття таких осіб на державну службу, а для присяжних спеціально обумовлювалося у законі. До них належала умова про допуск до судової служби лише чоловіків. Закон не визначав прямо мінімальний вік для суддів, але інші вимоги (наявність освіти та судової практики) обумовлювали як мінімум 25-річний вік для суддів.

2. Суспільні умови. Це приналежність до підданства, а також обмеження, пов'язані із забороною судді поєднувати судову посаду з будь-якою посадою на державній або громадській службі, брати участь у торгових та промислових товариствах й компаніях, а також у громадських і приватних кредитних установах. До істотних умов належала обов'язкова приналежність суддів до православного віросповідання, хоча така вимога була не універсальною, а стосувалася участі у справах про злочини проти релігії та церкви.

3. Моральні умови, які вимагали "моральної непорочності". Так, закон визначав коло осіб, котрі не могли бути призначені на посаду: ті, хто перебуває під слідством або судом за злочини, а також засуджені за судовим вироком до ув'язнення та більш строгого покарання (навіть, якщо вони були помилувані або амністовані, звільнені від покарання за давністю чи примиренням), виключені зі служби суду або позбавлені духовного звання за пороки, або виключені з товариств та дворянських зборів за рішеннями станів, до яких вони належали. Слід зазначити, що моральні чесноти були умовою як призначення на суддівську посаду, так і здійснення судової служби. У зв'язку з цим судді підлягали звільненню з посади в особливому порядку за скоєння поза службою негативних дій, які ганьблять їх моральність і не сумісні з гідністю суддівського звання або позбавляють суддю необхідної довіри та поваги.

4. Інтелектуальні умови. Вони зводилися до вимоги юридичної освіти та практичної підготовки. Вимога наявності юридичної освіти не була проведена у статутах послідовно. Допускалася альтернатива наявності освіти для суддів. Так до суддівської роботи допускалися особи, які набули необхідних знань у сфері судочинства, займаючись практичною діяльністю. Така ситуація зумовлена побоюванням ініціаторів судової реформи щодо недостачі фахівців з юридичною освітою для зайняття суддівських посад.

Окружним судам були підсудні такі категорії цивільних справ:

- 1) речові та змішані позови про нерухоме майно;
- 2) суперечки про виняткові права;
- 3) позови про особисті права, що витікають з шлюбно-сімейних відносин;
- 4) позови про затвердження чи визнання недійсними заповітів;

5) позови про розірвання та недійсність розкольніцьких шлюбів;

б) усі інші позови, що перевищують за сумою компетенцію мирових судів або судів, що їх замінюють, і не віднесені до відомства спеціальних судів або змішаних комісій окружних судів.

Цивільні справи окружний суд розглядав у складі трьох коронних суддів.

Так само було закріплено підсудність окружному суду кримінальних справ. За загальним правилом йому були підсудні справи, що перевищують компетенцію мирового суду, але не входили до компетенції судової палати [3, с. 18].

Справи про злочини, за які кримінальний закон не передбачав покарання, пов'язане із втратою прав, розглядалися коронним складом суду у кількості трьох суддів [6, с. 29]. У результаті за видами злочинів справи в окружних судах без участі присяжних засідателів розподілялися таким чином: злочини проти громадського благоустрою та благочиння, проти порядку управління, службові, проти життя, здоров'я, свободи та честі приватних осіб та порушення статутів казенних управлінь.

Для розгляду кримінальних справ, що тягли за собою позбавлення усіх або всіх особливих прав стану [4, с. 328], до коронного складу окружного суду залучалися присяжні засідателі, які мали самостійно, окремо від коронного суду, виносити вердикт, що стосувався питань факту та винності підсудного [2, с. 17]. У суді присяжних лише дві категорії справ (злочини проти власності громадян та їх життя, здоров'я, свободи та честі) становили 80-90% від загальної кількості справ, які вони розглядали.

Таким чином, судова реформа 1864 року ініціювала заснування окружних судів, метою діяльності яких був розгляд кримінальних і цивільних справ окрім тих, які вирішувалися мировим судом. Регламентація їх діяльності передбачалася судовими статутами від 20 листопада 1864 року і включала в себе принципи незалежності суду від адміністрації, відкритості, гласності, всестановості, рівності усіх перед законом, незмінності суддів. Діяльність окружного суду поширювалася на декілька повітів. Керівництво окружного суду призначалося імператором на основі відповідного подання Міністра юстиції.

Список використаних джерел

1. Биркович О. І. Особливості впровадження судової реформи 1864 р. на Наддніпрянщині. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 4 (32), vol. 1. Рр. 163-168.

2. Кравчук В. М. Конституційно-правові основи статусу суддів за судовою реформою 1864 року. *Право і суспільство*. 2016. №. 5. С. 14-19.

3. Назаров І. В. Історичні особливості формування судової системи України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2010. Випуск 19. С. 12-22.

4. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2008. 728 с.

5. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / За редакцією І. Б. Усенка. Київ "Наукова думка". 2014. 502 с.

6. Сухонос В. В. Прокуратура у державному механізмі Російської імперії після судової реформи 1864 р.: монографія. Суми: Університетська книга, 2012. 104 с.

Дзямко О. О.,

УДК 316.472.47+061.2

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми "Соціальна робота",
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

Орос Ф. М.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми "Соціальна робота",
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

Пасевич І. А.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми "Соціальна робота",
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

СТАВЛЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРІВ ТА ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИРІШЕННІ АКТУАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Війна в Україні показала недостатню результативність структур державного управління за багатьма напрямками, інколи – неспроможність розв'язати нагальні проблеми, що виникли в країні, регіонах та у громадян. Відчувається нестача внутрішніх і зовнішніх ресурсів – людських, трудових, економічних, фінансових, особистісних тощо. Таким чином надзвичайно актуалізується проблема мобілізації внутрішніх ресурсів країни та її регіонів для забезпечення самозахисту та соціальної безпеки, а також проблема залучення соціальних ресурсів громадянського суспільства, волонтерських організацій включно.

Стрімкий розвиток волонтерства в Україні після початку війни РФ проти України є свідченням здатності до самоорганізації, ефективної колективної дії, спроможності до суспільної мобілізації [1].

Патріотизм, співчуття (альтруїзм) та відчуття власної гідності визначаються основними мотивами залучення до волонтерської діяльності під час війни [2]. Патріотизм спонукає людей допомагати своїй країні та співгромадянам, що впливає з сильною національною ідентичністю, якій загрожують військові дії. Спостерігаючи за болем і труднощами фронтовиків, поранених та внутрішньо переміщених осіб, у людини розвивається співчуття та бажання допомогти. Завдяки емпатії та природному альтруїзму люди мають сильне бажання допомогти тим, хто цього потребує. Визнання того, що спільними зусиллями можна впливати на життя інших і сприяти спільному опору ворожій агресії, може підживлювати почуття власної гідності. Участь у волонтерській діяльності призводить до несвідомого відчуття особистої самореалізації.

Волонтерство під час війни може допомогти зберегти існуючі структури влади та соціальні ієрархії, або воно може кинути їм виклик, створюючи потенційні конфлікти для боротьби з соціальною несправедливістю та впровадження соціальних змін. Особливо цей потенціал може розкритися після завершення війни, коли усвідомлення активістами свого волонтерського досвіду та його відмінностей із досвідом інших груп соціуму вимагатиме політичної суб'єктності у післявоєнному житті.

З перших днів військового вторгнення РФ українські громадяни, громадянське суспільство виявили свою здатність до самоорганізації та суспільної мобілізації, не лише до готовності, але й – здатності протистояти ворогові. Діяльність волонтерів з допомоги людям, які через війну вимушені були покинути свої домівки, збір коштів, одягу, придбання та передачі захисникам країни – бійцям ЗСУ й батальйонів територіальної оборони необхідного обладнання, медикаментів та навіть зброї – стали свідченням високої самоорганізованості суспільства й водночас уміння виокремити головне та системного розв'язання найнагальніших проблем [1].

Волонтерська діяльність під час повномасштабної війни в Україні набула різноманітних форм і по-різному сприяла національному опору російським окупантам. Зокрема, багато волонтерів приєдналися до допомоги українським військовим, надаючи важливу підтримку у вигляді зброї, спеціального спорядження, транспорту, засобів зв'язку, навчання тощо. Волонтери як у середині країни, так і за кордоном також брали участь у зборі коштів і пожертв для підтримки як військового захисту, так і гуманітарних організацій, які надають допомогу постраждалим від конфлікту, зокрема, внутрішньо переміщеним

особам. Ця допомога включала їжу, одяг, житло, медичне обслуговування та інші необхідні речі. Волонтери відіграли важливу роль у поширенні інформації про війну в Україні, а також у інформаційних та лобістських зусиллях, спрямованих на підвищення обізнаності іноземців про російську агресію та хід визвольної війни. Крім цього, волонтери також беруть участь у низці культурних заходів, які сприяють зміцненню національної гордості та єдності. Це розвиває в українських громадян почуття спільноти, солідарності та національної ідентичності [3].

На сьогодні важко визначити точну кількість українців, які долучилися до волонтерства під час війни в Україні, оскільки волонтерська діяльність за цей час набула різних форм, охоплювала ширше коло осіб та груп. Проблема з підрахунком полягає у тому, що є люди, які постійно займаються волонтерством, а є люди, які побічно допомагають волонтерам частково фізично, частково фінансово.

Л.Коломієць [4] визначає основні мотиви участі у волонтерській діяльності:

– реалізація соціально відповідальних громадських ініціатив, спрямованих на розв'язання нагальних соціальних та інших проблем власними силами, силами громади;

– виконання особистого обов'язку перед собою і перед суспільством за принципом: "Якщо не я – то хто?";

– бажання громадянина добровільно і безоплатно надати допомогу тим, хто її потребує, реалізувати свої моральні та релігійні принципи, відчутти себе потрібним і корисним для інших;

– самореалізація людини, подальше професійне зростання;

– отримання морального задоволення від вдячності людей, яким надана допомога;

– отримання широких можливостей мати доступ і розпоряджатися фінансовими та іншими ресурсами тощо.

Результати національного опитування щодо громадського залучення "СЕР 2022: Зростання активізму, відсіч ворогу та зміна ставлення до корупції" підтверджують загальний сплеск активізму серед громадян на тлі вторгнення РФ в Україну: 24% українців брали активну участь у житті своїх громад; 15% долучалися до діяльності громадських організацій; 72% жертвували кошти на підтримку боротьби з російською агресією; 59% долучались до волонтерської діяльності на користь армії, ВПО та інших постраждалих від війни [5].

Залученість до волонтерської діяльності та багатомільйонні пожертви громадян на потреби ЗСУ виокремили волонтерські організації серед інших соціальних інститутів за рівнем довіри до них та засвідчили згуртованість суспільства, високий рівень його єднання у протистоянні військовому вторгненню, а також політичну зрілість українських громадян (див. табл. 1) [1].

Таблиця 1

Рівень довіри волонтерським організаціям (2015–2023 рр.)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Зовсім не довіряю	7,4	5,6	8,9	8,7	7,5	6,6	5,4	2,1	2,8
Переважно не довіряю	10,0	12,8	11,7	14,2	11,7	16,4	12,3	5,7	8,4
Важко сказати	23,4	28,2	23,4	30,9	25,4	39,6	33,6	7,7	5,9
Переважно довіряю	44,3	44,2	42,9	39,4	46,3	32,4	41,3	33,0	46,8
Цілком довіряю	14,3	9,0	12,8	6,7	9,1	4,9	7,0	51,5	36,1

У період 30 вересня – 13 жовтня 2023 року Київським міжнародним інститутом соціології було проведено всеукраїнське опитування громадської думки "Омнібус". Результати опитування показують, що на національному рівні абсолютна більшість населення довіряють Збройним силам України (93%), волонтерам (86%) та Президенту (76%). Розподіл довіри до інших інституцій також приблизно однаковий в різних регіонах (див. табл. 2) [6; 7].

Таблиця 2

Довіра інституціям у регіональному вимірі, %

	Захід		Центр		Південь		Схід	
	Довіряють	Не довіряють	Довіряють	Не довіряють	Довіряють	Не довіряють	Довіряють	Не довіряють
Збройні сили України	93	6	95	4	94	5	93	4
Волонтери	86	10	87	8	88	8	90	7
Президент	76	22	76	22	76	22	75	21
Місцева влада	50	47	48	47	47	51	66	27
Уряд	37	60	41	55	34	62	44	50
Верховна Рада	21	77	21	76	17	80	28	68

Список використаних джерел

1. Шайгородський Ю.Ж. Волонтерська діяльність як форма суспільної мобілізації у відсічі російській агресії. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки. 2023. Вип. 8. С.77–83.
2. Панькова О.В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Український соціум. 2016. Вип. 2. С.25–40.
3. Резнік О. Залученість українців до волонтерської діяльності під час повномасштабної війни. URL: <https://dif.org.ua/article/oleksandr-reznik-zaluchenist-ukraintsiv-do-volonterskoi-diyalnosti-pid-chas-povnomasshtabnoi-viyini> (дата звернення: 26.06.2024).

4. Коломієць Л.І. Психологічні особливості мотивації волонтерської діяльності. Психологічний часопис. 2017. Вип. 5 (9). С.79–90.

5. USAid. Національне опитування щодо громадського залучення 2022. CEP 2022: Зростання активізму, відсіч ворогу та зміна ставлення до корупції. URL: <https://engage.org.ua/cep-2022-zrostannia-aktyvizmu-vidsich-vorohu-ta-zmina-stavlennia-do-koruptsii> (дата звернення: 26.06.2024).

6. Київський Міжнародний Інститут Соціології. Динаміка сприйняття напрямку справ в Україні та довіри до окремих інституцій між травнем 2022 року та жовтнем 2023 року. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1321&page=1> (дата звернення: 26.06.2024).

7. Разумков центр. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до окремих ініціатив органів влади (липень 2023 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-okremykh-initsiatyv-organiv-vlady-lypen-2023r> (дата звернення: 26.06.2024).

Кулеба В. І.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
ЗВО "Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна", м. Київ

УДК 316.77

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ: СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У процесі ділового спілкування розкривається суб'єктивний, внутрішній світ однієї людини для іншої, така своєрідна "презентація" дає змогу з'ясувати людські якості. Завдяки спілкуванню індивід прилучається до життя організації, засвоює її досвід, здобутки, водночас він відособлюється, виокремлюється із групи, формує свою індивідуальну неповторність і самотність.

Психологічним аспектам ділового спілкування та управління привертається значна увага наукової громадськості. Активного розвитку ця ланка психології управління персоналом набула завдяки таким російським і українським фахівцям: як, Г. Бороздіна, Н. Обозов, Л. Столяренко, Г. Щьокін, О. Яновська.

Впродовж останніх десяти років принципи по роботі з персоналом в Україні істотно змінилися. На потужних підприємствах, у корпораціях та організаціях активно використовують зарубіжний досвід у сфері управління персоналом. Разом з тим, існують певні напрямки в менеджменті персоналу, які не знайшли свого повноцінного практичного втілення. До них доцільно віднести психологічні особливості ділового управлінського спілкування.

За одним із визначень, поняття ділове управлінське спілкування це — двосторонній або багатосторонній процес, зумовлений необхідністю здійснення управлінських функцій шляхом встановлення відносин, налагодження зворотнього зв'язку [2].

Загалом в управлінні персоналом існує тісний взаємозв'язок і взаємодія між учасниками процесу управління, який не можна розглядати як процес одностороннього впливу, адже будь-який суб'єкт управління одночасно є й об'єктом управління. Натомість, підлеглий за допомогою зворотнього зв'язку теж чинить вплив на керівника, змушуючи його вносити зміни як у формування самого суб'єкта управління, так і в процес реалізації виконуваних ним управлінських функцій.

Якщо розглядати ділове спілкування з психологічної точки зору, то для цього процесу потрібні як мінімум дві особи — відправник і одержувач інформації. Тут мова йде про діалогічний тип відносин, який можна вважати універсальною умовою буття людини, формою становлення, розкриття та вираження її сутності.

Діалогічне спілкування у сфері управлінських відносин відбувається за монологічним і діалогічним принципами, передумовами яких є управлінські цілі та завдання, індивідуальні риси й психологічні особливості керівників та інших учасників процесу управління. За монологічного підходу в ділових стосунках індивід є носієм істини, застосовуючи діалогічну форму спілкування для того, щоб підвести співрозмовника до цієї істини. Діалогічний підхід передбачає визнання за співрозмовником права на особисту думку, власну позицію, яку необхідно обґрунтувати [3].

Ділове спілкування – це дво– або багатосторонній процес, зумовлений необхідністю здійснення управлінських чи професійних функцій шляхом встановлення стосунків, налагодження зворотного зв'язку. Особливість ділового спілкування порівняно з дружнім полягає в тому, що воно організовується не за принципом "симпатії – антипатії", "хочу – не хочу". Такий вид спілкування зорганізується на основі принципу взаємної корисності ділових партнерів, об'єктивності сприйняття ними один одного. На відміну від дружнього, яке може бути нецілеспрямованим, спонтанним, неорганізованим, непідготованим, ділове спілкування є організованим, завчасно підготованим і обов'язково спрямованим на досягнення певної мети.

Суттєвою ознакою ділового спілкування в управлінні є особливий морально-психологічний клімат, якому притаманні доброзичливість, взаємна довіра, відкритість. Відкритість як складова професійної компетентності керівника — це готовність та вміння бути самим собою, неприховано виявляти співрозмовнику свою позицію.

Водночас у процесі ділового спілкування керівник впливає на психічну сферу людини, групи людей. При цьому можливі послаблення їх усвідомленого контролю, некритичне оцінювання змісту повідомлення. За таких обставин виявляє себе один із традиційних способів впливу під час спілкування — навіювання, характерною ознакою якого є істотне зниження критичності людини до інформації, відсутність прагнення перевірити її достовірність, необмежена довіра до її джерел. Ця довіра і становить основу ефективності навіювання. Навіть за високого самоконтролю цілком позбавитися навіювання людина не спроможна, тому керівники часто вдаються до нього, намагаючись досягти необхідного впливу на співробітників.

У цілому ефективність ділового управлінського спілкування залежить від дотримання низки психологічних принципів:

- створення умов для реалізації комунікативного потенціалу співробітників, їхніх комунікативних знань, досвіду, здібностей. Цьому сприяє делегування повноважень керівника, тобто передання у компетенцію підлеглих деяких завдань, видів діяльності;

- відповідальність за повідомлену інформацію. Йдеться про те, що кожен працівник повинен чітко знати свої посадові обов'язки, завдання, і права щодо їх реалізації;

- готовність і вміння за будь-яких обставин виконувати взяте на себе зобов'язання;

- заохочення та покарання у спілкуванні. Тобто, кожна особа прагне до самоствердження, до визнання у професійній сфері. Саме тому керівник повинен виявити не тільки найактивніших та сумлінних працівників, й відзначати успіхи кожного підлеглого в процесі управлінської взаємодії;

- порядність, переконаність у тому, що бути чесним у спілкуванні й взаємодії з партнерами похвально та вигідно [4].

Ефективним вважається спілкування, коли ділові партнери дотримуються певних етично-психологічних принципів (створення відповідних умов для реалізації комунікативного потенціалу працівників, відповідальність за повідомлену інформацію, готовність і вміння дотримуватися слова, використання у спілкуванні засобів заохочення і покарання; раціональне використання часу, призначеного для спілкування; порядність). Схарактеризуємо ці принципи.

Створення умов для реалізації комунікативного потенціалу працівників. Цьому сприяє делегування повноважень керівника, тобто передання у компетенцію підлеглих деяких завдань, видів діяльності. Делегують, як правило, спеціалізовану діяльність, окремі питання, рутинну та підготовчу роботу, але не остаточне формулювання цілей, планів, програм. Не підлягають делегуванню й встановлення цілей, ухвалення рішень, контролювання результатів, керівництво працівниками і мотивація їх діяльності, особливо важливі та ризикові, термінові та конфіденційні справи.

Відповідальність за повідомлену інформацію. Кожен працівник повинен чітко знати свою посадову компетенцію (завдання, обов'язки та права щодо їх реалізації) і може повідомляти інформацію в межах цих повноважень.

Спілкуючись із діловими партнерами, ми маємо бути готовими дотримуватися слова, у нас мають бути сформовані вміння виконувати за будь-яких обставин взяті на себе зобов'язання.

Заохочення і покарання у спілкуванні. Кожна людина прагне до самоствердження, до визнання в професійній галузі. Тому керівник повинен бачити не тільки найактивніших та сумлінних працівників, а й наголошувати успіхи кожного підлеглого в процесі управлінської взаємодії. Водночас у полі його зору мають бути і працівники, які ухиляються від виконання службових обов'язків, несумлінно виконують професійні функції. До них мають бути застосовані засоби покарання. Але караючи підлеглих, керівник має дбати про збереження їхнього психічного та фізичного здоров'я. А тому, наприклад, розмову-покарання можна побудувати за схемою: позитивні емоції (висока оцінка особистості загалом) – негативні (аналіз провини) – і знову позитивні (висловлення впевненості, що подібне не повториться). Слід мати на увазі й те, що критику легше переносити на тлі самокритики.

Раціональне використання часу, призначеного для спілкування, укладання інформації в певні часові межі є важливим етичнопсихологічним принципом забезпечення ефективності ділового спілкування. Серед різноманітних принципів і прийомів використання робочого часу одним з найефективніших є принцип пріоритетів, який полягає в розподілі інформації за її значущістю, що сприяє уникненню знецінення інформації [1, 3].

Організуючи ділову взаємодію, маємо пам'ятати, що порядність, переконаність у тому, що бути чесним у спілкуванні та взаємодії з партнерами – не тільки схвально, а й вигідно.

Список використаних джерел

1. Барановська Л. В., Глушаниця Н. В. Психологія ділового спілкування : навч. Посібник. Київ : НАУ, 2016. 248 с.

2. Кернас , А., & Зайцева , А. (2023). Психологічні аспекти побудови довіри в ділових відносинах. *Collection of Scientific Papers "ΛΟΓΟΣ"*, (November 24, 2023; Seoul, South Korea), 248–250. <https://doi.org/10.36074/logos-24.11.2023.73>

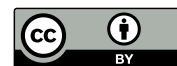
3. Мирошніченко М.І. Психологія ділового спілкування: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2020. 130 с.

4. Шушпанов П.Г. Психологічні аспекти ділового спілкування в контексті забезпечення ефективної діяльності персоналу. 2010 URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7f76d2e3-679b-4fb5-9f12-58b86359f064/content> (дата звернення: 30.07.2024).

Марківська О. С.,

УДК 159.9

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний заклад "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЖІНОЧОЇ САМОТНОСТІ

Постановка проблеми. Переживання жіночої самотності має свої психологічні особливості, зумовлені соціальними, культурними та біологічними чинниками. Ці особливості можуть суттєво відрізнятися від того, як самотність переживають чоловіки, і впливати на загальне психічне здоров'я та соціальне функціонування жінок. Жінки, як правило, більш емоційно чутливі та відкриті у вираженні своїх почуттів. Вони можуть більш гостро відчувати брак емоційної підтримки та близькості, що є важливими аспектами для їхнього благополуччя. Жінки часто оцінюють себе через призму своїх стосунків та соціальних ролей. Переживання самотності може змінюватися на різних етапах життя жінки. Отже, переживання самотності у жінок має свої специфічні особливості, які варто враховувати у психологічній підтримці та терапії. Розуміння цих особливостей допомагає забезпечити більш ефективну допомогу та підтримку, спрямовану на покращення психічного здоров'я та загального благополуччя жінок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню питання переживання самотності приділяли увагу такі закордонні науковці як, Елбінг Е., Джонсон Т., Садлер У. та інші, серед вітчизняних – Бедан В., Гусейнова Н., Помазова О.,

Попелюшко Р., Саннікова О., Шевчишена О. та інші. Проблема щодо переживання самотності жінок, які опинились в травматичних ситуаціях залишається відкритою і потребує подальших досліджень.

Мета статті – теоретично дослідити психологічні особливості переживання жіночої самотності.

Відповідно до мети нами було **визначено завдання**: здійснити теоретичний аналіз наукових доробок щодо психологічних особливостей переживання жіночої самотності.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано теоретичні методи: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних даних.

Викладення основного матеріалу. Американські психологи Садлер У. А. та Джонсон Т. Б. у своїй роботі "Від самотності до аномії" запропонували модель чотирьохкомпонентного вимірювання самотності, яка включає космічну, культурну, соціальну та міжособистісну самотність [1]. На їхню думку, всі ці типи самотності мають спільну рису – вони є формами самосвідомості, що відображають розрив основної мережі відносин та зв'язків, які складають життєвий світ особистості. Стрес у ключових сферах внутрішнього світу людини викликає самотність, а зміна критеріїв та ступеня фрустрації визначає конкретний тип самотності. Екзистенціальна самотність пов'язана з екзистенційними переживаннями людини. Вона відчувається як відчуженість від світу, природи чи Всесвіту в цілому. Людина може відчувати себе маленькою та незначною у великому космічному масштабі, що викликає почуття ізольованості та безпорадності. Культурна самотність виникає тоді, коли індивід відчуває себе відчуженим від культурних норм, цінностей та традицій, які панують у суспільстві. Людина може відчувати себе ізольованою через невідповідність власних поглядів і цінностей із загальноприйнятими. Культурна самотність часто виникає у мігрантів, представників субкультур або людей, які відчувають, що їхні погляди та спосіб життя не відповідають соціальним стандартам. Соціальна самотність пов'язана із відчуттям ізоляції від соціальних груп та спільнот. Людина може відчувати відсутність підтримки та взаємодії з іншими людьми, що викликає почуття соціальної ізоляції. Соціальна самотність може виникати через відсутність друзів, розрив сімейних зв'язків або відсутність належної соціальної підтримки. Міжособистісна самотність виникає тоді, коли індивід відчуває брак близьких, інтимних стосунків. Людина може відчувати себе самотньою, попри наявність багатьох знайомих та соціальних контактів. Міжособистісна самотність часто пов'язана з незадоволеністю якістю існуючих стосунків або з відсутністю емоційної близькості та підтримки з боку інших людей. Таким чином, модель

чотирьохкомпонентного вимірювання самотності, запропонована У. А. Садлером і Т.Б. Джонсоном, дозволяє глибше розуміти різні аспекти самотності та її вплив на внутрішній світ людини.

Елбінг Е. запропонував багаторівневий підхід до дослідження самотності, представлений у його теоретичному конструкті цього поняття. Його модель включає антропологічний, фізичний (рівні об'єктивної реальності) та ментальний рівень, кожен з яких має свої особливості [2]. Антропологічна площина представлена двома полюсами: з одного боку, людина як соціальна істота, яка базується на ідеї соціального існування, з іншого – людина як автономне буття, що відображає екзистенційну самотність. Цей рівень підкреслює баланс між соціальними зв'язками і внутрішньою автономією. Фізичний рівень, в свою чергу, включає об'єктивну співпрацю з іншими, що відображає соціальну взаємодію, і об'єктивну відстань від себе, яка символізує фізичну відокремленість. На цьому рівні самотність проявляється через фізичне співіснування з іншими людьми та фізичну потребу ділитися з ними. Ментальний рівень, або рівень досвіду, характеризується переживанням розлуки або єдності з іншими. Це може бути позитивним, байдужим або негативним. На цьому рівні людина відчуває самотність через внутрішні переживання, що формуються у взаємодії з іншими і впливають на її сприйняття себе та світу.

Помазова О. В. здійснюючи теоретичний аналіз феномена самотності визначає, що "... самотність – не фактор, що викликає певний стан, а сам стан психічного переживання. Самотність несе в собі як руйнівну силу для особистості, так і необхідну умову, етап розвитку, самопізнання та самовизначення. Самотність обумовлюється зовнішніми та внутрішніми чинниками" [3]. Типи самотності різноманітні і визначаються різними чинниками, що включають як емоційний стан, так і особистісні характеристики. До основних типів самотності, які вивчаються дослідниками відносяться: інтернальна, екстернальна, позитивна, негативна.

Так, О. В. Неумоева виділяє чотири види самотності "... в залежності від інтернальної та екстернальної направленості: інтернальна негативна самотність, екстернальна негативна самотність, інтернальна позитивна самотність та екстернальна позитивна самотність" [4]. Цей тип самотності пов'язаний з внутрішніми процесами особистості. Людина може відчувати себе самотньою через внутрішній конфлікт, неспроможність зв'язатися зі своїми емоціями або низьку самооцінку. Інтернальна самотність часто виникає з відсутності внутрішньої гармонії та зруйнованих відносин з самим собою. Екстернальна самотність виникає через відсутність близьких соціальних відносин або відчуття відірваності від інших. Людина може відчувати екстернальну самотність у

ситуаціях, коли вона відокремлена від своєї родини, друзів або спільноти, чи не має задоволення від взаємодії з іншими. Позитивна самотність розглядається як активний вибір ізоляції для саморозвитку і самопізнання. Люди, які відчують позитивну самотність, можуть бачити цей час як можливість для внутрішнього росту, творчого розвитку або відпочинку від зовнішніх впливів. Навпаки, негативна самотність пов'язана зі стресом, тривогою та відчуттям втрати в контексті відсутності соціальної підтримки і зв'язків. Цей тип самотності може призводити до психологічних проблем, таких як депресія, тривожність або відчуття відстороненості.

При розгляді феномену схильності особистості до переживання самотності як стійкої властивості беремо до уваги континуально-ієрархічний підхід дослідження структури особистості, запропонований Санніковою О. П., Бедан В. Б. [5]. Автори виділяють три рівні: формально-динамічний, змістово-особистісний та соціально-імперативний. До першого рівня належить сукупність усіх властивостей, що відбивають динаміку протікання психічних явищ та індивідуальні властивості конституційного характеру. Це ті характеристики, які визначають темп, ритм, інтенсивність та інші динамічні параметри психічної діяльності людини. Наприклад, швидкість реакцій, темп мовлення, емоційна збудливість тощо. Ці властивості мають конституційний характер і є досить стабільними. Другий рівень включає власне особистісні властивості, що визначають індивідуальність людини. Сюди належать спрямованість, потребо-мотиваційна сфера, ціннісні орієнтації, ставлення до світу та себе, самооцінка тощо. Це рівень, на якому формуються цілі, мотиви, інтереси та переконання людини. Він відображає те, що людина вважає важливим, до чого прагне і як оцінює свої досягнення та невдачі. Третій рівень – соціально-імперативний (від лат. *imperativus* – наказовий, безумовний), або нормативний. Цей рівень включає уявлення особистості про суспільство, мораль, норми, культуру, знання тощо. Він відображає систему цінностей і норм, які особистість приймає як безумовні і керується ними у своїй поведінці. Це той клас характеристик, що визначає соціально прийнятну поведінку людини, її відповідність вимогам та очікуванням суспільства. Наголошується, що цей рівень жорстко контролюється свідомістю, що означає свідому регуляцію поведінки відповідно до соціальних норм і стандартів.

Завдяки континуально-ієрархічному підходу можна глибше зрозуміти, як різні аспекти особистості впливають на її схильність до переживання самотності. Формально-динамічний рівень визначає, як швидко і інтенсивно людина реагує на самотність. Змістово-особистісний рівень показує, як людина оцінює своє відчуття самотності і які мотиви стоять за цим почуттям. Соціально-імперативний

рівень відображає, як соціальні норми і цінності впливають на сприйняття самотності і поведінку в цій ситуації [5].

Кірпікова О. Р. розширює цей аналіз, додавши до когнітивного рівня сприйняття самотності на фізичному та психічному рівні, а також особисте усвідомлення втрат та розлуки [6]. Емоційний аспект включає як негативні, так і позитивні почуття, пов'язані з самотністю, що відображає більш комплексний підхід до цього феномену. Рівень поведінки вказує на реакції та дії людини в стані самотності, що можуть бути як конструктивними, так і деструктивними.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ці підходи дозволяють глибше зрозуміти складну природу самотності, її багатоаспектність та вплив на різні рівні життя людини. Вони також підкреслюють важливість врахування як когнітивних, так і емоційних та поведінкових компонентів при дослідженні та подоланні самотності. Багаторівнева модель дозволяє краще зрозуміти складність феномену самотності, враховуючи як соціальні, так і фізичні та психологічні аспекти. Вона підкреслює важливість розгляду самотності на різних рівнях людського існування, що допомагає більш точно визначити її причини та наслідки. Перспективами подальших досліджень полягає у дослідженні структури та функцій переживання жіночої самотності.

Список використаних джерел

1. Попелюшко Р. П. Самотність – як проблема соціалізації особистості в суспільстві / Р. П. Попелюшко // Зб. наук. пр. Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – 2013. – № 2 (8). – С. 212 – 216.
2. Elbing, E. "Einsam" und "allein" – empirische Befunde zum Verstaendnis zweier Begriffe. Psychologische Arbeiten und Berichte (PAB) Nr. 24. Muenchen: Universitaet Muenchen, 1988.
3. Помазова О. В. Самотність як психологічний феномен. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Психологія і педагогіка. 2013. Вип. 23. С. 206–214.
4. Гусейнова Н. О. Самотність як суб'єктивне переживання / Н. О. Гусейнова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Випуск 1. – С. 17 – 19.
5. Саннікова О. П. Макроструктура особистості: психологічний опис / Ольга Павлівна Саннікова // Наука і освіта. Спецвипуск. "Психологія особистості: теорія, досвід, практика" – Одеса. – 2013. – №7. – С. 7-12.
6. Шевчишена, О. В. Вплив особистісних якостей і властивостей на становлення та розвиток обдарованості в підлітковому віці. Молодий вчений. 2016. Вип. 34. №7. 394с.

Панчук А. О.,

УДК 342.951:349.6:347.799.15(477)

адвокат, начальник сектору нормативно-
правової роботи та міжнародного супроводу
юридичної служби апарату управління,
Державне підприємство "Адміністрація
морських портів України", м. Одеса

ДО ПИТАННЯ ПРО УПРАВЛІННЯ ПОРТАМИ У НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ

Морські порти є чутливими до змін політичного, безпекового, санітарно-епідемічного стану країн або місцевості, де вони розташовані. Умова про "безпечний порт" є стандартною для чартерів [1], а застереження про воєнні ризики на теперішній час привертає усе більше уваги при плануванні рейсів [2]. З 2014 р. функціонування морських портів України зазнало значних змін. Початок тимчасової окупації Криму обумовив закриття п'яти морських портів [3], а після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р. – ще чотирьох [4]. На сьогодні відкритими є половина з портів та продовжують свою роботу лише шість з дев'яти: три морські порти, розташовані на р. Дунай (Ізмаїл, Рені, Усть-Дунайськ) працюють повноцінно, а за участі трьох портів Великої Одеси (Одеса, Чорноморськ, Південний) судноплавство є можливим через новий морський коридор, що став альтернативою [5] Ініціативі щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів 2022 р. [6], яка з 17 липня 2023 р. не функціонує через вихід з неї РФ в односторонньому порядку [7]. Господарська діяльність у морських портах України, пов'язана з обслуговуванням суден і пасажирів, проведення транспортних та інших пов'язаних з цим видів господарської діяльності, робіт, є обмеженою, а у деяких випадках її зупинено через неможливість забезпечення належного рівня безпеки судноплавства. Це формує підстави для виокремлення у класичній класифікації портів, поряд із відкритими та закритими, ще одного виду – працюючих портів. При цьому, не усі відкриті порти, як свідчить практика, є працюючими.

Збройна агресія РФ спричинила низку негативних наслідків для стабільного функціонування та розвитку портової галузі України. До кола найзначніших з них належать зменшення суднозаходів (крім портів Дунайського регіону) до відкритих портів та, відповідно зменшення надходжень до державного бюджету, а також скорочення персоналу. Втрата досвідчених працівників портової галузі є негативним аспектом для подальшої роботи галузі, пов'язаної із забезпеченням безпеки мореплавства та організації роботи порту, виконання

показників капітальних інвестицій у об'єкти портової інфраструктури, формування дохідної частини відрахувань до державного бюджету, а також повоєнного відновлення. Під час дії режиму воєнного стану зупинено діяльність наглядової ради ДП "АМПУ", а з метою підвищення рівня захищеності та недопущення розповсюдження інформації щодо діяльності морських портів та стану об'єктів морегосподарського комплексу, що можуть стати ціллю для терористичних актів країни-агресора призупинено проведення офлайн засідань Рад морських портів, що утворюються у кожному морському порту як постійно діючий дорадчо-консультаційний орган, основним завданням якого є координація питань, пов'язаних із розвитком та функціонуванням морського порту (ст. 18 Закону України від 17.05.2012 р. "Про морські порти України [8]").

Під час дії режиму воєнного стану, введеного в Україні відповідно до Указу Президента від 24.02.2022 № 64/2022 [9], прийнято ряд нормативно-правових актів для організації функціонування портової галузі у надзвичайних умовах. До їх кола належать два Порядки надання гарантій компенсації шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та воєнних дій на території України, фрахтувальникам, операторам та/або власникам морських суден та суден внутрішнього плавання, що ходять під прапором України та під прапорами іноземних держав [10; 11], затверджені з метою забезпечення можливості практичної реалізації механізму компенсації судновласникам шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії РФ проти України та воєнних дій на території України, а також створення сприятливих умов для відновлення судноплавства у територіальних водах України та забезпечення роботи відкритих для суднозаходжень українських морських портів.

Згідно з усталеною практикою, до стандартних виключень зі страхового покриття належать страхові випадки, які сталися під час надзвичайного, особливого чи воєнного стану, оголошеного органами влади в країні, або на території дії договору страхування. У зв'язку зі збройною агресією РФ проти України та воєнними ризиками на теперішній час відсутнє покриття відповідних страхових виплат для суден, які слідує до північно-західної частини Чорного моря. Крім того, ці акваторії віднесені до районів з навігаційними обмеженнями для військових дій, ударів, тероризму та пов'язаних з цим небезпек відповідно до інформації, що публікується в Лондоні Об'єднаним військовим комітетом [12]. Таким чином, важливим завданням для держави є забезпечення збереження вітчизняних експортних потужностей та створення умов для суднозаходжень до українських морських портів, забезпечення експортно-імпортних операцій, для реалізації проходу до портів України через район північно-західної частини Чорного моря в умовах дії режиму воєнного стану, гарантування безпеки для

фрахтувальників, операторів та/або власників морських суден та суден внутрішнього плавання, функціонування логістики водним транспортом через відкриті морські порти України. Проте, згаданими Порядками надання гарантій компенсації шкоди визначено його територіальну дію "у разі заподіяння зазначеної шкоди під час перебування таких суден у територіальному морі України" (п. 1). Доречно пригадати, що не всі акваторії морських портів України підпадають під визначення територіального моря, а належать до внутрішніх морських вод України. Таким чином виникає ситуація, коли морські порти, не задіяні у роботі коридору, виключені зі сфери дії цього Порядку. У свою чергу ст. 40 Закону України "Про Державний бюджет України на 2024 рік" [13] пролонговано надання гарантій компенсації шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії РФ проти України та воєнних дій на території України фрахтувальникам, операторам та/або власникам морських суден та суден надання гарантій компенсації шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії РФ проти України та воєнних дій на території України фрахтувальникам, операторам та/або власникам морських суден та суден внутрішнього плавання.

Зважаючи на значення портів Дунайського регіону у забезпеченні експортно-імпорتنих операцій упродовж 2022 р. та значне збільшення перевалювання вантажів у них, а також враховуючи, що р. Дунай належить до внутрішніх водних шляхів відповідно до Переліку внутрішніх морських вод і внутрішніх водних шляхів, віднесених до категорії судноплавних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.02.2022 № 136 [14], корисним та економічно доцільним було би поширення Порядку надання гарантій компенсації шкоди на територіальне море, акваторії відкритих морських портів "Одеса", "Південний", "Чорноморськ", "Ізмаїл", "Рені", "Усть-Дунайськ" та/або внутрішні водні шляхи.

Список використаних джерел

1. Faqiang L., Abliakimova E. Safe ports: law, theory, practice under conditions of the COVID-19 pandemic. *Lex Portus*. 2020. Vol. 4. P. 7–34. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.4.2020.1>.
2. Fasii B. War Risks in Shipping Contracts: The Impact of the Russo-Ukrainian Armed Conflict. *Lex Portus*. 2023. Vol. 9(3). P. 23–35. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.9.3.2023.2>.
3. Про закриття морських портів: наказ Міністерства інфраструктури України від 16.06.2014 № 255. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0690-14#Text> (дата звернення: 31.07.2024).

4. Про закриття морських портів: наказ Міністерства інфраструктури України від 28.04.2022 № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0470-22#Text> (дата звернення: 31.07.2024).

5. Kormych B., Averochkina T. Black Sea Grain Initiative is Dead, Long Live the New Trade Corridor. *Lex Portus*. 2023. Vol. 9(4). P. 7–15. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.9.4.2023.1>.

6. Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports, 2022. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/black_sea_grain_initiative_full_text.pdf (дата звернення: 16.05.2024).

7. Повідомлення про оприлюднення проєкту постанови Кабінету Міністрів України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/34938.html> (дата звернення: 31.07.2024).

8. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17#Text> (дата звернення: 31.07.2024).

9. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 31.07.2024).

10. Порядок надання гарантій компенсації шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та воєнних дій на території України, фрахтувальникам, операторам та/або власникам морських суден та суден внутрішнього плавання, що ходять під прапором України та під прапорами іноземних держав, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26.05.2023 № 548. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2023-п#Text> (дата звернення: 31.07.2024).

11. Порядок надання гарантій компенсації шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та воєнних дій на території України, фрахтувальникам, операторам та/або власникам морських суден та суден внутрішнього плавання, що ходять під прапором України та під прапорами іноземних держав, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.03.2024 р. № 361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-2024-п#Text> (дата звернення: 31.07.2024)

12. The Listed Areas. URL: <https://www.ms-ins.com/business/hull/war/pdf/listedAreaMap.pdf> (дата звернення: 05.03.2024).

13. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 31.07.2024).

14. Перелік внутрішніх морських вод і внутрішніх водних шляхів, віднесених до категорії судноплавних, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 9.02.2022 № 136. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/136-2022-п#Text> (дата звернення: 31.07.2024).

Проць Р. Р.,
канд. с.-г. наук,
генеральний директор
ТзОВ "Сервіс-Агрозахід", м. Львів

УДК 621.311

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Державне регулювання відіграло критичну роль у розвитку та поширенні альтернативних джерел енергії, впливаючи на ринкові динаміки, технологічний прогрес та напрямки інвестицій в енергетичному секторі. Завдяки реалізації політик, що заохочують або вимагають використання відновлювальної енергії, уряди можуть зміщувати енергетичний ландшафт від традиційних викопних палив до більш сталих опцій. Такий регуляторний поштовх допомагає зменшувати екологічні наслідки, сприяє енергетичній безпеці та може стимулювати технологічну інновацію в технологіях відновлювальної енергії, таких як сонячна, вітрова та біоенергія.

Одним з основних інструментів, які уряди використовують для сприяння альтернативній енергії, є фінансові стимули. Субсидії, податкові пільги та гранти надаються як виробникам, так і споживачам відновлювальної енергії. Ці фінансові заходи роблять інвестиції в альтернативну енергію більш привабливими та економічно вигідними, знижуючи бар'єри для входу нових гравців та зменшуючи фінансове навантаження на кінцевих користувачів. Зменшуючи фінансовий ризик, пов'язаний з проєктами відновлювальної енергії, ці стимули можуть прискорити впровадження та масштабування відновлюваних технологій. Крім фінансових стимулів, уряди часто вводять регуляторні мандати, такі як стандарти портфеля відновлювальної енергії (RPS) або тарифи з викупу енергії (FITs). Ці регуляції вимагають або заохочують енергопостачальників забезпечувати певний відсоток своєї електроенергії з відновлюваних джерел. Такі мандати не тільки забезпечують гарантований ринок для відновлювальної енергії, але й сприяють конкурентному середовищу, де комунальні підприємства та енергетичні компанії іннують, щоб відповідати або перевищувати ці стандарти. В результаті ці політики можуть значно покращити потужність та ефективність виробництва відновлювальної енергії [1-3].

Уряди також впливають на розвиток альтернативної енергії через пряме втручання в дослідження та розробку (R&D). Державне фінансування діяльності R&D може заповнювати прогалини, які приватні інвестиції можуть не покривати, особливо в технологіях на ранніх стадіях, які можуть вважатися занадто ризикованими або недоведеними для приватних інвесторів. Урядові науково-дослідні установи та спільні проєкти між публічними суб'єктами та приватними компаніями можуть просувати технологічний стан у таких областях, як зберігання

енергії, інтеграція в мережу та наступне покоління відновлюваних джерел, тим самим знижуючи вартість і покращуючи ефективність із часом.

Таким чином, зазначимо, що ефективні регуляторні рамки можуть прискорити перехід до більш сталої енергетичної системи, сприяти технологічним інноваціям і забезпечити значні екологічні та економічні вигоди. Навпаки, непослідовне або недостатнє регулювання може гальмувати прогрес і створювати бар'єри для прийняття.

Список використаних джерел

1. Дубінін Ю., Гуменюк А. Реалії та перспективи удосконалення нормативного забезпечення біоенергетичних відносин в Україні. Правова позиція. 2023. № 2 (39). С. 193 – 199.
2. Дубас Р. Р. Становлення та розвиток міжнародного енергетичного права в умовах глобалізації міжнародних економічних відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2010. 23 с.
3. Євдокимов В. А. Новий ринок електричної енергії. Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. 2020. № 1 (151). С. 3 – 11.

Река Е.-Л. Г.,
магістр за спеціальністю "Соціальна робота",
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

УДК 364.6-054.73:364-3

Фленько О. В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти освітньої програми "Соціальна робота",
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

Сливка А. В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти освітньої програми "Соціальна робота",
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

СПІВПРАЦЯ З ГРОМАДСЬКИМИ ТА НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Особливої актуальності діяльність громадських та неурядових організацій та рухів набула саме після 24 лютого 2022 року, із початком повномасштабного

вторгнення РФ на територію України. Згідно із даними станом на березень 2023 р. зареєстровано майже 5 млн. ВПО, їхня фактична кількість – 7 млн. осіб, а ще 5 млн. були вимушені виїхати за межі України [1]. Відповідно, державні структури були не в змозі достатньо швидко і ефективно забезпечити соціально правовий захист для такої кількості ВПО.

На даний момент сформувалися суттєві особливості діяльності неурядових та громадських організацій направлених на соціально-правовий захист ВПО в Україні:

- Високий рівень ініціативності та незалежності організацій як від держави, так і одна від одної.

- Хороше розуміння специфіки вирішуваних питань, через значний досвід роботи у сферах, в котрих функціонують громадські організації, адже багато представників цих організацій мають досвід роботи у різноманітних сферах професійної діяльності, зокрема, юриспруденції, IT-технологій, підприємництва тощо.

- Неурядові організації, як організації громадянського суспільства, здатні вирішувати соціально-правові проблеми та потреби ВПО на професійному рівні.

- Більшість громадянських ініціатив та організацій була створена в певному сенсі вимушено, внаслідок недостатньої ефективності державних інститутів або обмеженості ресурсів держави у певних сферах.

Можливість діяти набагато гнучкіше, швидше та ефективніше реагувати на нові виклики, що виникають у сфері захисту соціальних прав ВПО, вища ефективність та мобільність даних організацій, у порівнянні із державними структурами, в першу чергу пов'язана із тим, що на відміну від офіційних установ, громадські та неурядові організації не обмежені у своїй діяльності чітким функціоналом, прописаним у законодавстві, котрий може змінюватися лише після проходження встановлених юридичних процедур. Крім того, неформальні структури не мають загальної єдиної вертикальної ієрархічної структури і можуть діяти самостійно, залежно від обставин та потреб груп населення, чиї інтереси вони захищають. Подібна специфіка неурядових організацій зумовлена їхнім статусом відповідно до державного законодавства.

В ході своєї роботи неурядові організації допомагають ВПО адаптуватися до життя на новому місці. Роль громадських організацій в інтеграції людського потенціалу надзвичайно важлива – допомогти не лише забезпечити першочерговими необхідними речами, а й надати емоційну та психологічну підтримку, місце для реалізації ідей [2].

Значною частиною роботи неурядових організацій у сфері захисту прав ВПО є і юридична підтримка та супровід переселенців. Аналізуючи діяльність частини неурядових організацій та громадських об'єднань, що діють в Україні, можна виокремити такі їхні цілі у сфері юридичної підтримки ВПО:

1. Інформування щодо прав та можливостей громадян через надання консультацій через Гарячу лінію, публікації на сайті та в соціальних мережах, підготовку роз'яснювальних матеріалів.

2. Забезпечення повноцінної, кваліфікованої правової допомоги через надання юридичної індивідуальної підтримки через Гарячу лінію, проведення семінарів-консультацій.

3. Вдосконалення нормативно-правового поля та практики правозастосування через адвокатську діяльність, участь у вдосконаленні законодавчого поля України, яке стосується прав та можливостей постраждалих від військової агресії цивільних громадян [3].

Всі вказані аспекти є вкрай важливими для соціально-правового захисту ВПО. Адже дуже часто, люди що втекли від війни, стикаються із проблемами оформлення необхідних для отримання статусу ВПО документів. Через відсутність досвіду в даній сфері, люди нерідко банально не знають переліку документів, необхідних для отримання статусу, та державних структур де ці документи можна отримати чи відновити втрачені. Для вирішення цих питань необхідною є кваліфікована юридична допомога. Але, не маючи достатніх коштів і будучи позбавленими джерела їх надходження, дані особи не можуть отримувати таку юридичну допомогу і процес підтвердження їхнього статусу може затягуватися на тривалий час. Саме в таких ситуаціях вкрай важливим стає наведений вище безоплатний юридичний супровід з боку громадських організацій.

Необхідним елементом ефективної роботи неурядових організацій є налагодження ефективної комунікації не лише з органами місцевого самоврядування, а й з ВПО, адже серед них багато людей, які були активними в своїх громадах. Неурядові організації забезпечують різноманітною допомогою, починаючи від безплатної роздачі продуктів харчування, засобів гігієни, медикаментів та одягу, закінчуючи допомогою у працевлаштуванні та забезпеченні житлом, пошук якого є однією із найбільш нагальних проблем.

Роль неурядових організацій у взаємодії з ВПО полягає не лише у підтримці шляхом роздачі гуманітарної допомоги чи пошуку тимчасового житла, але й в активній соціальній та економічній інтеграції ВПО на нових місцях, що дозволить їм досягти самостійного матеріального забезпечення. Адже фінансова незахищеність є однією із основних проблем для ВПО. Так, наприклад, в Закарпатській області, ВПО і закарпатці ключовою потребою називають саме фінансову підтримку. Незважаючи на загалом позитивну тенденцію у питаннях соціального захисту ВПО в області, майже 90% ВПО отримали доступ до необхідних медичних, соціальних, освітніх та інших послуг і видів підтримки, лише близько 30% ВПО були працевлаштовані (повна/неповна зайнятість) [4].

Саме тому діяльність неурядових та громадських організацій в напрямку економічної інтеграції та фінансового забезпечення переселенців є надзвичайно доречною. Це не лише допоможе самим переселенцям, але і може підштовхнути економічний розвиток громад, до яких перебралися ВПО, адже значна частина цих людей є працездатною і єдиною причиною їхнього безробіття є відсутність робочих місць у вказаних громадах. В такій ситуації організація роботи зі стимулювання розвитку підприємницької діяльності серед ВПО сприятиме розвитку громади. Підтримуватися може як створення підприємств, створені переселенцями на новому місці, так і часткове чи повне переміщення, із зони охопленої війною, вже існуючих підприємств, що успішно працювали до початку війни.

Однак існує і ряд значних проблем, із котрими стикаються неурядові організації, в ході їхньої роботи по соціальному захисту ВПО. Загалом, їх можна згрупувати за наступними напрямками:

1. Зменшення обсягів допомоги з боку населення України, та представників міжнародних благодійних структур . Дане явище спостерігається вже досить давно, ініціативність населення в даному аспекті почала загасати разом зі звиканням населення до життя в умовах війни. Крім того, значну роль відіграє і збідніння значної частини населення України в результаті економічної кризи, спричиненої війною.

2. Поступове зниження мотивації та ентузіазму у самих представників неурядових організацій. Затяжний конфлікт та великий об'єм роботи, безумовно негативно впливає на ініціативність представників організацій. Крім того, зі зниженням фінансової підтримки громадських та неурядових структур, значна кількість їхніх членів втрачає фінансовий дохід і вимушено покидає рух.

3. Відсутність ефективного контролю за подальшою долею майна, що було передано таким організаціям, зокрема волонтерським рухам. Не рідко кошти та матеріальне майно можуть бути використані нераціонально.

4. Діяльність "псевдо волонтерів" та випадки зловживань з боку неурядових структур. Дана проблема також є вкрай нагальною, оскільки контроль фінансів та діяльності окремих незалежних організацій з боку держави є досить складним, через відносну автономність останніх.

5. Вказана раніше самотійність виступає і негативним чинником у певному сенсі. Це призводить до відсутності достатньої координації неурядових організацій між собою, зокрема коли структури виконують схожі завдання і не контактують одна із одною. При цьому без уваги можуть залишатися інші, не менш важливі сфери.

6. Недостатній рівень комунікації між неурядовими структурами та суспільством. Вони не мають єдиної скоординованої політики щодо інформування населення про свою діяльність та нагальні потреби.

7. Недоліки у законодавстві щодо регулювання діяльності неурядових та громадських організацій. Існуюча нормативно-правова база досі в значній мірі не враховує сучасні реалії в яких працюють вказані організації і перешкоджає їхній допомозі ВПО.

8. Консерватизм державних структур. Традиційний фактор ризику реформ – інерція системи і саботаж з боку чиновників [5].

Також, окремо можна згадати і той факт, що неурядові організації не можуть забезпечувати соціальні потреби ВПО у тих сферах, де необхідно державна сертифікація. Одним із прикладів цього є освіта. Громадські організації можуть забезпечити освітній процес шляхом збору та роздачі нужденним гуманітарної допомоги, у вигляді навчальних посібників та іншого шкільного приладдя, пошуком, ремонтом та реконструкцією чи відновленням приміщень, для проведення навчання, або ж матеріальною допомогою у реалізації он-лайн освіти. Подібна діяльність значно полегшує процес навчання як для закладів освіти, так і для учнів шкіл, котрі можуть обрати стаціонарний спосіб отримання освіти через наявність у закладах укриттів і достатню кількість та об'єм приміщень для проведення самого навчання. Однак, лише держава може забезпечити сам навчальний процес та його сертифікацію. Що є проблемою, адже більшість закладів навчання на територіях, до яких прибули ВПО не були розраховані на таку кількість учнів та студентів.

Список використаних джерел

1. НІСД. Нові мешканці Закарпаття: ситуація та потреби переміщеного населення. URL: <http://niss.gov.ua/news/statti/novi-meshkantsi-zakarpattya-sytuatsiya-ta-potreby-peremishchenoho-naselennya> (дата звернення: 19.10.2023).

2. Громадський простір. Місії громадських організацій під час війни: зміна напрямків, залучення міжнародної допомоги, інтеграція ВПО. URL: <http://www.prostir.ua/?news=misiji-hromadskyh-orhanizatsij-pid-chas-vijny-zmina-napryamkiv-zaluchennya-mizhnarodnoji-dopomohy-intehratsiya-vpo> (дата звернення: 17.10.2023).

3. Донбас SOS. URL: <http://www.donbasssos.org> (дата звернення: 21.10.2023).

4. Укрінформ. На Закарпатті найбільше переселенців із Харківщини, Донеччини та Запорізької області. URL: <http://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3707255-na-zakarpatti-najbilse-pereselenciv-iz-harkivsini-doneccini-ta-zaporizkoi-oblasti.html> (дата звернення: 17.10.2023).

5. Уманська О. Волонтерство в Україні. UWCF. URL: <http://uwcfoundation.com/ua/blagotvornost-v-ukraine/volonterstvo-v-ukraini> (дата звернення: 19.10.2023).

Тищенко О. О.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Міжнародний гуманітарний
університет, м. Одеса

УДК 336.74

ВИКОРИСТАННЯ BITCOIN ЯК ПЛАТІЖНОГО ЗАСОБУ

Bitcoin — це децентралізована цифрова система, що була вперше представлена в 2008 році анонімним розробником або групою розробників під псевдонімом Сатоші Накамото. Вона функціонує на основі технології блокчейн і забезпечує прозорість, безпеку та децентралізованість фінансових операцій. Використання Bitcoin як платіжного засобу стає все більш поширеним у світі, оскільки він пропонує альтернативу традиційним фіатним валютам і фінансовим інструментам [1, 2, 3, 4].

Можна виділити ряд переваг при використанні Bitcoin як платіжного засобу [5, 6, 7, 8].

1. Децентралізація та автономія. Bitcoin працює на децентралізованій мережі, що означає відсутність центрального контролю з боку урядів або фінансових установ. Це дозволяє користувачам здійснювати транзакції незалежно від місцевих фінансових політик та економічної стабільності.

2. Зниження транзакційних витрат: У багатьох випадках транзакції з Bitcoin мають нижчі комісії порівняно з традиційними банківськими переказами або операціями з кредитними картками. Це особливо вигідно для міжнародних переказів, де банки часто стягують значні комісії.

3. Швидкість транзакцій: Транзакції з Bitcoin можуть бути здійснені практично миттєво, незалежно від місця розташування відправника та отримувача. Це значно прискорює обіг коштів і полегшує ведення бізнесу, особливо на міжнародному рівні.

4. Безпека та прозорість. Використання блокчейну забезпечує високий рівень безпеки для користувачів, оскільки всі транзакції зафіксовані в розподіленому реєстрі. Це знижує ризик шахрайства та забезпечує прозорість операцій.

Поряд з цим потрібно окреслити і виклики та обмеження використання Bitcoin [9, 10, 11, 12].

1. Волатильність курсу: Однією з найбільших перешкод для масового прийняття Bitcoin як платіжного засобу є його висока волатильність. Коливання курсу можуть значно впливати на вартість товарів і послуг, що ускладнює ціноутворення і створює ризики для бізнесів і споживачів.

2. Юридичні та регуляторні бар'єри: Різні країни мають різні підходи до регулювання криптовалюти. Відсутність чітких законодавчих рамок може стати перешкодою для підприємств, які хочуть приймати Bitcoin як засіб оплати, а також викликає юридичні питання, пов'язані з оподаткуванням і комплаєнсом.

3. Обмежене прийняття: Незважаючи на зростаючу популярність Bitcoin, не всі продавці та компанії приймають його як платіжний засіб. Це обмежує його використання і зменшує зручність для споживачів.

4. Технічні складнощі: Використання Bitcoin вимагає певного технічного знання та розуміння, що може бути бар'єром для людей, які не мають досвіду в сфері криптовалюти.

Серед перспектив розвитку Bitcoin ми можемо виділити наступні [13, 14, 15, 16].

1. Розширення інфраструктури: Зростання кількості сервісів і платформ, які підтримують транзакції з Bitcoin, може збільшити його доступність і зручність використання. Це включає в себе розвиток крипто-банкоматів, платіжних систем і додатків.

2. Стабільні криптовалюти (стейблкоїни): Використання стейблкоїнів, які прив'язані до стабільних активів, може допомогти зменшити волатильність і полегшити прийняття криптовалюти у якості платіжного засобу.

3. Покращення регулювання: Чіткі та передбачувані регуляторні рамки можуть стимулювати ширше прийняття Bitcoin, надаючи бізнесам та споживачам більше впевненості в легальності та безпеці операцій.

Висновок. Ці тези охоплюють основні аспекти використання Bitcoin як платіжного засобу, включаючи його переваги, виклики та перспективи розвитку.

Використання Bitcoin як платіжного засобу має як переваги, так і виклики. Незважаючи на технічні та регуляторні бар'єри, децентралізована природа, зниження транзакційних витрат та прозорість роблять його привабливим для багатьох користувачів. Подальший розвиток інфраструктури та регуляторного середовища сприятиме розширенню використання Bitcoin.

Список використаних джерел

1. Hrytsai S. Digital Innovations in the Legal Mechanism of Copyright Authentication (Practical Aspect): Can A Non-Functioning Token Be a Guarantor of Intellectual Property? (NFT on the Example of Ukraine). NTUT Journal of Intellectual Property Law and Management. Вип. 12, № 2. 2023. С. 48–69.

2. Грицай С. О. Порівняльна характеристика правових засад оподаткування віртуальних активів в Україні: до їх легалізації та законодавчі перспективи. Вісник Національної академії правових наук України. Вип. 30, № 4. 2023. С. 197–227. DOI:10.31359/1993-0909-2023-30-4-197.

3. Грицай С. О. Адміністративно-правове регулювання порядку ведення єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: внесення відомостей про керівників суб'єктів господарювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. / ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана". Київ, 2018. 232 с.

4. Грицай С. О. Внесення відомостей про керівників суб'єктів господарювання до Єдиного державного реєстру : Монографія. Київ : Талком, 2019. 181 с.

5. Грицай С.О. Правовий аналіз визначення поняття цифрових фінансових технологій (криптовалют) у світі, в розрізі міжнародних організацій. Вісник Національної академії правових наук України. Вип. 31, № 2. 2023. С. 171–186. DOI:10.31359/1993-0909-2024-31-2-171.

6. Hrytsai S. Digitization of government as a global trend of the future: implementation of the "electronic state" policy (on the example of Ukraine). Reality of Politics. Vol. 24, Issue 2. 2023. P. 45–81. DOI:10.15804/rop2023203.

7. Hrytsai S. Global banking trend: CBDC as a challenge to cryptocurrencies. Knowledge – Education – Law – Management. Вип. 53, № 1. 2023. С. 227–236. DOI: 10.51647/kelm.2023.1.34.

8. Hrytsai S. Shape of central bank money aims for digital programmable coins: from metal and paper to a fully controlled digit (displacement hypothesis). Baltic Journal of Legal and Social Sciences. № 1. 2024. С. 29–45. DOI:10.30525/2592-8813-2024-1-4.

9. Hrytsai S. Stablecoins & CBDCs as private & public money: confront or co-exist? Human rights and public governance in modern conditions : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 139–200. DOI:10.30525/978-9934-26-320-0-8.

10. Hrytsai S. Methodology of using virtual assets as means of payment at the fiat level: problematic issues in Ukraine. Scientific Journal of Polonia University. Вип. 62, № 1. 2024. С. 165–174. DOI:10.23856/6222.

11. Грицай С. О. Генезис цифрових фінансових технологій до появи в Україні поняття "Віртуальні активи". Юридичний науковий електронний журнал. № 5. 2022. С. 355–359. DOI:10.32782/2524-0374/2022-5/82.

12. Грицай С. О. Криптовалюта – чи може бути правовою дефініцією? Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. № 2. 2022. С. 92–97. DOI:10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.15.

13. Грицай С. О. Цифрові гроші в Україні – CBDC? Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2022. С. 247–249. DOI:10.32782/2524-0374/2022-4/57.

14. Грицай С. О. Перспективи та тенденції появи CBDC в Україні: проект "е-гривня". Юридичний науковий електронний журнал. №1. 2024. С. 354–359. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/80.

15. Грицай С. Зміна профільного закону про віртуальні активи: імплементація європейського регламенту МІСА. Наукові праці Національного авіаційного університету. (Серія "Юридичний вісник "Повітряне і космічне право"). Вип. 66, № 1. 2023. С. 72–82. DOI:10.18372/2307-9061.66.17420.

16. Грицай С. О. Правова сутність дефініції "віртуальні активи" у законі України "Про віртуальні активи". Електронне наукове видання "Аналітично-порівняльне правознавство". № 1. 2022. С. 244–248. DOI:10.24144/2788-6018.2022.01.45.

Франкова Л. П.,

УДК 371

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

ЗВО "Відкритий міжнародний університет

розвитку людини "Україна", м. Київ

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Феномен професійного самовизначення особистості є надзвичайно складним і багатогранним. Теоретичні підходи до розуміння природи професійного самовизначення охоплюють різні аспекти саморозвитку та самореалізації особистості. Наприкінці підліткового віку люди приймають рішення, що стосуються їхнього життя. У цьому віці основними питаннями є соціальне, особистісне та професійне самовизначення. Випускники повинні думати про свої життєві перспективи, експериментувати з різними соціальними ролями та шукати відповіді на питання про сенс життя. Вибір професії – складний і відповідальний крок у житті людини. Зробити правильний вибір означає знайти своє місце у світі.

Суспільству необхідні високоосвічені та кваліфіковані кадри, здатні вирішувати складні соціальні, економічні, політичні та науково-технічні проблеми. Кожна країна, в тому числі й Україна, потребує висококваліфікованих, конкурентоспроможних та обізнаних фахівців. Вони також потребують спеціалізованої підготовки. Для успіху необхідні такі компетенції: самостійність у прийнятті рішень і вирішенні професійно важливих завдань, допитливість, практична спрямованість, здатність адаптуватися до швидких змін і адекватно реагувати на них, почуття відповідальності за професійний розвиток і воля наполегливості.

В роботах українських (І. Бех, А. Бунчук, В. Вишньовський, К. Гордійчук, Л. Долинська, Г. Костюк, Л. Лупійко, І. Маноха, Н. Побірченко, І. Чорна та інші) як і зарубіжних (Е. Берн, А. Маслоу, Ф. Парсонс, Д. Сьюпер, Д. Тідеман та інші) дослідників розглядаються проблеми професійного самовизначення особистості. В наукових дослідженнях розглядаються компоненти (П. Шавір), механізми (Н. Самоукіна, С. Неверкович), типи (М. Пряжников), моделі та рівні (Є. О. Клімов), особливості формування професійного самовизначення засобами профорієнтації (І. Чорна) [8].

У працях зарубіжних та вітчизняних дослідників немає єдиного підходу до визначення поняття "професійного самовизначення", його структури, детермінантів, інші. Так, К. Абульханова-Славська визначає професійне самовизначення як поняття перспективи професії. Вона виділяє наступні рівні ідентифікації людини з професією: відсутність перспективи, кар'єра, професійний розвиток і творчий підхід до діяльності.

П. Шавір розглядає професійне самовизначення як взаємодію двох систем. А саме, в процесі професійного самовизначення продовжується процес розвитку особистості як складової системи саморозвитку, а в процесі професійного самовизначення реалізується система соціальних орієнтирів, без яких молодь не може здійснити свідомий вибір професії [4].

У психологічному словнику професійне самовизначення трактується як довготривалий динамічний процес, у ході якого людина приймає рішення про вибір майбутньої професійної діяльності на основі психологічних здібностей особистості та потреб ринку праці, а також становлення особистості в професійній діяльності [5].

Аналіз праць зарубіжних дослідників підтверджує інший погляд на представлення процесу професійного самовизначення: на думку Ф. Перссона, процес професійного самовизначення – це оптимальне пристосування особистісних якостей до конкретної професії, головним принципом якого є свідомий і раціональний пошук [3].

З позицій теорії прийняття рішень Г. Томс і Г. Ріс розглядають самовизначення як систему орієнтацій у різних професійних варіантах і рішень у проблемі вибору професії [6]; А. Тідельман, О. Гала – конфлікт індивідуальних уподобань з професійними можливостями, перспективами професійного розвитку та "Я-образом", коли воно призводить до створення "образу "Я", коли це призводить до створення "образу Я", з точки зору варіантів професійної кар'єри [7].

Згідно з науковими теоріями Є. Клімова, Т. Кудрявцевої, П. Шавіра та В. Чебишевої, процес професійного самовизначення є важливим етапом розвитку особистості; В. Чебишева стверджує, що професійний вибір – це

складний, тривалий і часто повторюваний процес, безпосередньо пов'язаний з розвитком всієї особистості З цією думкою погоджується Є. Клімов, який зазначає, що процес професійного самовизначення не закінчується вибором професії в молодому віці, і що в трудовому житті можуть виникати проблеми, пов'язані з професійним вибором, професіоналізмом і чіткістю вибору.

На успішність професійного навчання та продуктивність майбутньої самореалізації в професії значною мірою впливають достатні та добре сформовані мотиви вибору професії. До таких чинників належать визначеність і стійкість професійних намірів, реальність власних здібностей і життєвої ситуації, усвідомлення власної мотивації вибору професії, домінування внутрішньої мотивації над зовнішньою тощо [чорна].

На думку провідних дослідників, професіональне самовизначення передбачає досягнення таких аспектів:

– соціальної зрілості (оволодіння правовими нормами, засобами сумісної професійної діяльності, співробітництва та прийнятими у суспільстві стандартів професійного спілкування);

– особистісної зрілості (оволодіння засобами самовираження, протидії професійним деформаціям і емоційному вигоранню особистості);

– діяльнісної зрілості (оволодіння на високому рівні професійною діяльністю, засобами самореалізації і саморозвитку особистості в професії, здатності до творчих проявів своєї індивідуальності).

Коли справа доходить до професійного самовизначення, важливим питанням є те, що впливає на цей самий вибір, тобто на чинники. У цьому рішенні враховуються здібності та наміри людини, а також, бажання та попит на роботу в наш час. Оскільки, цей процес є досить складним, то і факторів, які його складають є доволі багато. За роки дослідження цього явища були створені певні категорії чинників, які впливають на процес професійного самовизначення, а також було досліджено, як і на яку складову вони впливають

Є. Клімов запропонував одну з класифікацій впливів на професійне самовизначення, яка включає в себе вісім основних, на його думку чинників, а саме: а) позиція батьків, старших членів сім'ї; б) позиція друзів; в) позиція шкільних педагогів; г) особисті професійні плани; г) здібності людини; 14 д) рівень домагань на суспільне визнання; е) інформованість про професії; є) схильності людини [1].

Д. С'юпер в своїх дослідженнях виділив два типи чинників – це суб'єктивні фактори вибору професії (Я-концепція) та об'єктивні детермінанти типів кар'єри. Теорія професійного розвитку Д. С'юпера розглядає вибір професії як одну з фаз професійного розвитку, а індивідуальні професійні переваги – як намагання людини формувати Я-концепцію. Я-концепція – твердження, якими особистість

бажає сказати про себе. Професійна Я-концепція – твердження особистості щодо професії. Характеристики, що є загальними для професійної і загальної Я-концепції, утворюють тезаурус понять, який може бути використаний для прогнозу професійного вибору. Суб'єкт вибирає професію, вимоги якої забезпечать йому виконання ролі, що узгоджується з його Я-концепцією [10].

Психологи розрізняють об'єктивні та суб'єктивні чинники вибору професії. До суб'єктивних факторів належать інтереси (пізнавальні та професійні, інтерес до професії та здібності до неї), компетентність (психологічні характеристики, необхідні для успішного виконання певного виду діяльності), темперамент та особистісні якості. До об'єктивних факторів належать освіта (успішність), здоров'я та обізнаність про світ праці. Однак такі важливі фактори, як обізнаність, досвід, емоційне ставлення та мотивація, формуються у шкільному віці, коли формуються цілі щодо майбутньої кар'єри [2].

Т. Яновська провела емпіричне дослідження з метою виявлення відмінностей у професійному самовизначенні підлітків. Результати показали, що умови праці є важливим фактором вибору професії для підлітків. З іншого боку, для підлітків важливо, як обрана професія сприяє їхньому особистісному розвитку. Хлопці частіше керуються зовнішніми мотивами, які акцентують увагу на умовах праці. Дівчата виявляють інтерес до роботи з людьми і обирають професії, пов'язані з передачею знань і наданням допомоги [9].

Існують також відмінності у професійному середовищі та типах особистості молодих людей. У більшості молоді вибір професійного середовища збігається з їхнім професійним типом. Важливою особливістю є те, що дівчата ще не можуть повністю порівняти свої професійні прагнення та можливості, тоді як юнаки вже зробили свій вибір і усвідомлюють реальне професійне середовище, в якому вони планують працювати.

Список використаних джерел

1. Болкун Т. А. Чинники, що впливають на професійне самовизначення особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2010. Вип. 16. С. 257-260.
2. Гордійчук К. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників. *Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць РДГУ*. Вип. 13. Рівне, 2019. 201 с.
3. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ: Інформ.–аналіт. агенство, 2012. 200 с.

4. Лупійко Л. В., Бунчук А. О. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників. *Актуальні проблеми теоретичної та консультативної психології : матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернетконференції*. Вип. 2. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 59-62.

5. Психологічний словник /Авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова / За ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 27 с.

6. Психологічні особливості професійного самовизначення правоохоронців : монографія / Л. М. Балабанова, І. В. Жданова, А. В. Нежута. Харків : Федорко, 2014. 151 с.

7. Сівак С. Скринінг шкільного життя. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. 68 с.

8. Чорна І. М., Чернишова С. С. Професійне самовизначення старшокласників у призмі діяльності шкільного психолога. *"Світ наукових досліджень" : збірник матеріалів Міжнародної мультидисциплінарної наук. конф. м. Ополе, Польща (Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu)*, 21-22 листопада 2023. Випуск 24, С.210-212. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/fullarticle/5032> (дата звернення: 28.07.2024).

9. Яновська Т. А. Психологічні особливості професійного самовизначення у підлітковому та юнацькому віці. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 270– 274.

10. Super D.E. *The Psychology of Careers*. N.Y., 1957.

Хвалібота Р. І.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет "Львівська
політехніка", м. Львів

УДК 314.7

ПОСИЛЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК ДЛЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Посилення міграційних процесів ставить значний виклик для державного управління демографічною безпекою, особливо на тлі збільшення міграції через повномасштабну війну в Україні. Ця ситуація надає критичний погляд на різні аспекти та наслідки міграції для демографічної безпеки. Демографічна безпека відноситься до політики та заходів, які держава впроваджує для забезпечення стабільної та стійкої демографічної структури, яка підтримує соціальну, економічну та культурну життєздатність нації. Управління демографічною

безпекою включає розгляд балансу між розміром та складом населення, народжуваністю, смертністю та міграційними потоками. Раптовий приплив мігрантів, особливо з зон активних бойових дій, як в Україні, ставить під загрозу ці баланси, потребуючи міцних систем для ефективної інтеграції новоприбулих. Війна в Україні призвела до однієї з найсуттєвіших криз переміщення людей в новітній історії. Станом на 2023 рік мільйони українців були переміщені до сусідніх країн і далі, шукаючи притулку від війни. Цей сплеск міграції випробовує інфраструктуру приймаючих країн, соціальні послуги та економічну стабільність. Також виникають питання про довгострокову інтеграцію та вплив на демографічні профілі країн-господарів.

Ефективне управління міграцією вимагає комплексних стратегій, які включають правові, соціальні та економічні аспекти. Держави мають розробити гнучкі й адаптивні міграційні політики, які не тільки вирішують безпосередні потреби мігрантів, такі як житло, охорона здоров'я та зайнятість, але також враховують довгострокові наслідки для соціальної згуртованості та демографічного балансу. Складність зростає, коли держави балансують гуманітарні зобов'язання з питаннями національної безпеки [1-3].

Для посилення демографічної безпеки в умовах значної міграції держави можуть впровадити кілька стратегій. Це включає інвестиції в програми інтеграції, які сприяють вивченню мови, зайнятості та культурному обміну. Політика має також зосередитися на підходах, заснованих на даних, щоб передбачати та реагувати на демографічні зміни. Співпраця з міжнародними організаціями та сусідніми країнами може допомогти розділити навантаження та найкращі практики, полегшуючи тиск на окремі держави. Вивчення реакцій країн, таких як Польща, Німеччина і Канада, на кризу з українськими біженцями може надати цінні уроки. Ці країни впровадили різні політики, від тимчасових віз на захист до довгострокових рамок інтеграції. Аналіз наслідків цих політик допомагає ідентифікувати найкращі практики та потенційні пастки в управлінні масштабною міграцією. Оскільки міграція продовжує ставити виклики демографічній безпеці, система державного управління має бути адаптивною та прогресивною. Рекомендації можуть включати покращення міжнародної співпраці, збільшення фінансування для вирішення міграційних викликів та постійну оцінку ефективності політик інтеграції. Оскільки глобальні динаміки еволюціонують, особливо з постійними конфліктами та зміною клімату, потреба в міцних, гнучких системах управління демографією стає все більш важливою.

Список використаних джерел

1. Цвігун І. А. Демографічна безпека України: аналіз і стратегія розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. №5. С. 175 – 182.

2. Іванісов О.В., Агавердієва Х.Ф., Лебединська О.С. Демографічна безпека України: сучасні виклики та загрози / Іванісов О.В. *Науковий журнал "Економіка і фінанси"*. м. Дніпро, 2019 – №1. С. 28-39.

3. Рой І. В. Державні пріоритети з сфери демографічної безпеки України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 1(16). С. 104 – 111.

Шмигельська С. Є.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
ЗВО "Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна", м. Київ

УДК 316.77

ВИМОГИ ДО КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ПСИХОЛОГІВ

Сучасний розвиток України висунув на перший план необхідність підготовки компетентних кадрів з хорошими комунікативними навичками в різних соціальних сферах. Професія психолога не є винятком: спілкування є основою професійної діяльності та запорукою успішної взаємодії з людьми різного віку та соціального статусу.

У спілкуванні відбуваються не тільки специфічні процеси соціалізації студентів, соціально-психологічної рефлексії, відтворення та засвоєння всіх видів діяльності та реалій мікросоціуму, а й формування домінуючої комунікативної установки. Відбувається також формування стилів.

Професійно значущі якості – окремі динамічні риси особистості, певні психічні та психомоторні властивості, а також фізичні якості, що відповідають вимогам професії та сприяють успішному оволодінню цією професією. Конкретний перелік професійно важливих якостей для кожної діяльності специфічний (за їх складом, за необхідною мірою вираженості, за характером взаємозв'язку між ними) і визначається за результатами психологічного аналізу діяльності та складання її професіограми та психограми.

Комунікативні здібності вважаються однією з ключових професійнозначущих якостей психолога. Вони входять до складу структури вимог до фахівців у галузі психології через їх важливе значення для успішної професійної діяльності. Дослідники та практики активно вивчають роль комунікативних здібностей в психологічній практиці та розвитку професійного майстерності психолога.

Вивченню психологічних механізмів та структури спілкування присвячені роботи Г. Андреевої, Є. Головахи. Б. Ломова, С. Максименка, П. М'ясоїда. Н. Паніної, Б. Паригіна. Л. Петровської, В. Семиченко та інших дослідників; особливості розвитку комунікативної сфери під час навчання у ЗВО розглянуті в працях Г. Артемьєвої, О. Бароненко. О. Боровкової, С. Єникеєвої, С. Знаменської, О. Корніяки, Р. Максимової, І. Петерсон, О. Яциної та інші. Представлені у достатній кількості дослідження комунікативних умінь та компетентності вчителя (В. Абрамян. Н. Бутенко. А. Годлевська, Л. Заболоцька, М. Заброцький, В. Кан-Калик, А. Капська, М. Коць, О. Леонтьєв, О. Мерзлякова. А. Мудрик. Л. Савенкова та ін.).

Проблеми комунікативної компетентності та формування комунікативних умінь і навичок розглядаються в багатьох наукових працях, але більшість досліджень все ж таки присвячено педагогічним питанням. Комунікативні вміння студентів-психологів вивчали Н. Ануфрієва, Л. Долинська, Т. Єрмакова, Н. Перегончук, Л. Рудєва, Т. Федотюк, Л. Уманець, зосереджуючи увагу на структурних елементах та особистісних аспектах процесу їх розвитку. Лише в поодиноких дослідженнях зроблено спробу проаналізувати їх, зосередивши увагу на структурних елементах та особистісних аспектах процесу розвитку. Питання формування комунікативної компетентності на етапі підготовки майбутніх психологів у ЗВО ще недостатньо вивчено [1, 2, 3, 4].

Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури, у спілкуванні як діяльності можна виокремити такі структурні елементи: предметом спілкування є інший, а тому комунікативний партнер розглядається як суб'єкт взаємодії; потреба у спілкуванні полягає у пізнанні іншого, бажання людини пізнати й оцінити іншого, що є самопізнанням і самооцінкою відповідно; комунікативний мотив – це те, що спонукає людину до спілкування (відповідно до назви суб'єкта спілкування, комунікативний мотив є "опредмеченим").

Комунікативний акт – одиниця комунікативної діяльності, цілісна дія, спрямована на іншу людину і здійснювана для неї. Комунікативне завдання – це різні дії, що виконуються в процесі спілкування, які мають бути досягнуті за певних умов.

Вищезазначене дає підстави розглядати саме спілкування як процес, породжений потребами людей у спільній діяльності. Так, словник практичної психології визначає спілкування як складний, багатогранний процес встановлення і розвитку контакту між людьми, який породжується їхніми потребами у спільній діяльності, що включає обмін інформацією, вироблення спільних стратегій взаємодії, сприйняття і розуміння іншого. Спілкування відбувається за допомогою знаків у процесі взаємодії суб'єктів і значною мірою визначається потребою у спільній діяльності. Як бачимо, поняття "комунікація"

тут підпорядковане категорії "діяльність", від якої воно є похідним. Варто також відзначити поліфункціональний характер комунікації, що відображено в більшості існуючих класифікацій комунікативних функцій.

Комунікативні уміння тісно пов'язує з комунікативною культурою особистості і А. Мудрик, який визначає останню як систему знань, норм, цінностей та зразків поведінки, прийнятих у суспільстві, й уміння органічно, природно та невимушено реалізовувати їх у діловому та емоційному спілкуванні. А власне у перелік комунікативних умінь вчений включає: а) уміння переносити відомі знання й навички, варіанти рішень, прийоми спілкування в умови нової комунікативної ситуації; б) уміння знаходити рішення для нової комунікативної ситуації, використовуючи комбінацію вже відомих ідей, знань, прийомів; в) уміння створювати нові прийоми розв'язання конкретної комунікативної ситуації [8].

В. Кан-Калик дав такий перелік комунікативних умінь: 1) уміння спілкуватися на людях; 2) уміння організовувати спільну діяльність; 3) уміння цілеспрямовано організовувати спілкування й управляти ним [4].

С. Єлканов виділяє три групи комунікативних умінь: 1) уміння сприймати та розуміти іншу людину, уміння "подавати себе", самовиражатися; 2) уміння зближувати точки зору (свою і співрозмовника); 3) уміння управляти спілкуванням, вносити в нього необхідні корективи [3].

Комунікативні уміння майбутнього психолога є важливою складовою широкої і складної проблеми – формування його професійно значущих якостей. Н. Бачманова та Н. Стафурина [2] при розробці структури комплексу психологічних здібностей, що має назву "талент спілкування", з-поміж кількох професійно важливих для діяльності практичного психолога якостей вагоме місце віддали саме здатності до повного і правильного, реального сприйняття об'єкта та умінню керувати самим собою і процесом спілкування, бути уважним, вміти слухати.

Комунікативні уміння ми розглядаємо як один із видів професійних умінь психолога. Якісне професійне спілкування у системі "психолог – клієнт" або "психолог – група" забезпечує система комунікативних умінь, якою повинен оволодіти фахівець ще на етапі професійної підготовки. Врахування у навчально-виховному процесі у ЗВО особливостей психосоціального та особистісного розвитку студентів, а також розвитку комунікативних здібностей забезпечить якісне освоєння обраного фаху, сприятиме становленню особистості студентів із перспективною проекцією на професійну діяльність у майбутньому.

Студенти з розвиненими комунікативними навичками володіють широким спектром комунікативних стратегій, можуть взаємодіяти з представниками різних соціальних груп та ефективно діяти в конфліктних ситуаціях. Крім уміння спілкуватися з викладачами та одногрупниками на заняттях і під час перерв,

розвинені комунікативні навички є інструментами здобуття знань, що дозволяє їм краще засвоювати навчальну програму, розвивати свою професійну спрямованість, ефективно проходити професійну практику і, в цілому, робити внесок у майбутньому в обрану справу, сприяти процесу здобуття професії з бажанням у майбутньому вдосконалюватися в обраній спеціалізації.

Ефективність процесу формування комунікативної компетентності у ЗВО значною мірою визначається структурою навчальної діяльності, яка дозволяє створити умови для розвитку внутрішньої мотивації до спілкування, починаючи від практики психологічної діяльності і закінчуючи залученням студентів до процесу активного обговорення конкретних ситуацій. Побудова якісного освітнього процесу засобами побудови якісного освітнього процесу залежить від участі студентів у дослідженні, відборі та формуванні навчальних ситуацій з вибором стилів спілкування у повсякденній професійній діяльності психолога-практика.

Професійне спілкування психолога набуває якісно нового змісту, інтегруючи в собі всі його основні ознаки, які одночасно виконують комунікативну, перцептивну та інтерактивну функції. Тому для ефективного здійснення психологічної практичної діяльності в майбутньому студентам-психологам важливо створити умови для формування комунікативної компетентності відповідно до практичної реалізації комунікативного, інтерактивного та перцептивного аспектів спілкування на етапі професійної підготовки [2].

Н. Фалько у ході дослідження психологічних особливостей особистісно-професійного становлення студентів психолого-педагогічних спеціальностей з'ясувала, що одним із чинників, який сприяє цьому становленню, є комунікативна компетентність [4]. На думку Н. Макаренко комунікативна компетентність, як складова психологічної компетентності, є одним із чинників розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів [1].

Переглядаючи зміст освітніх програм можна побачити, що комунікативні компетенції як вимогу до майбутнього спеціаліста найчастіше можна зустріти у професіях типу "людина-людина". Так, передбачається формування та розвиток даної компетенції саме під час навчального процесу у закладах освіти. Також існує і профвідбір на вступ на такі спеціальності, що включає діагностику рівня комунікативних компетенцій майбутнього спеціаліста, на основі якого подаються висновки про можливість зарахування на конкретну спеціальність.

О. Дрозд та М. Іщенко розглядають комунікативні здібності як складову професійної компетентності психолога і стверджують, що ефективна комунікація з клієнтами є важливою частиною професійної підготовки психолога. Автори визначили актуальність проблеми в контексті сучасних вимог до професійного розвитку психологів, зокрема, до їх комунікативних здібностей. Результати

дослідження показали, що майбутні психологи не завжди володіють необхідними комунікативними навичками, такими як вміння слухати, вміння знаходити спільну мову зі співрозмовником, вміння використовувати вербальну та невербальну комунікацію [1].

Отже, аналіз наукової літератури показав, що найбільш актуалізовані комунікативні компетенції в професіях типу "людина-людина", наприклад психологів, та є елементом його професіоналізму. Саме сьогодення вимагає уміле володіння добре розвиненими комунікативними компетенціями майбутніми спеціалістами.

Список використаних джерел

1. Дрозд О. М., Іщенко М. В. Комунікативні здібності майбутніх психологів: діагностика та розвиток. *Психологія та освіта*. 2019. Т. 2. С. 94-99.
2. Дружиніна І. А., Хупавцева Н. О. До питання формування комунікативних умінь майбутніх психологів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2016. Вип. 2(2). С. 132-136.
3. Кобзар Т.В., Кравчук О.Ю. Формування комунікативних компетенцій майбутніх психологів у процесі психолого-педагогічної практики [Електронний ресурс]. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*, 2017. № 8. С. 76-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pomttp_2017_8_11 (дата звернення: 28.07.2024).
4. Шевченко, С. В., Фалько, Н. М. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів. *Габітус*. 2020. № 2 (18). С. 143-148 URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/11087> (дата звернення: 28.07.2024).

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Василиха Н. В.,

УДК 658.7:65.01

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
підприємництва та торгівлі,
Ужгородський торговельно-економічний
інститут ДТЕУ, м. Ужгород

Любка О. М.,

магістрант

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕНЕДЖМЕНТУ
УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК**

Економіка XXI століття орієнтована на глобальні міжнародні тенденції, цифрові технології для вирішення проблемних питань, які можуть допомогти людству, а можуть руйнувати та відкидати світ у минуле.

У зміст поняття ланцюга поставок вкладають послідовність, інтеграцію, виконання бізнес-процесів від вихідної сировини до кінцевого споживача. Однак, управління ланцюжками поставок – систематична, стратегічна координація традиційних бізнес-функцій всередині певної компанії і в ланцюжку поставок для поліпшення довгострокових показників як кожної окремої компанії, так і в ланцюжку поставок в цілому. SCM (Supply Chain Management, управління ланцюгами поставок) – управлінська концепція і організаційна стратегія, яка полягає в інтегрованому підході до управління всім потоком інформації про сировину, матеріали, продукти, послуги, що виникають і перетворюються в ході виконання на підприємстві логістичних і виробничих процесів; мета даної стратегії – отримання вимірного сукупного економічного ефекту (зниження витрат, задоволення попиту на кінцеву продукцію) [1].

Варто зазначити, що ланцюг поставок – це система, що охоплює всі процеси, пов'язані з виробництвом і постачанням товарів чи послуг від початкових етапів до кінцевого споживача. Включає всі етапи, починаючи від видобутку сировини і закінчуючи доставкою готового продукту клієнту.

"Продуктивність ланцюгів поставок безпосередньо визначає продуктивність підприємства" зазначає Д. Ламберт [2].

З огляду на ефективність управління та практичну складову менеджменту управління ланцюгами поставок варто зазначити, основні його практичні засади:

- аналіз ринків;
- закупівлі та постачання;
- організація процесу виробництва з мінімізацією витрат з використання методів Lean Manufacturing;
- організація перевезень з врахуванням сучасних логістичних технологій;
- управління взаємовідносинами з клієнтами тощо.

Таким чином, управління ланцюгами поставок завжди відігравали та відіграють важливу роль для менеджменту управління компаній. Адже якість вибудованих процесів цього ланцюга має важливе значення для успіху в бізнесі й безпосередньо впливає на їх прибуток. Однак, ситуація сьогодення порушила налагоджений механізм управління ланцюгами поставок, що змусило власників, керівників компаній адаптуватися та шукати нові механізми та інструменти ведення бізнесу.

Основними такими інструментами та стратегіями управління ланцюгами поставок є:

- інтегровані системи координування всіх аспектів діяльності підприємства (ERP-системи);
- автоматизована система управління транспортом (TMS);
- диверсифікація постачальників;
- створення запасів;
- гнучкість виробничих процесів;
- кібербезпека;
- співпраця з державними органами управління.

Отже, правильно вибудована концепція менеджменту управління ланцюгами поставок з використанням сучасних інструментів та стратегій управління ними в умовах війни та невизначеності допомагає знижувати ризики, забезпечувати безперервність бізнесу та підтримувати конкурентоспроможність. У практичній діяльності компаній важливо постійно адаптуватися до змін та інвестувати в нові технології.

Список використаних джерел

1. Supply Chain Management, SCM. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/supply-chain-management-scm>.
2. Lambert D. Supply chain management: Processes, partnerships, performance (4th ed.) / Douglas M. Lambert. – Sarasota, FL: Supply Chain Management Institute, 2014. – 463 с.

Voloshyn, A. P.,
master student,
Kyiv National Economic
Vadym Hetman University, Kyiv

УДК 330.1:338.2:658.5

ROBOT AND HUMAN INTERACTION IN INDUSTRY 5.0

The main focus of industrial revolutions is to separate human work from machine work. Whether we refer to them as "machines" or "robots," these automated systems are gradually taking over tasks that are difficult, monotonous, or dangerous for humans. For instance, cleaning tasks in homes or offices can now be easily handled by cleaning robots. It's only a matter of time before most cleaning jobs are done by robots in the future. Even though both humans and robots can currently perform cleaning tasks, historical trends in automation suggest that in the future, robots will do most of the cleaning.

The speed at which automation becomes a part of our lives depends largely on technological advancements and society's acceptance of robots. Given the potentially significant impacts of robots on society, it's crucial to study how humans and robots interact and the broader effects on society.

The introduction of Industry 4.0 in 2011 generated significant interest, leading to numerous research studies and conferences. Some scholars and futurists have already begun discussing Industry 5.0. One prominent theme for Industry 5.0 is human-robot collaboration. While the specific theme of Industry 5.0 is not yet certain, it is evident that human-robot collaboration will be a significant innovation with profound implications for businesses [2].

We have experienced three industrial revolutions, with the fourth currently underway. Notably, the time span between these revolutions has been decreasing. While there were 100 years between the first three revolutions, it took only around 40 years to transition to the fourth one from the third. It's possible that the transition to the fifth industrial revolution will take even less time [1].

Initiated by the German Government, Industry 4.0 aims to achieve "Smart Manufacturing for the Future." Like its predecessors, the goal is to increase productivity and enable mass production using innovative technologies. Several trending technologies are facilitating Industry 4.0, including the Internet of Things

(IoT), robotics, artificial intelligence (AI), big data, and cloud computing. Additionally, there are other supporting technologies such as 3D printing, virtual and augmented reality, smart factories, smart logistics, and ambient intelligence.

However, Industry 4.0 has also faced criticism for being a top-down government initiative with predefined notions. Currently, two visions for Industry 5.0 are emerging. One vision focuses on human-robot collaboration, where robots and humans work together, with humans focusing on tasks requiring creativity. Another vision emphasizes bioeconomy, which involves the smart utilization of biological resources for industrial purposes, aiming to achieve a balance between ecology, industry, and economy.

Various issues arise from human-robot collaboration, including legal and regulatory concerns, personal preferences toward working with robots, psychological effects, social implications, and ethical considerations. For instance, there is a need to define legally what constitutes a robot, as well as to establish regulations for robot development, certification, and use.

Personal preferences toward working with robots vary, and there are psychological issues to consider, such as the potential addiction to advanced technology and the impact of robots on social interactions in the workplace.

Moreover, ethical considerations arise, including the ethical status of robots in the workplace and the preference for rule-based versus learning robots. As robots become integrated into workplaces, human resources and information technology departments will face new challenges and responsibilities.

Ultimately, whether Industry 5.0 focuses on human-robot collaboration or not, the integration of robots into our lives will bring about significant changes. We need to anticipate and address the legal, regulatory, psychological, social, and ethical issues associated with human-robot collaboration through further research and discussion.

References

1. Doven G. Industry 5.0 and Human-Robot Co-working / G. Doven, B. Sezen, K. Demir. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/336816740_Industry_50_and_Human-Robot_Co-working (date of application: 20.06.2024).
2. Jahromi G. Clothing industry in transition from Industry 4.0 to Industry 5.0. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/379770686_Clothing_industry_in_transition_from_Industry_40_to_Industry_50 (date of application: 20.06.2024).

Dzhuzhuk, V. I.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 338.439

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF BAKERY ENTERPRISES TO INCREASE COMPETITIVENESS

A characteristic feature of the post-industrial era is the focus on innovation in economic development. Innovative transformation covers all spheres of economic activity and society. The success or failure of innovations affects the stability, progress, and economic system of a country, as well as the future market position of bakery enterprises. In addition, studies of the innovation process show that it is becoming more complex with increasing demands on its stages and the process as a whole.

Innovative activities require significant investments in science, technology, research and development, as innovations cannot be implemented without the use of financial resources. Its implementation is becoming extremely difficult in the context of growing uncertainty and complicated investment attraction. In particular, the lack of targeted investments, especially at the initial development stage, can make it difficult to transform ideas into innovations [2].

The current economic environment is forcing companies to develop innovatively by introducing new products and services. This need is driven by external market changes and the obsolescence of existing technologies and products. Today, society requires new knowledge and ways to provide it to respond to changing technologies, requirements and consumer preferences, which lead to fierce and rapid competition. Businesses that is unable to adapt and develop their production risk losing their market position to more progressive companies.

The decline in bread consumption was the main reason for the decline in bread and bakery production in the country. This phenomenon was caused primarily by a decline in population, a drop in purchasing power, and a change in the structure of food production and consumption. The latter is explained, among other things, by a more rational use of bread products, in particular in agriculture, where the practice of feeding cattle with bread was formed. Nowadays, cheap industrial bread is hardly ever supplied to rural areas, and products from 'simplified' production are becoming too expensive and scarce. Increased baking activity by small bakeries and self-baking by rural residents also significantly affects the reduction in bread consumption [1].

Other reasons for the decline in bread and bakery production in Ukraine include the growth of bakery production at enterprises that do not submit reports on production to statistical authorities (mini-bakeries and supermarkets that produce bread under their own brands).

Successful market penetration is possible through competition in existing segments or through innovative production of new products. The Ukrainian Tasting Commission of Ukrkhliprom regularly reviews and approves up to 200 new formulas of bread and bakery products, as well as 180 types of confectionery products annually [3].

The main goal of innovative development of bakery enterprises is to increase competitiveness and maintain its economic sustainability through systematic changes in internal factors, which are achieved through the introduction of technological innovations, new management methods and changes in the production structure to create a new product or service.

In such a situation, bread producers are currently forced to work on further cost reduction, implement comprehensive resource savings, improve product quality, manage inventories, etc. Therefore, the peculiarity of innovative development of bread production enterprises in Ukraine is the implementation of a strategy to reduce non-production costs through the introduction of advanced technologies.

In recent years, there has been a significant gradual development of the domestic bakery semi-finished products market. Almost every major producer of conventional bread in the country is switching to frozen products. This approach is part of a strategy to diversify bread production through the production of high value-added products.

The key success factors for food companies should be the proper choice of adaptive development, integration of innovative technologies and modern types of equipment, as well as the introduction of modern methods of organising and managing production.

In modern conditions, the innovation process becomes a key factor that determines the strategic advantage and stable development of enterprises. One of the effective methods of strengthening the competitive position of the enterprise is the intensification of the innovation process, which consists in the creation of new products, technologies and services, as well as in the reproduction of knowledge.

The concept of innovation development can be highlighted through the key aspects that are taken into account when conducting the innovation process at an enterprise: assessment of the current economic state of the enterprise; identification of the main problems, advantages and opportunities of the enterprise, in particular

in the innovative aspects, promotion of growth paths and identification of existing constraints; development of a strategy, setting strategic goals and objectives for the innovative development of the enterprise, formation of the necessary resource potential, search for financial resources for the implementation of the innovation process.

Innovative strategies create challenging conditions for project, corporate and enterprise management, as the growing uncertainty of outcomes complicates strategic management. The new circumstances lead to a significant increase in uncertainty about time, cost, quality and efficiency, which requires the development of innovation risk management as a specialised function.

The creation of an innovation process in accordance with the strategic concept of innovative development of the enterprise will help to improve the management process and increase the productivity of both the overall innovation activity and each individual innovation.

The current conditions of functioning of the Ukrainian economy pose the task of implementing innovative ideas, innovation and investment strategies for food industry enterprises. The functioning of enterprises in the market in the face of fierce competition, both internal and external, as well as the attraction of investments and the introduction of innovations is extremely important in strategic corporate development.

An analysis of the functioning of bakery enterprises has confirmed that the introduction of innovative solutions helps to reduce the consumption of material, energy and labour resources in the production of food items; production of more affordable and high-quality bread, bakery and other products; increase in production productivity and additional profit necessary for the introduction of higher-level development and infrastructure development of enterprises; release of employees from hard work and work in unfavourable conditions.

References

1. Basiurkina N. Y. (2018). Innovation management technologies of ukrainian bakery enterprises. *Economic innovations*. Vol. 20. Issue 3. P. 20–31. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/511907.pdf> [in Ukrainian].
2. Bohashko O. L. (2014). Study of peculiarities of formation and development of the national innovation system of Ukraine. *Bulletin of CHITE. Economic Sciences*. 2014. No. 1. (53). P. 259–270. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/3534> [in Ukrainian].
3. Durbalova N. I. (2020). Main components of innovative strategy of bakery enterprises development. *Food Industry Economics*. 2020. No. 12 (3). P. 60–65. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v12i3.1817> [in Ukrainian].

Yeromenko, M. F.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 338.4

INVESTMENT ACTIVITY OF AN ENTERPRISE AS ONE OF THE KEY ASPECTS IN CONDITIONS OF RESOURCE CONSTRAINTS AND CRISIS SITUATIONS

Investment activity of an enterprise is one of the key aspects in the context of resource constraints and crisis situations. The success of an individual enterprise and the profits of partners and entrepreneurs in a particular industry sector depend on the intensity and efficiency of investment processes. In addition, the positive impact on the budget of individual regions, the growth of social wealth and the overall economic success of the state also depend on the implementation of this instrument, which contributes to the benefit of all parties to the relationship.

It is now becoming clear that most enterprises need to systematically plan their investment activities based on an appropriate methodology. Enterprise management should be aimed at formulating clear and precise goals of investment activity, adaptation to the strategic objectives of the enterprise, the main purpose of which is to ensure the development and stability of the business entity, as well as adaptation to the changing conditions of the external investment environment.

Investment activity directly depends on the presence of positive factors in the enterprise that lead to its investment attractiveness, and is determined by the interest of potential investors in placing their capital, as well as the availability of an effective system of tools that allow for the optimal use of this capital.

According to the logic of the investment process, there are three interrelated levels of management of the enterprise's investment activity [3]:

- 1) strategic level, which includes modelling the investment behaviour of the enterprise for the long term and justifying the possibilities of achieving strategic goals;
- 2) tactical level, including the search and selection of investment-attractive assets, formation of the enterprise's target investment portfolio within the existing budget constraints;
- 3) the operational level, which covers the implementation of individual investment projects, restructuring of the financial investment portfolio, ensuring ongoing control and evaluation of the effectiveness of investment decisions.

The most effective tool in the arsenal of a manager planning the strategic investment activity of an industrial enterprise in the context of deteriorating

macroeconomic indicators, state regulation of market processes and difficult investment conditions is the development of an investment strategy. Determination of an effective investment strategy will ensure a harmonious combination of long-term goals of the enterprise with the necessary resources to achieve the set tasks [2].

An investment strategy is a comprehensive system of long-term investment goals of an enterprise aimed at achieving the overall mission, ensuring the required financial level and determining the most effective ways of its implementation. This strategy plays a key role in the strategic planning of the company's future activities, as it determines the prospects for its development in combination with other strategic documents [1; 2].

When developing an investment strategy, it is necessary to take into account all the main directions, ensure the financial stability of the enterprise, accumulate financial resources for the modernisation of production and improve the financial condition of the enterprise.

The investment strategy is a fundamental tool for the formation and implementation of management decisions in the investment process of an enterprise. The absence of a clear investment strategy prevents a company from achieving significant success in the market. Increasing the efficiency of strategy development is possible if it interacts with other components of strategic planning.

Investment activity, as a key means of implementing an enterprise's economic strategy, contributes to the enhancement of its economic activity. The volume of investments in the company's activities plays an important role in determining the pace of its development. Since investment activity is carried out in close contact with the financial market, the tools and methods of investment depend on the specifics of the industry in which enterprises operate [3].

Achieving the economic interests of the investor is possible by applying a balanced approach to the formation of an investment portfolio, which guarantees the most complete compliance of its composition with the set goals in the specific conditions of investment.

In order to ensure high rates of sustainable economic growth of the enterprise, as well as to expand the volume of investments through sectoral, product and regional diversification, the balanced implementation of investment activities should combine many strengths in the management of the enterprise. This will allow the company to maintain a constant strategic stability of production in a crisis.

An investment plan is a crucial factor for the sustainable, efficient and successful development of an enterprise in the current economic environment. First of all, the significant changes that have occurred and are continuing in the external environment of business entities have made it important to develop of an

organisation's investment strategy in the current economic crisis. Under such conditions, it becomes impossible to manage the investment activities of enterprises, using only traditional theoretical and methodological foundations of investment management [4].

For this area of economic activity, it is necessary to develop the foundations of adaptive management. In such circumstances, an enterprise whose investment strategy is able to take advantage of changes in the external environment will have an advantage. Thus, the spread of crisis situations significantly hinders the attraction of necessary investments and the implementation of new ideas. Consequently, in order to prevent the deterioration of their financial position, most business entities choose a passive investment plan. In addition, the appropriate stage of the company's life cycle is a crucial factor in determining the relevance of developing an investment strategy. According to this view, an investment plan will allow a firm to Adjust its investment activities to potential changes in its economic development.

References

1. Bohashko O. L. (2004). Strategic approach to optimising the competitive development of the region. *Economics: problems of theory and practice*. No. 29 (189). Vol. IV. P. 1204–1209. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/8617> [in Ukrainian].
2. Halko L. (2021). Investment activities of the enterprise: management strategy and tactics. *Economy and society*. No. 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-63> [in Ukrainian].
3. Komarov A. and Bessonova S. (2022). Investment activities of industrial enterprises as an element of strategic stability. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Economy and Management*. Vol. 33 (72). № 2, P. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/72-2-8> [in Ukrainian].
4. Khrystenko O. and Kertychak V. (2023). Determination of the investment strategy for the development of the enterprise in the conditions of the crisis economy. *Modern Economics*, No. 41, P. 141–146. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-20) [in Ukrainian].

Іршак О. С.,

УДК 368.01

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

Ковалюк А. О.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТРАХОВИЙ РИНОК В УКРАЇНІ

Одним із найбільших фінансових посередників, окрім банківських установ, є страхові компанії, і саме вони є невід'ємною частиною економіки держави. Страхові компанії здатні забезпечити страховий захист громадянам та суб'єктам господарювання, що у свою чергу, значно може покращити загально-економічну ситуацію в країні. В умовах, що склалися сьогодні в Україні, безпосередньо страховий ринок відіграє надзвичайно важливу роль у фінансовій стабільності та захисті майна, здоров'я та життя громадян.

Впровадження інноваційних процесів, зміна фінансових технологій, загальна економічна ситуація впливають на стратегії розвитку страхових компаній і визначають їх подальше функціонування в майбутньому. Незважаючи на всі ризики та виклики, з якими зіштовхнувся страховий ринок, він демонструє поступове відновлення, стійкість та зростання. Зокрема, про це свідчать показники діяльності страхових компаній.

Страховий ринок України продовжує демонструвати зростання – страхові премії за січень-грудень 2023 року зросли на 18,7%, що становить 47 млрд грн [3]. Активи страховиків за балансом станом на 01.01.2024 склали 74,3 млрд грн. Власний капітал склав 20,7 млрд грн., зобов'язання страховиків зросли до 53,6 млрд грн. Сформовані страхові резерви перевищили 46,8 млрд грн. Рівень валових та чистих виплат в 2023 році склав 36% [3]. Валові страхові виплати склали 16,9 млрд грн. Фізичним особам було виплачено більше 9,15 млрд грн., юридичним особам 7,6 млрд грн., перестраховальникам 134 млн грн. Чисті страхові виплати склали 16,7 млрд грн [3].

Важливим сьогодні в умовах воєнного стану є застосування у страховій діяльності цифрових технологій. Опрацювання аналітичних даних, блокчейн та

штучний інтелект безумовно забезпечуватимуть якісні процеси управління ризиками та виплати страхового відшкодування. А це, у свою чергу, сприятиме збільшенню ефективності та зниженню витрат страхування.

На нашу думку, важливим моментом, що впливає на розвиток страхового ринку в Україні є саме впровадження цифрових технологій, оскільки у світі сьогодні прогресує та набуває швидких темпів застосування штучного інтелекту. Ця інновація у будь-якому бізнесі мінімізує потреби втручання у процес людей, а також передбачає забезпечення прийняття ефективних рішень. Цей процес підвищуватиме ефективність продуктів страхового ринку, і в свою чергу покращуватиме взаємодію з клієнтами страхових компаній.

Можна виділити 4 основні тенденції у розвитку каналів продажу страхових продуктів завдяки інноваційним технологіям [1, с. 3]:

- 1) збільшення ролі Інтернету у продажі страхових продуктів;
- 2) широке використання соціальних мереж в якості альтернативного каналу дистрибуції;
- 3) використання хмарних технологій, в процесі використання різних каналів продажу;
- 4) автоматизація бізнес-процесів (андерайтингу, врегулювання збитків тощо) та збільшення частки прямих продажів.

Цифровізація у страхуванні передбачає у першу чергу, використання онлайн-страхування – це укладання договорів та страхових полісів через мережу Інтернет, сайти страхових компаній чи страхових посередників. Онлайн-страхування включає в себе огляд асортименту страхових продуктів та їх вибір, розрахунок тарифів та страхових сум, підписання полісів чи договорів, оплату, організацію огляду об'єкта страхування тощо. Також цей процес передбачає розробку та впровадження нових цифрових страхових послуг та оцінку ризиків. Великі гравці на страховому ринку безпосередньо застосовують найновіші цифрові технології, спрямовуючи свою діяльність на забезпечення доступності страхових продуктів. Також страховики безпосередньо зацікавлені в прозорості організації страхового захисту та покращення взаємодії з клієнтами за рахунок модернізації процесу страхування.

Інноваційні технології забезпечують підключення різних пристроїв та об'єктів до Інтернету для передачі та обміну інформацією. Інтернет речей дозволяє страховим компаніям вдосконалювати або створювати нові послуги на основі отриманих даних про поведінку клієнта (технологія "pay as you drive"), даних про стан систем безпеки, даних фітнес-трекерів (медичне страхування) [2].

Блокчейн-технології дозволяють забезпечити безпеку та надійність даних у страховій справі. Вони дозволяють ефективно керувати даними про поліси,

страхові виплати та клієнтську інформацію, що сприяє підвищенню ефективності та зниженню ризиків для страховиків. Використання роботизованих процесів та автоматизації дозволяє страховим компаніям знизити витрати та підвищити продуктивність [1]. Блокчейн-технології передбачають автоматичне вирішення страхових випадків, здійснення аналізу масштабних обсягів даних для виявлення трендів і ризиків.

На наш погляд, доцільно виділити такі особливості впливу цифрових технологій на страховий ринок в Україні:

- використання Інтернет-мережі, особливо соціальних мереж для швидкого просування та реалізації страхових продуктів;

- застосування штучного інтелекту та блокчейну для підвищення ефективності страхових послуг і покращення безпеки, автентифікації та управління даними, а також для мінімізації ризиків;

- активне впровадження електронних полісів та тенденції до їх збільшення;

- використання страховими компаніями цифрових платформ та стартапів у своїй діяльності;

- збирання, аналіз та обробка даних на аналітичних платформах забезпечує страховим компаніям зменшення ризиків шахрайства та здійснювати прогнозування і планування попиту на страхові продукти в майбутньому, що є невід'ємною частиною в процесі управління тощо.

Таким чином, цифровізація актуалізує інноваційні підходи до створення бізнес-моделей у страхуванні. Саме тому, вітчизняний страховий бізнес, безпосередньо, залежить від застосування страховиками цифрових технологій і це є основною конкурентною перевагою на страховому ринку. Страхові компанії, які активно інтегрують цифрові технології у свою діяльність, посідають чільне місце у страховому рейтингу компаній. Цифрові технології дають можливість страховикам покращувати свої послуги та продукти, максимально оптимізувати робочі процеси та мінімізувати ризики, а також здійснювати їх ефективне управління.

Список використаних джерел

1. Данько Ю, Бровко С. Вплив інноваційних технологій на розвиток страхового ринку. 2024. Випуск 62. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3895>.

2. Панченко О., Садчикова І. Вплив цифрових технологій на розвиток страхового бізнесу // Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. № 4 (36). 291-301. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/299262/291770>.

3. Страховий ринок України. Підсумки 2023 року. URL: <https://insa.com.ua/blog/strahovyj-rynok-ukrayiny-pidsumky-2023-roku>.

Kovalov, M. S.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 658.155

ENSURING EFFECTIVE MANAGEMENT OF THE COMPANY'S PROFIT

In the current economic environment, Ukrainian industrial enterprises face a number of challenges that affect their profitability. The development of market relations and the sustainability of the open economy determine the strategy of these enterprises. Without generating financial profits, enterprises will not be able to ensure their further development and existence.

The profit earned by an enterprise plays an important role in its functioning, as it affects the formation of financial resources, increase in the market value of the enterprise, efficiency of production activities and economic development of the country. The possibility of making a profit encourages the company to introduce innovations, which helps to attract investment, increase production and employment. Innovations contribute to economic growth, and the focus on profit is an important incentive for most innovations. Therefore, profit plays a significant role in the development of an enterprise, satisfying the interests of its owners and staff, as well as the state, which emphasises the importance of studying the issues of effective management of the distribution and use of enterprise profit [1; 2].

The challenging economic situation and the war in Ukraine today have led to disruptive changes in various sectors of the national economy and a decline in the profitability of enterprises. The shortcomings in company management include a lack of strategic planning, a weak forecasting mechanism and ignoring financial risks, which lead to financial losses.

Enterprise profit management is defined as the creation of a management system that takes into account tactical and strategic aspects, aimed at improving the final results of the business entity's activities, which is considered as the essence of interrelated elements, each of which performs a specific job, whose joint action ensures the achievement of a mechanism for obtaining a given amount of profit. Thus, the profit management system should be logically linked to the general management system of the enterprise, since making management decisions in all areas of the enterprise directly or indirectly affects the level of profit, which provides new opportunities and sources of financing for the development of the enterprise, which allows increasing not only the income of the enterprise, but also the income of its owners and employees [3].

It is advisable to manage the distribution and use of enterprise profit in the following sequence:

1. To form an information base for analysing the efficiency of the enterprise functioning.
2. To analyse the previous experience of using the profit of the enterprise.
3. To study both internal and external factors that affect the efficiency of using the enterprise's profit.
4. Determine the directions of distribution of the enterprise's profit both in the current period and current period and taking into account the strategic and tactical goals of its development goals.
5. To develop systems of management decisions to ensure efficient use of profit.
6. To ensure control over the implementation of management decisions on distribution and use of the company's profit.
7. To adjust a number of management decisions on distribution and use of profit based on the results of the control and taking into account the enterprise development strategy.

It should be noted that in order to improve the targeted structure of the use of the company's profit, it is necessary to:

- Determine the priority areas of use of the company's profit,
- That lead to further development of the enterprise and improvement of financial performance of the company;
- Optimize the funds allocated to the consumption fund, in particular, those aimed at material incentives for employees and which contribute to the increase of their labour productivity and social development of the enterprise;
- Calculate the optimal amount of the reserve fund and allocate funds to ensure its increase;
- To optimize the funds allocated to other special-purpose funds;
- To create such conditions for the company's activities under which the profit will not be used to pay fines;
- To draw up a detailed plan for the use and distribution of the company's profit with specific dates and a specific estimate;
- To ensure clear control over the fulfilment of the tasks set for the use and distribution of profit [3].

To ensure effective management of the company's profit, it is important to analyse in detail all the factors that affect its level. Profit is formed under the influence of many interrelated factors that can affect the company's operations both positively and negatively.

External factors affecting the company's performance include economic conditions, market conditions, effective consumer demand, government regulation, etc. Particular attention should be paid to the level, dynamics and fluctuations of effective demand, as it determines the stability of profit.

It is also important to take into account macroeconomic indicators, such as tax and credit policies, as well as political stability. External and internal factors are interconnected and have a significant impact on the business. These factors depend on the organisation of the company's own work and can affect profit both directly and indirectly. They include: production volume, production cost, product price, product range, efficient use of resources and other aspects [2; 3].

In addition to the internal and external factors that affect the level of profit, it is important to pay attention to the profit management system, the structure of the profit management mechanism, as well as the factors of distribution and use of profit.

Enterprise profit management involves a strategic focus on achieving the maximum positive financial result. This is achieved through the implementation of a set of measures aimed at increasing the volume of activities, optimising cost management, and improving the use of the company's material and technical base. In addition, optimisation of the company's structure, management of working capital and increase in staff productivity have a major impact.

In summary, profit is an important economic indicator that is influenced by various processes in the production and distribution sectors, as well as the national income level. To effectively increase profits, it is necessary to analyse all these factors and processes. Profit management requires a systematic approach that takes into account both tactical and strategic aspects in order to achieve maximum results in both the short and long term.

References

1. Bohashko O. L. (2015). Methodological principles of state regulation of innovation development at the regional level. *Scientific Bulletin of Kherson State University*. No. 10. Part. 1. P. 32–34. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/4441> [in Ukrainian].
2. Bohashko O. L. (2018). Theoretical and methodological aspects of competitiveness of the state economy. *Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia v epokhu hlobalnykh vyklykiv i zahroz* : Zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (Dnipro, 26-27 April 2018). In 2 volumes. Volume 2 / National Metallurgical Academy of Ukraine. P. 297–299. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9057> [in Ukrainian].

3. Bondarenko N. S. and Tiuleneva Y. V. (2017). Profit improvement of management at the enterprise. *Actual problems of economics and management*. No. 11. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22587> [in Ukrainian].

Костенко Г. П.,

УДК 621.3:332.1

науковий співробітник

відділу прогнозування розвитку

електроенергетичного комплексу,

Інститут загальної енергетики НАН України, м. Київ

Запорожець А. О.,

д-р техн. наук, провідний науковий

співробітник відділу прогнозування

розвитку електроенергетичного комплексу,

Інститут загальної енергетики НАН України, м. Київ

Верпета В. О.,

здобувач третього (освітньо-

наукового) рівня вищої освіти,

Інститут загальної енергетики НАН України, м. Київ

ЕНЕРГОНЕЗАЛЕЖНІСТЬ ГРОМАД, СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЕНЕРГЕТИКИ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВПРОВАДЖЕННЯ РОЗПОДІЛЕНОЇ ВДЕ-ГЕНЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

В умовах триваючої війни в Україні забезпечення енергетичної стабільності стало надзвичайно важливим завданням. Конфлікт значно вплинув на енергетичну інфраструктуру країни, призводячи до частих відключень електроенергії та перебоїв у постачанні. Ця ситуація підкреслила необхідність впровадження резильєнтних і децентралізованих енергетичних рішень, здатних протистояти викликам війни. Розподілена відновлювана генерація (ВДЕ-генерація, РВГ) пропонує перспективний підхід для підвищення енергетичної безпеки та автономії місцевих громад, роблячи її важливою сферою уваги в сучасних умовах.

Основні виклики для енергетичної стабільності в Україні під час війни включають руйнування критичної інфраструктури, вразливість централізованих електростанцій до атак і нестабільність постачання енергії. РВГ, що включає локальне виробництво енергії з відновлюваних джерел, таких як сонячна,

вітрова енергія та біомаса, пропонує значні переваги в цьому контексті. Вона менш вразлива до атак і може швидко розгортатися, забезпечуючи надійне та безперервне постачання енергії. Метою даної доповіді є дослідження ролі РВГ у підвищенні енергетичної резильєнтності та незалежності громад в Україні під час війни у контексті глобальних викликів.

Енергетична система України постраждала від триваючої війни, яка спричинила серйозні руйнування інфраструктури. Війна призвела до втрати приблизно 55% генеруючих потужностей, зокрема найбільше постраждали теплові та гідроелектростанції. Втрата цих потужностей призвела до віялових відключень, що впливають на промислових і побутових споживачів. Уряд та НКРЕКП працюють над спрощенням процедур підключення малої генерації до мережі для пом'якшення ситуації [1].

У відповідь на ці виклики уряд визначив розвиток розподіленої генерації як ключову стратегію для підготовки до опалювального сезону. Переваги РВГ, такі як зменшена вразливість до атак, роблять її особливо важливою в умовах війни. Інтеграція відновлюваних джерел енергії у локальні системи енергопостачання не лише підвищує резильєнтність, але й сприяє енергетичній незалежності, зменшуючи залежність від імпортованих викопних палив та централізованих електростанцій [2].

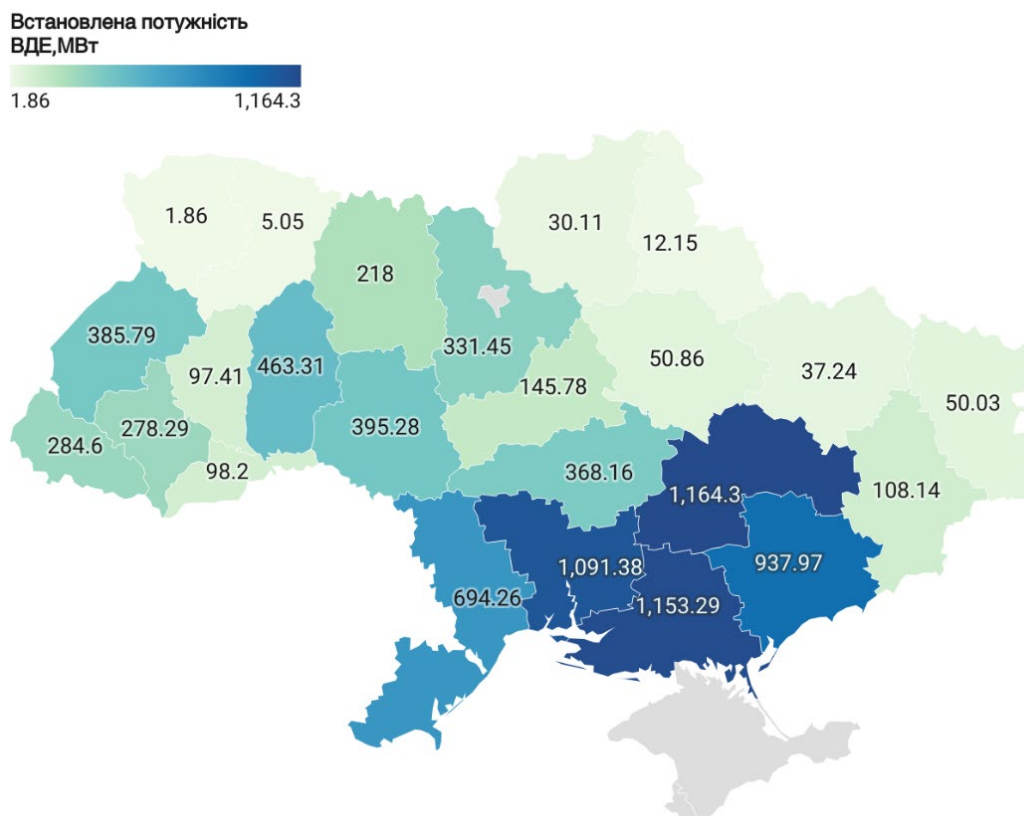

Рис. 1. Розподіл потужностей розподіленої ВДЕ-генерації за областями України [3]

На рис. 1 представлено сумарний розподіл потужностей розподіленої ВДЕ-генерації за областями України, включаючи вітрові, сонячні, малі гідроелектростанції, біомасу та біогаз [3]. Найвищі показники встановленої потужності ВДЕ спостерігаються в південних та східних областях, що зумовлено сприятливими кліматичними умовами [4]. Центральні та західні області також демонструють значний розвиток ВДЕ, проте їхній потенціал дещо менший. Важливо зазначити, що регіони з найбільшою концентрацією ВДЕ також зазнали найбільших руйнувань внаслідок війни, а деякі з цих територій є тимчасово окупованими. Таким чином, необхідний комплексний підхід для вирівнювання цієї картини, який включає рівномірний розвиток ВДЕ в усіх регіонах України, а також впровадження заходів для захисту та відновлення енергетичної інфраструктури в постраждалих та окупованих районах.

Енергонезалежність громад

РВГ є ключовим елементом забезпечення енергонезалежності громад. Локалізоване виробництво електроенергії з відновлюваних джерел, таких як сонячна та вітрова енергія, дозволяє громадам зменшити залежність від централізованих електростанцій, підвищуючи надійність енергопостачання та створюючи більш стійку і автономну систему, яка менш вразлива до атак та інших зовнішніх впливів [5].

РВГ також сприяє економічному розвитку місцевих громад, створюючи робочі місця в сфері встановлення, обслуговування та експлуатації систем відновлюваної енергії, зміцнюючи місцеву економіку та підвищуючи рівень життя населення. Використання відновлюваних джерел зменшує екологічний вплив, сприяючи сталому розвитку. Прикладом є система "енергетичного острова" в Тернополі, яка забезпечує стабільну роботу критичної інфраструктури під час відключень, підвищуючи загальну стійкість і безпеку громад.

Сталий розвиток

РВГ сприяє сталому розвитку, використовуючи відновлювані джерела енергії, які мають мінімальний вплив на навколишнє середовище. Це зменшує викиди парникових газів, що є важливим для досягнення глобальних кліматичних цілей та зменшення залежності від викопних палив. Перехід на відновлювану енергію також стимулює розвиток місцевої економіки.

Системи РВГ дозволяють зменшити втрати під час передачі електроенергії, оскільки генерація здійснюється безпосередньо в місці споживання. Це підвищує ефективність енергетичних систем і сприяє економії ресурсів. Інтеграція РВГ у місцеві енергосистеми сприяє зменшенню екологічного впливу та підвищенню економічної ефективності [3]. Використання відновлюваних джерел енергії в поєднанні з передовими технологіями зберігання енергії дозволяє створити більш стійкі та екологічно чисті енергетичні системи, які відповідають принципам сталого розвитку.

Забезпечення резильєнтності

Децентралізовані системи генерації, такі як сонячні та вітрові електростанції, менш вразливі до великих атак і можуть продовжувати функціонувати навіть при пошкодженні окремих компонентів [5]. Це дозволяє забезпечити безперервне постачання електроенергії до критично важливих об'єктів і місцевих громад. Інтеграція систем зберігання енергії, таких як високоманеврові газові турбіни та акумулятори, сприяє стабілізації енергетичної мережі [6]. Вони можуть зберігати надлишкову енергію, вироблену відновлюваними джерелами, та використовувати її в періоди пікового попиту, що допомагає підтримувати баланс енергетичних потоків і запобігати перебоєм у постачанні. Це підвищує стійкість енергосистеми та її здатність до адаптації в умовах змін.

Децентралізація генерації енергії знижує ризики, пов'язані з централізованими електростанціями, які з більшою імовірністю можуть стати мішенями для атак. Створення малих електростанцій навколо міст та у громадах підвищує загальну стійкість енергетичної системи та забезпечує більшу надійність енергопостачання. Це дозволяє мінімізувати наслідки атак для громад і швидше відновлювати енергопостачання після пошкоджень.

Комплексний підхід

Комплексний підхід до впровадження РВГ в Україні в умовах військових та глобальних викликів включає стратегічне планування, розвиток інфраструктури та підтримку з боку уряду і міжнародних партнерів. Поєднання відновлюваних джерел енергії, систем зберігання та децентралізованої генерації дозволяє створити більш стійку, надійну та економічно вигідну енергетичну систему [7].

Розробка нових регуляторних рамок та фінансових стимулів сприяє залученню інвестицій у проекти РВГ. Інтеграція відновлюваних джерел енергії та передових технологій зберігання енергії не лише стабілізує постачання енергії, але й підтримує перехід до більш стійкої енергетичної системи.

Загалом, комплексний підхід до впровадження РВГ в Україні, що включає стратегічне планування, розвиток інфраструктури, регуляторні реформи та фінансову підтримку, є ключовим для побудови стійкої та надійної енергетичної системи. Завдяки спільним зусиллям уряду, міжнародних партнерів та місцевих громад, Україна може досягти енергетичної незалежності, забезпечити сталий розвиток та підвищити резильєнтність своєї енергетичної системи, що є особливо важливим у нинішніх умовах.

Список використаних джерел

1. Розподілена генерація: енергетичний щит України в умовах війни. Державна інспекція енергетичного нагляду України, 7.06.2024. Url: <https://sies.gov.ua/news/>

rozpodilena-heneratsiia-enerhetychnyi-shchyt-ukrainy-v-umovakh-viiny (дата звернення 30.07.2024).

2. World Energy Trilemma 2017: Changing Dynamics – Using Distributed Energy Resources to Meet the Trilemma Challenge – Url: <https://www.worldenergy.org/publications/entry/world-energy-trilemma-2017-changing-dynamics-a-using-distributed-energy-resources-to-meet-the-trilemma-challenge> (accessed: 30.07.2024).

3. Костенко Г. П., Запорожець А. О., Запорожець Н. В., Верпета В. О. Аспекти інтеграції відновлюваної розподіленої генерації в систему енергозабезпечення України. *Проблеми економіки*. 2024. №2. С. 83–93. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-83-93>.

4. Костенко, Г., & Згуровець, О. (2023). Сучасний стан та перспективи розвитку відновлюваної розподіленої генерації в Україні. Системні дослідження в енергетиці, (2 (73), 4-17. <https://doi.org/10.15407/srenergy2023.02.004>.

5. Kostenko, G., & Zaporozhets, A. (2023). Enhancing of the Power System Resilience Through the Application of Micro Power Systems (microgrid) with Renewable Distributed Generation. *System Research in Energy*, (3 (74), 25-38. <https://doi.org/10.15407/srenergy2023.03.025>.

6. Zaporozhets, A., Kostenko, G., Zgurovets, O., & Deriy, V. (2024). Analysis of Global Trends in the Development of Energy Storage Systems and Prospects for Their Implementation in Ukraine. *Power Systems Research and Operation. Studies in Systems, Decision and Control*, 512 (pp. 69–87). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-44772-3_4.

7. Denysov, V., Kostenko, G., Babak, V., Shulzhenko, S., Zaporozhets, A. (2023). Accounting the Forecasting Stochasticity at the Power System Modes Optimization. In: Zaporozhets, A. (eds) *Systems, Decision and Control in Energy V. Studies in Systems, Decision and Control*, vol 481. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-35088-7_3.

Kotsiubynskyi, D. V.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 658.8

ORGANISATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF INDUSTRIAL ENTERPRISE MANAGEMENT

The competitive environment encourages the use of new approaches to enterprise development. Its effective functioning should be ensured both by improving the organisation of production, labour and management, and by the ability

to adapt to modern business conditions. Management of organisational and economic development allows solving the problems of ensuring high competitiveness and strengthening the competitive advantages of the enterprise.

The organisational and economic mechanism for managing an industrial enterprise is a set of organisational and economic instruments that affect the economic and organisational parameters of enterprise management. This mechanism helps to gain competitive advantages and increase the efficiency of its activities in general [1].

The basic mechanism of organisational management is a complex set of procedures, rules, regulations and instructions that regulate the behaviour of people making decisions at all levels of the organisation. The management mechanism includes principles and objectives of management, methods, forms and tools of management, organisational structure of enterprise management and its personnel, information and means of its processing.

The organisational and economic mechanism of enterprise management includes the development and effective functioning of management subsystems, such as marketing management, quality management, production management, financial management and personnel management (Fig. 1).

Fig. 1. Organisational and economic mechanism of enterprise management [1; 2]

The organisational and economic mechanism for managing the development of an industrial enterprise is a complex hierarchical system of key interrelated elements, such as subjects, objects, principles, methods, tools, and others, as well as ways of their interaction, including integration and disintegration. This system helps to harmonise economic relations between all participants in the production process through interaction and influence on them [3].

The main principles for assessing the organizational and economic mechanism for managing the competitiveness of an enterprise are:

– complexity – results of competitiveness research enterprises should combine the assessment of the effectiveness of the process of its adaptation to changing

conditions of functioning, and the degree of realization of strategic potential, and the competitive position of the enterprise relative to one or more competitors considered as a basis for comparison;

– Systematic – the basis for assessing the level of competitiveness and development of relevant recommendations can only be the results of systematic analysis of the impact of external and internal environment factors of the enterprise, taking into account inter-factor relationships;

– objectivity – the results of research and assessment competitiveness of the enterprise should be based on complete and reliable information about the external and internal conditions of its functioning and reflect the real competitive position of the business entity;

– dynamism is the main task of the study competitiveness is not a static assessment of the actual competitive positions of an enterprise at a particular moment in time, but rather forecasting their changes and development of effective management decisions on this basis;

– continuity – the process of research and evaluation competitiveness and changes in its level should be continuous (by creating a system of monitoring the market, factors of competitiveness factors, competitive positions), since discrete assessments do not always allow timely detection of abrupt changes in of competitiveness factors, assess possible trends in the dynamics of competitive position of the enterprise and timely make and implement appropriate management decisions in a timely manner;

– optimality – in accordance with this principle, the object of is not only the level of competitiveness itself, but also the degree of efficiency of its achievement, so a comprehensive assessment of ways to achieve certain competitive positions, taking into account both direct costs associated with the implementation of measures to regulate a particular factor, and the potential costs of developing and maintaining a competitive advantage in the future [1].

In order to ensure the competitiveness of an enterprise, it is necessary not only to implement economic measures but also to invest in human potential, which requires the introduction, development and improvement of corporate culture. The issue of improving the system of forming corporate spirit and organisational culture is relevant for most enterprises in the Ukrainian market. These elements of the management system determine the uniqueness and individuality of an enterprise, which, if used wisely and purposefully, can become its competitive advantage. In order to stay competitive, companies have to change their corporate culture, structure and other components accordingly.

Another important element driving significant change is the use of information technology and the proliferation and modernisation of computer networks. Rapid transformations in the information technology industry create the need for equally rapid changes in the enterprise.

To gain a competitive advantage and achieve its strategic goals, an enterprise must constantly innovate and adjust its processes to operate effectively in the market.

The intensity of achieving the goal of building an organisational and economic mechanism for managing the development of an industrial enterprise is determined mainly by the conditions of optimality. Considerable attention is paid to the economic interests of the participants in the production process and the conditions of specific industrial production in the region. The growth of their market value is important for enterprises, including the production infrastructure facilities of the industrial complex, and stable functioning is important for society.

References

1. Artemenko L. P., Pidubna A. S. (2015). Organisational and economic mechanism of managing the competitiveness of an industrial enterprise. *Economic Bulletin of NTUU "Kyiv Polytechnical Institute"*. No. 12. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.12.2015.45626> [in Ukrainian].

2. Bohashko O. L. (2018). Theoretical and methodological aspects of competitiveness of the state economy. *Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia v epokhu hlobalnykh vyklykiv i zahroz* : Zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (Dnipro, 26-27 April 2018). In 2 volumes. Volume 2 / National Metallurgical Academy of Ukraine. P. 297–299. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9057> [in Ukrainian].

3. Makhinko V. Ia. (2022). Formation of organizing and economic mechanism management of the development of the industrial enterprise. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*. No. 2 (106). P. 14–18. URL: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-2-2> [in Ukrainian].

Ma Jingtao,
student 2 course of Management,
Sumy National Agricultural
University, Sumy

УДК 331.4

STUDY ON OCCUPANTS THERMAL COMFORT AND WORK PERFORMANCE IN OFFICES BASED ON NAP BEHAVIOR

Human resource management is not just an administrative function but a strategic partner that contributes to the overall success of an organization [2].

Human resource is a key aspect of any organization – from improving employee well-being to risk management. Without proper management, this complex field of

work would lack structure and struggle to evolve over time. Having a strong human resource department backed by solid leadership is one of the best ways for a company to ensure employee satisfaction, productivity, and future growth [3].

In a 2015 Leesman survey of nearly 136,000 respondents, the top 3 features identified as the most important part of an effective workspace were all directly related to physical comfort: desk, chair, and temperature control. Before a company starts thinking about what team someone will join or what type of computer they'll have, they need to ensure that their employees have a safe, comfortable place to work [1].

A suitable environment can not only make indoor people feel happy and reduce the incidence of diseases, but also improve work efficiency and create more economic benefits. Most of the existing studies on thermal comfort and work efficiency of office workers are conducted in experimental rooms or artificial environment chambers, and the duration of these studies is relatively short, which leads to some differences in thermal comfort and work efficiency of people under the influence of thermal environment and office hours in actual buildings. In actual buildings, office workers often adopt different lunch break methods (such as taking a nap or not) to relieve fatigue, increase the degree of wakefulness in the afternoon and improve work efficiency. Therefore, it is of great significance to explore the changes of thermal comfort and work efficiency of office workers in actual buildings with the working hours and quantify the impact of napping behavior on the afternoon thermal comfort and work efficiency of personnel to improve the work efficiency of office workers in the afternoon.

This study investigated the postgraduates in the scientific research office of a university in Xiangtan, Hunan Province through a combination of on-site measurements and questionnaires. The study was conducted from June 1, 2023 to September 30, 2023, and office environmental parameters, physiological parameters of the subjects, and questionnaires were collected at eight time points every day: 9:30, 10:30, 11:30, 13:00, 14:00, 14:30, 15:30, and 16:30. A total of 4688 valid questionnaires were collected in this study. Based on the nap behavior, the questionnaires were classified into the nap group (with nap behavior) and the control group (without nap behavior), with 2888 questionnaires in the nap group and 1800 in the control group. The main research findings are as follows:

1. The indoor thermal environment of the surveyed office was relatively stable in summer, with an average room temperature of $28.1 \pm 1.4^\circ\text{C}$, an average relative humidity of $36 \pm 8\%$, an average wind speed of 0.08 m/s, and an average CO₂ concentration ranging from 580 to 1027 ppm.

2. The skin temperature and systolic blood pressure of the participants in the nap group were lower than those in the control group: the skin temperature was 0.4-0.9°C lower, and the systolic blood pressure was 2.8-4.7 mmHg lower.

3. The 90% and 80% acceptable temperature ranges for the participants in the nap group were 25.0-28.6°C and 23.7-29.9°C, respectively, while those for the participants in the control group were 25.3-28.8°C and 24.1-30.0°C, respectively. This indicates that napping behavior can improve the thermal adaptability, acceptable temperature range, and tolerance to thermal environments of the participants.

4. The incidence rate of SBS (sick building syndrome) symptoms in the afternoon for the participants in the nap group decreased by an average of 0.32% compared to the morning, while that for the participants in the control group increased by an average of 0.52% in the afternoon compared to the morning. This suggests that napping behavior can slightly alleviate SBS symptoms among participants.

5. The participants' work status (level of alertness, mental concentration, work efficiency, and willingness to work) showed a trend of first decreasing and then increasing over time. Napping behavior improved the participants' level of alertness (by 23.4% to 58.3%), mental concentration (by 14.9% to 54.9%), work efficiency (by 19.1% to 58.3%), and willingness to work (by 8.3% to 33.8%) in the afternoon. In warmer environments, napping behavior also enhanced participants' level of alertness, mental concentration, and work efficiency, while slowing down the decline in willingness to work. The optimal duration of napping was "less than 40 minutes".

6. Male participants showed stronger tolerance and lower thermal sensitivity to the thermal environment, but their work status (level of alertness, mental concentration, work efficiency, and willingness to work) was lower than that of female participants (by 24.8%, 29%, 28.3%, and 33.3%, respectively). Female participants' level of alertness, mental concentration, and work efficiency were more susceptible to indoor temperature and lunch break duration, while their willingness to work was more influenced by work duration.

The results obtained in this study have enriched the theory of thermal comfort research during the full working hours in office buildings and can provide a reference for improving the afternoon work efficiency of personnel in office buildings.

References

1. The Comfort Productivity Connection. URL: <http://surl.li/fwxlyn> (accessed 30.07.2024).
2. The Role of Human Resource Management in Modern Organizations. URL: <http://surl.li/gwfsmb> (accessed 30.07.2024).
3. Why Human Resource Management Is Important. URL: <http://surl.li/gmbsmq> (accessed 30.07.2024).

Микитенко В. В.,
д-р екон. наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості
НАН України, м. Київ

УДК 338.27:519.71:330.46

ВИМОГИ ТА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ НА ПРАКТИЦІ ДОМІНАНТ КОНЦЕПТУ СИСТЕМНОГО УПОРЯДКУВАННЯ ПРИРОДНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Об'єктивним є визнати, що Концепція системного упорядкування природно-господарських відносин в Україні у контексті забезпечення якості життя – є теоретично обґрунтованою й практично орієнтованою стратегічною доктриною розвитку *соціо-еколого-економічних систем* (СЕЕС) в державі, яка визначає цільові принципи, цілі, завдання, пріоритети та інструменти у контексті розробки і впровадження у практику комплексу заходів, планів дій і політик, спрямованих на оптимізацію взаємодії між природним середовищем, господарською діяльністю та суспільством із метою забезпечення якості життя за рахунок формування дієвої інфраструктурної основи організації управління *природно-ресурсними активами* (ПРА) [1]. Методологічно важливі положення імплементації Концепту системного упорядкування *природно-господарських відносин* (ПГВ) [2]: а) ґрунтуються на принципах сталого розвитку і господарювання, ефективного використання природних ресурсів, захисту довкілля, соціальної справедливості та співпраці всіх зацікавлених сторін; б) передбачають інтегрований підхід до управління: ПРА; розвитком новаторських технологій; упорядкуванням природно-економічного простору держави та системно-впорядкованою комбінацією ціннісно-орієнтованих домінант його формування; участю громадськості та стейкхолдерів у процесі прийняття рішень; в) спрямовані на створення збалансованої системи взаємозв'язків між економікою, соціумом та природою, що дозволить досягти сталого розвитку, підвищити якість життя населення та забезпечити збереження екологічної рівноваги і в межах територіальних утворень і на території України, загалом.

З цього маємо акцентувати увагу і на значимому аспекті управління ПГВ, врахування якого є обов'язковим для реалізації на практиці домінант Концепту на етапі відновлення України та її відбудови після військової агресії РФ. Адже, суб'єктами управління різного рівня та господарювання мають бути обов'язково враховані специфічні вимоги та умови реалізації Концепції системного упорядкування ПГВ в Україні у контексті забезпечення якості життя (табл. 1).

**Вимоги та умови реалізації на практиці домінант Концепції системного
 упорядкування природно-господарських відносин в Україні [3]**

Умови реалізації	Вимоги щодо реалізації на практиці домінант Концепту
Безпека (у т.ч. права) та суспільно-політична стабільність	Необхідність визнання суб'єктами управління пріоритет щодо забезпечення стабільності та безпека в регіонах, що є першочерговими вимогами для успішної реалізації будь-якої концепції відновлення та розвитку. Вирішення військово-політичних конфліктів і забезпечення мирного врегулювання воєнного конфлікту – є важливими для створення сприятливого середовища у контексті відновлення і регенерації економіки та її відбудови. Нагальним стане гарантування стабільності політичного середовища та правової системи, що має бути важливими умовами для ефективної реалізації стратегій розвитку та впровадження системних змін и упорядкуванні ПГВ.
Екологічна безпека, сталість та відновлення природних ресурсів	Суб'єктам управління слід враховувати і передбачати те, що після військових дій і руйнувань територій можливим є серйозний екологічний збиток для природного середовища держави, який потребуватиме негайного втручання. Збереження та відновлення природних ресурсів, охорона довкілля та підтримка екологічної безпеки стають критично важливими завданнями у контексті реалізації Концепту. Забезпечення екологічної безпеки, відновлення та збереження природних ресурсів і довкілля є вкрай необхідними для забезпечення сталого розвитку та якості життя майбутніх поколінь.
Соціальна стабільність, регенерація та реабілітація	Обов'язковим є виконання багатомірних завдань щодо відновлення і підтримки соціальної стабільності у постраждалих регіонах – є конститутивно-ключовим завдання, поряд із яким, нагальною стане – реабілітація та відновлення інфраструктури, а також підтримка та допомога постраждалим особам – є необхідними вимогами для успішної відбудови і реалізації Концепту. Забезпечення соціального захисту та реабілітації постраждалих груп населення, включаючи ветеранів, біженців та внутрішньо переміщених осіб, що сприятиме покращенню якості життя та соціальної стабільності.
Економічні реформи, інституційна перебудова та розвиток ринкових відносин	Після військового конфлікту маємо передбачати реальну можливість виникнення серйозних (критичних) для зруйнованих територій та країни загалом економічних проблем, які потребуватимуть швидких, адекватних і ефективних реформ, а також значного масштабу залучення інвестицій у відновлення та модернізацію національного господарства і, відповідно, інфраструктури. Важливим стане, у першу чергу, забезпечення сприятливих умов для підтримки економічних реформ та заохочення підприємництва, раціональне освоєння інвестицій та розвиток ринкових відносин.
Інноваційний зростання та розвиток освіти	Перед суб'єктам управління нагальним завданням постане у реконструктивному періоді – ціле орієнтовне убезпечення форсованого розвитку інноваційної системи й технологічного оновлення виробництв, підтримка наукових досліджень та розвиток вищої освіти, які є ключовою основою для забезпечення конкурентоспроможності, раціоналізації та упорядкування природно-господарських відносин і здатності СЕЕС до адаптації у сучасних трансформаціях світогосподарської та суспільно-політичної системи.

Міжнародна співпраця та підтримка	Визначальним у реконструктивному періоді – є забезпечення широкої міжнародної підтримки та співпраці з міжнародними організаціями, донорами, іншими країнами, що значно полегшить відновлення, регенерацію та розвиток України після війни, забезпечуючи необхідні ресурси, технічну підтримку та експертні знання, які передбачено для залучення за домінантами оригінального Концепту. При цьому, маємо здійснювати активний пошук стейкхолдерів, співпрацюючи з міжнародними фондами, державами-партнерами та іншими суб'єктами міжнародних відносин задля обміну передовим досвідом, технологіями і, відповідно, ресурсами.
-----------------------------------	---

Підкреслимо й нагальність переформатування інфраструктурної основи організації управління ПРА за домінантами Концепту системного упорядкування ПГВ в Україні, що обумовлено необхідністю:

1) удосконалення інфраструктурної основи: її розбудова є ключовим елементом для забезпечення ефективного та сталого використання природних ресурсів. Інституціональна основа включає створення та підтримку спеціалізованих державних органів, регулюючих агентств, наукових установ та громадських організацій, що забезпечують комплексне управління ПРА;

2) впровадження принципів системного упорядкування: Концепт системного упорядкування ПГВ передбачає інтеграцію різних інституційних структур та механізмів, що дозволяє забезпечити координацію та взаємодію між різними рівнями управління та зацікавленими сторонами. Зазначене включає розробку чіткої нормативно-правової бази, механізмів контролю та підзвітності, а також системи стимулів для раціонального використання природних ресурсів;

3) підвищення якості життя: ефективне інфраструктурне управління ПРА сприяє підвищенню якості життя населення шляхом забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів, що включає збереження біорізноманіття, покращення стану природних екосистем, створення сприятливих умов для здоров'я і добробуту;

4) отримання економічної вигоди: інфраструктурна основа управління ПРА сприяє економічному розвитку, забезпечуючи ефективне використання природних ресурсів та зменшення екологічних ризиків. Зазначене включає розвиток екологічно чистих технологій, підтримку сталого сільського господарства, туризму та інших галузей, що залежить від природних ресурсів;

5) забезпечення соціальної стабільності та участі громадськості: інституціональні механізми управління ПРА забезпечують прозорість та підзвітність процесів прийняття рішень, що сприятиме підвищенню довіри населення до органів влади й систем управління. Залучення громадськості до

процесу управління ПРА сприяє формуванню відповідального ставлення до довкілля і підвищенню екологічної свідомості;

б) міжнародного співробітництва та відповідності стандартам: розбудова дієвої інфраструктурної основи дозволяє Україні відповідати міжнародним екологічним стандартам і зобов'язанням, що сприяє залученню міжнародної підтримки та інвестицій у природокористування, а також обміну досвідом із іншими країнами та впровадженню передових практик управління ПРА.

Використання інтеграційного підходу при розбудові інфраструктурної основи організації управління ПРА, визначено його результативністю, важливістю та доцільністю застосування в сучасних умовах господарювання в Україні. Оскільки, забезпечує системно-комплексний підхід до управління природними ресурсами, що дозволяє ефективно вирішувати складні проблеми, пов'язані з використанням, охороною та відновленням природних ресурсів. А, інтеграція різних аспектів управління у практику дозволить уникнути фрагментації, підвищуючи координацію між різними рівнями управління та сприятиме раціональному використанню ПРА. Тим самим, убезпечити:

а) підвищення якості життя: ефективне управління ПРА сприяє забезпеченню стійкого розвитку, що є основою для підвищення якості життя населення. Розбудова на інтеграційних засадах інфраструктурної основи управління дозволяє забезпечити екологічну безпеку, зберегти біорізноманіття, покращити здоров'я населення та створити сприятливі умови для соціально-економічного розвитку. А, збалансоване використання природних ресурсів забезпечує довгострокову економічну стабільність та добробут суспільства;

б) реалізацію на практиці домінант Концепту системного упорядкування ПГВ: їх впровадження дозволяє створити стійку систему управління, що враховуватиме всі аспекти природокористування і включатиме інституційні, інфраструктурні, правові, технологічні, інформаційні, економічні, соціальні, екологічні, суспільно-політичні та комунікаційні компоненти. Такий підхід забезпечує всебічний розвиток і враховує інтереси всіх зацікавлених сторін;

в) економічні та соціальні переваги: інтеграційний підхід сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату, розвитку екологічно чистих технологій та нових робочих місць, що покращує економічну ситуацію в регіонах, сприяє підвищенню доходів населення та забезпечує соціальну стабільність;

г) глобальну відповідальність та співпрацю: у сучасному світі питання управління природними ресурсами мають глобальний характер, а розбудова інфраструктурної основи на інтеграційних засадах відповідає міжнародним стандартам та зобов'язанням, сприяє міжнародній співпраці та обміну досвідом, що є важливим кроком до забезпечення глобальної екологічної безпеки.

Таким чином, формування інфраструктурної основи організації управління ПРА на базі доміант Концепту системного упорядкування ПГВ є пріоритетним кроком трансформації та просторової реконструкції СЕЕС на сучасному етапі функціонування нашого державного утворення. Це забезпечено системно-комплексним підходом до управління ПРА, сприяючи сталому розвитку і господарюванню, підвищенню якості життя та економічній стабільності.

Список використаних джерел

1. Микитенко В. В. Інфраструктурна основа управління природно-ресурсними активами за доміантантами концепту системного упорядкування природно-господарських відносин. *Socio-economic development in the context of today's challenges: proceedings of the II International scientific and practical conference*. Eastern European Center for Scientific Research (Odesa, 2024, June 26). Research Europe, 2024. 105 p. [С. 15-20].

2. Микитенко В.В. Теоретико-методологічне упорядкування природно-господарських відносин в Україні у контексті забезпечення якості життя. *Сучасне суспільство: глобальні трансформації: колективна монографія*. Харків: СГ НТМ "Новий курс", 2024. 298 с. [С. 132-145]. DOI: 10.61718/mon-2024-8.

3. Микитенко В. В. Етапи переформатування інфраструктурної основи організації управління природно-ресурсними активами. *Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. Вип. 49*. Харків: СГ НТМ "Новий курс", 2024. – 44 с. С. 19-22. DOI: 10.61718/sgv.

Myronchenko, D.,
postgraduate,
National Aviation University, Kyiv

УДК 339

ETHICAL CONSIDERATIONS IN CYBERSECURITY WITHIN THE GLOBAL ECONOMY

Ethical considerations in cybersecurity involve the moral principles guiding the protection of data, systems, and networks, ensuring respect for privacy, transparency, fairness, and accountability. This entails getting user consent before collecting data, putting strong security measures in place, juggling security and usability, preventing bias, guaranteeing equal protection, and encouraging international collaboration and responsible disclosure practices.

Technological progress and the increasing interdependence of international markets have emphasized how crucial cyber security is to maintaining economic stability. I will look at the ethical dimensions of cybersecurity in the global economy, including the difficulties that users and businesses experience, the best practices that are already in place to deal with these difficulties, the possible repercussions of carelessness, and methods to prevent these difficulties in the future.

Recently, data leaks have become more common and more high-profile, putting the personal information of users around the world at risk. The result of these breaches is not only mass theft of personal data or financial losses, but also a serious undermining of consumer confidence in the ability of companies to protect user data. Weak security measures that lead to cyber-attacks are often the cause of unauthorized access to personal information, which indicates serious privacy violations and causes global debates about the privacy and ethical use of personal information. Compromise of personal data leads to the fact that criminals can use the received information for various types of fraud, opening new accounts, or carrying out unauthorized financial transactions. The financial losses and significant effort required to fix such breaches can cost companies hundreds of millions of dollars and undermine consumer confidence.

To prevent the above-described problems, it is necessary to take a number of precautionary measures that can minimize external influence. One of the important directions is the implementation of security protocols that should detect, respond to and prevent any external and internal cyber threats. In large organizations, there are problems with protecting their own IT cells, as they have thousands of users, devices and access points. Key areas of protocols implemented include controlling access to sensitive resources, securing endpoints and network perimeters, protecting mission-critical data and applications, implementing security monitoring and incident response plans, training employees on security best practices, and regularly updating defenses as new threats emerge. Another no less important factor is compliance with regulatory requirements and means compliance with laws and regulations related to the organization's activities. This ensures ethical work and signals honesty to customers and stakeholders. Compliance is mandatory with possible penalties. As the amount of regulation in various sectors has increased, it is extremely important for companies to maintain robust compliance programs. Key considerations include understanding industry regulations, conducting comprehensive audits to assess risks and vulnerabilities, complying with legal requirements and compliance standards, and maintaining a culture of compliance within the organization. Human error causes most violations. Employee training is essential to building a resilient defense against emerging threats. Learning topics include phishing (detecting deceptive emails), remote work security (secure remote access and secure device use), ransomware

(awareness of ransomware attacks), password management (creating strong passwords), safe online habits (secure web browsing) and e-mail security (email authentication). Effective information sharing promotes collaboration and teamwork. Strategies include eliminating isolation (sharing processes, communication preferences, and strategic documents), clear communication (determining how to communicate), transparency (openness to information), accessibility (keeping information available), and feedback (encouraging feedback and active listening).

If the issue of cyber security ethics is neglected, it will have a negative impact on everyone in the long term. Imagine that a large multinational corporation suffers a cyber attack that compromises confidential customer data. As the news spreads, investors panic, causing the company's stock price to plummet. This economic disruption affects not only the company, but also its suppliers, partners and even competitors. The ripple effect can spread to other sectors, causing instability in financial markets. This phenomenon is called "Economic Disruption". If cyber security issues remain unaddressed, they can have far-reaching consequences for the economy. These effects include instability in financial markets, a negative impact on business and a decline in consumer confidence. Or a popular social media platform suffers a massive data breach, exposing the personal information of millions of users. Users lose confidence in the platform's security measures and do not want to share personal data online. As a result, advertisers and businesses that rely on targeted advertising face challenges that negatively impact their revenues. This is "Loss of Consumer Trust", a phenomenon where privacy and data breaches undermine trust in digital services. Consumers lose confidence in the security of their personal information and may hesitate to use online platforms, conduct e-commerce transactions or adopt new technologies. This lack of trust can hinder economic growth and innovation.

International cybersecurity agreements play a crucial role in fostering cooperation among nations by defining norms, sharing threat intelligence, and setting protocols for incident response. An example is the Budapest Convention on Cybercrime. Global incident response teams enhance collective capabilities by working across borders to detect, prevent, and respond to cyber threats, thus protecting critical infrastructure and digital assets. Harmonized regulations benefit multinational corporations by simplifying compliance and fostering investment. Capacity building for developing nations is essential for equitable development, involving training, secure infrastructure, and promoting cyber hygiene. Diplomatic engagement is vital for resolving cybersecurity conflicts through dialogue, trust-building, and cooperative solutions.

In conclusion, ethical considerations in cybersecurity are crucial for protecting data, systems, and networks, ensuring privacy, transparency, fairness, and

accountability. As technology and global market interdependencies grow, cybersecurity becomes vital for economic stability. Addressing ethical dimensions involves understanding challenges, implementing best practices, recognizing repercussions of negligence, and developing mitigation strategies. The rise in data breaches underscores the need for strong security measures and maintaining consumer confidence. Preventative measures, regulatory compliance, employee training, and effective information sharing are essential for reducing cyber-attack risks and enhancing cybersecurity resilience. Neglecting cybersecurity ethics can lead to severe economic and social consequences. Therefore, international cooperation through cybersecurity agreements, threat intelligence sharing, and harmonized regulations is vital. Supporting developing nations in building cybersecurity capacity ensures equitable development. Maintaining ethical standards in cybersecurity requires continuous effort and collaboration to protect the digital ecosystem and foster a secure, trustworthy environment for all users.

References

1. Chin K. Cybersecurity and Social Responsibility: Ethical Considerations. 2023. URL: <https://www.upguard.com/blog/cybersecurity-ethics> (дата звернення: 01.08.2024).
2. Christen M., Gordijn B., Loi M. The Ethics of Cybersecurity. 11.02.2020. P. 73–95. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-29053-5.pdf> (дата звернення: 01.08.2024).
3. Chachak E. Strategies for Implementing Robust Cybersecurity Measures in Large-Scale IT Infrastructures. 2024. URL: <https://www.cyberdb.co/strategies-for-implementing-robust-cybersecurity-measures-in-large-scale-it-infrastructures> (дата звернення: 01.08.2024).

Musiichuk, D. V.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 338.24

METHODS OF IDENTIFICATION OF RISKS OF INVESTMENT ACTIVITY OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

Mechanical engineering is a scientific and technical industry that plays a significant role in the scientific and technological progress of the national economy, as it provides it with the necessary devices, machinery, equipment and other equipment, contributing to the systematic mechanisation and automation of production.

Evaluating the general state of the machine-building market, it can be noted that the low level of manufacturability of domestic products in the field of machine-building causes such negative consequences as the high dependence of the national economy on the import of high-tech products in the field of machine-building; the main export of domestic machine-building products, which are characterized by lower technology, is directed to neighbouring countries, while imports are mainly carried out from the countries of the European Union; the inability of many Ukrainian machine-building enterprises to fulfil the requirements of technical regulations developed on the basis of relevant EU directives and the need for significant investments to modernize production facilities [1; 2].

In the long term, machine building is expected to play an important role in Ukraine's industrial and export structure. However, this will not be possible without improving the sectorial structure, modernising existing enterprises and upgrading their technical equipment, which will significantly improve the quality of products and expand their range. However, in order to achieve qualitative changes in the machine building sector, it is necessary to implement expensive investment projects. The main source of investment financing is the companies' own funds, derived from profits or depreciation of fixed assets. Therefore, it is important to minimise the risk of income loss when investing funds. To do this, it is necessary to analyse all risk factors that may affect the implementation of an investment project.

The following factors can be considered as possible sources of internal risk: production potential of the enterprise; development strategy; level of subject and technological specialisation; level of labour productivity; qualification of managers; low level of marketing; outflow of commercially important information; poor maintenance of equipment [2].

For a machine-building company, the main risk factors in the course of implementing an investment project may also include: emergencies; unexpected shutdowns of the company's equipment due to re-equipment; fluctuations in prices for raw materials, energy resources, and materials; unexpected demand for repayment of borrowed funds due to changes in the financial expectations of creditors; and a reduced ability to pay for products.

Risk identification is a key stage in the risk management process at engineering companies. This process involves systematically identifying and documenting potential threats that could affect the success of a project or the overall operations of the company.

The main aspects of risk identification include a wide range of different categories, such as technical, financial, legal, market, environmental, political and technological, as well as those related to management and organisation of activities.

Gathering data from various sources, analysing and using historical reports, industry databases, expert opinion and trend forecasting can help identify potential risks that may not be known or obvious at first glance. Involvement of key employees and experts from different departments and areas, such as engineers, project managers, financial analysts, lawyers, and other specialists, broadens the horizons of understanding potential risks [3].

Risk identification methods include the use of various methods and techniques, such as brainstorming sessions, interviews with experts, impact and probability analysis, SWOT analysis, and the use of checklists and risk matrices. Documentation and registration of risks involves the creation of a formal register containing a full description of each identified risk, its potential consequences, probability of occurrence and possible management methods. This helps to systematise information and effectively control risks. Updating and on-going monitoring is essential, as risk identification is an on-going process. Regular updating of risk information, taking into account changes in the internal and external environments of the enterprise, allows timely response to new or changed risks.

Trends in the further development of machine-building enterprises are closely related to changes in the environment, its growing uncertainty, and the emergence of risk situations. At the same time untimely assessment of the level and nature of risk development is an important reason for ineffective management, which is an additional threat to the development of the enterprise. Reducing the level of uncertainty and riskiness of the development of machine-building enterprises is possible by carefully monitoring changes and anticipation of risks in the macro- and micro-environment of enterprises.

Machine-building enterprises are characterized by industry specifics, unity of products, processes, technology, and therefore represent a specific risk object that has differences in terms of type and manifestation. The nature of risks is determined by their content, source and form of manifestation, probability of occurrence, and taking into account the amount of possible losses and negative consequences for the enterprise as a whole, requires a proactive analysis of its factors.

Ex ante analysis is aimed at identifying contradictions, threats and sources of vulnerability of the enterprise in achieving its development goals, assessing the potential danger of threats and the complexity of their consequences, as well as preparing and implementing solutions to counter possible threats. In the course of a proactive analysis of risk factors, it is necessary to correctly assess the current situation and choose alternative options for the most effective strategy to address it. Here it is important to determine the possible outcomes of each alternative, the value of each outcome, i.e. its usefulness for achieving the risk minimization goal, correlated with the amount of expected costs, and compare the alternatives by expected results.

It is impossible to avoid risks completely, but it is important to understand that all types of risks interact with each other and their level is constantly changing in a dynamic market environment. Therefore, only a thorough understanding of investment risk and its analysis can help managers effectively manage long-term investments in machine-building enterprises.

References

1. Bogashko O. L. (2018). The prospects of implementing the principles of the EU's smart specialization into the Ukrainian practice of state regulation of innovation development. *Economies' Horizons*, No. 3 (6), P. 4–17. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(6\).2018.156311](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(6).2018.156311) [in Ukrainian].
2. Verbytska G. L. (2016). The impact of the global crisis on the standard of living of the population of Ukraine. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*. 2016. No. 847. P. 35–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPP_2016_847_8 [in Ukrainian].
3. Gordiichuk A. P. (2024). Risk management at engineering enterprises: some problems, solution ways. *Innovation and Sustainability*. No. 1. P. 93–103. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2024.1.93.103> [in Ukrainian].

Павлов К. В.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки і торгівлі,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

УДК 332

Мельник О. О.,
здобувач вищої освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Глобалізаційні вектори співпраці є особливо важливими для України у період воєнного стану та несприятливих викликів та загроз. Досягнення зазначених векторів співпраці є важливим за умови належного рівня економічної безпеки країни та її регіонів.

Цей аспект потребує глибокого осмислення в науковому, методологічному та прикладному вимірах. Внутрішні та зовнішні ризики, різноманітні загрози економічному, екологічному, територіальному та соціальному розвитку країни, і є об'єктами економічної безпеки регіонів та країни загалом [1].

Поняття регіону є надзвичайно структуроване та необхідне у становленні націоналізованого підходу. Окрім того, регіон у територіальному та економічно-організаційному розумінні охоплює сукупність ресурсів кліматичного, ресурсного, матеріального та фінансового забезпечення [2].

Це є свідченням того, що регіони є основними інноваційними центрами забезпечення належного рівня економічної безпеки. Необхідність запровадження інноваційних розробок є передумовою до регіональної інноваційної політики в напрямі інфраструктурної адаптації.

Вдосконалення інноваційної та технологічної інфраструктури, підвищення рівня інвестиційно-конкурентоспроможного середовища є важливою складовою економічної безпеки регіону. Регіон у своїй сукупності з іншими елементами повинен активно зосереджуватися та розвиватися саме в інноваційному середовищі, яке дозволить досягти ефективності у забезпеченні саме економічної безпеки.

Варто урахувати той факт, що виважена регіональна політика реалізації інноваційної діяльності передбачає у свою чергу запровадження механізму управління та нарощення інноваційного потенціалу.

Зазначений механізм активізації інноваційного розвитку регіону знаходиться у залежності від низки обставин:

- інноваційний розвиток є динамічним процесом та змінюється за умови взаємозалежності різних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища;
- розуміння інноваційного потенціалу включає позитивні зміни та мінливості технічних, особистісних, природних обставин та чинників розвитку;
- системність в управлінні інноваційного розвитку передбачає ґрунтовне переосмислення ролі та значення людського капіталу та робочої сили.

Разом з тим законодавчі аспекти України не є особливо прийнятними для застосування заходів щодо підвищення рівня безпеки. В той же час, економічна безпека є пов'язана з іншими безпековими компонентами: регіональним розвитком, організаційно-виробничою інфраструктурою, соціально-демографічними обставинами.

Регіональний розвиток є відображенням соціально-економічного розвитку регіону, який націлено на збалансованість рушійних сил та інструментів відтворення мезоекономічного масштабу.

Організаційно-виробнича інфраструктура – це стан потенціалу виробничих-технологічних продуктивних сил та альтернативних можливостей області для досягнення потрібного стану модернізації та відтворення інноваційних засад [3].

Соціально-демографічні обставини є інструментами визначення рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, інвестиційних умов

реструктуризації промислових та невиробничих об'єктів, соціалізація у системі регіонального розвитку.

Особливою перепоною досягнення потрібного рівня економічної безпеки є слабка та недорозвинена регіональна інфраструктура, яка впливає на зниження собівартості і господарюючих суб'єктів та інвестиційних залучень у регіон загалом [4, 5].

Згідно мого переконання стратегія інноваційного розвитку регіону на засадах підвищеного рівня економічної безпеки вміщує в себе такі наступні компоненти: критерії застосування, економічна ефективність, інструменти економічної безпеки, очікуваний результат.

Критерії застосування запропонованої стратегії є передумовами прийнятності охоплюють системність економічної безпеки, контроль над запланованими заходами, інвестиційно-інноваційні механізми. Економічна ефективність є важливим показником запровадження відповідної стратегії та включає в себе профілактику та уникнення ризиків та загроз, диверсифікацію інноваційних процесів безпекового середовища, еколого-економічну оцінку ресурсного потенціалу регіону.

В той же час, особливої уваги потребують інструменти економічної безпеки, які охоплюють систематичний моніторинг та контроль, консервативність та сталість заходів регіональної політики, хеджування, страхування, та інші безпекові інструменти. Результатом стратегії має стати: соціалізація потреб споживачів, технологічність і інноваційність та практичність, системність безпеки в галузях та підприємствах регіону.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Економічна безпека регіону є системним поняттям яке структурується за рівнями та змістовними ознаками. Економічна безпека регіону, на моє переконання -це комплекс заходів та методів управління державними та регіональними інструментами щодо забезпечення стійкового безпекового середовища регіону та протидії ризиків та загроз.

Разом з тим економічна безпека регіону є складним системним поняттям реалізації та досягнення стратегічних завдань регіону, серед яким мають місце:

- синергетична взаємодія за умов інтеграції державних та ринкових суб'єктів та об'єктів у забезпеченні фінансової безпеки країни;

- протидія та регіональний розвиток галузей та сфер захисту від потенційних та наявних загроз та ризиків національній та регіональній безпеці;

- самостійність регіональної державної та ринкової політики у напрямі підвищення рівня економічної безпеки та стабільності соціально-економічного стану;

- ефективність методів та важелів впливу регіону на збереження природньо-ресурсного та економічного потенціалу,

- уніфікованість нормативно-правових засад у частині легалізації та пріоритетності процесів забезпечення економічної безпеки регіонів.

- формування прозорого та дієвого правового та адміністративного осередку з метою всебічного розвитку та збільшення добробуту громадян

регіону, відновлення конкурентоспроможності підприємництва на залученні найкращих інноваційних практик.

Список використаних джерел

1. Лагодієнко В.В., Павлов К.В., Павлова О.М., Саркісян Г.А. Інноваційна діяльність на регіональних туристичних ринках: модернізація та регулювання: монографія. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня "Волиньполіграф", 2022. 402 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21739>.

2. Павлова О. М., Павлов К. В., Новосад О. В., Матійчук Л. П. Сутність енергетичної безпеки України в умовах трансформаційних змін. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2021. № 2. С. 84-91. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/24993>.

3. Павлова О.М., Павлов К.В., Писанко С.В., Матійчук Л.П. Регулювання інвестиційно-інноваційної активності в електроенергетичній галузі України : монографія. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2023. 204 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21736>.

4. Павлова О.М., Павлов К.В., Новосад О.В. Інноваційна політика підвищення конкурентоспроможності регіональних газорозподільних підприємств: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня "Волиньполіграф", 2021. 295 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21741>.

5. Стрішенець О.М., Новосад О.В., Коротя М.І. Диверсифікація інноваційних заходів на газорозподільних підприємствах України в контексті європейського досвіду. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. №2 (14). С. 7-13. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-02-7-12>.

Павлова О. М.,

УДК 332

д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри економіки і торгівлі,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

Янчук І. Л.,

працівник банківського сектору, м. Луцьк

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Тривалість розуміння логістичного принципу: "customer focused manufacturing" (виробництво, орієнтоване на покупця) є свідченням його незаперечного прояву та об'єктивності. Основою його дотримання є риса

динамічності, гнучкості у виробничому та стратегічному масштабах та наявність зворотно-послідовного зв'язку між етапами та життєвими циклами товарів та послуг. Це є свідченням неабияких потуг з боку підприємства задля адаптації товару або послуг до запитів споживачів та підтримання торгівельних відносин у короткостроковому та довгостроковому періодах шляхом оптимізації ланцюга поставок. Зрозумілим явищем є підвищення якості обслуговування, ефективність часу виробництва та дотримання строків поставок [1].

Ресурсозабезпечення підприємства є важливим сегментом функціонування підприємства. Знаходження резервних запасів щодо оптимізації витрат на доставку, складування, розвантаження, транспортування товарів та послуг. Економія витрат є важливою конкурентною перевагою підприємства.

Важливими аспектами проектування прийнятної логістичної стратегії має стати: синтез ухвалених стратегічних рішень організації логістичної діяльності під час закупівлі, зберігання, транспортування, складування, дистрибуції.

Ієрархії реалізації логістичної стратегії є притаманною низка періодів:

- короткостроковий та довгостроковий аналіз ефективності логістичної системи підприємства;
- пошук найоптимальнішої стратегії логістичного розвитку відносно внутрішніх та зовнішніх чинників впливу;
- започаткування, моніторинг та реалізація обраної стратегії;
- системність контролю та впровадження необхідних змін та корегувань в організації логістичної стратегії за потреби.

Короткостроковий та довгостроковий аналіз ефективності логістичної системи підприємства дозволять з'ясувати переваги та ризики шляхом систематичної діагностики діагностиці та є шляхом при виборі ефективної стратегії.

Пошук найоптимальнішої стратегії логістичного розвитку відносно внутрішніх та зовнішніх чинників впливу є основою для формування логістичного середовища. Зазначені чинники повинні охоплювати: інфраструктурне забезпечення логістичного ринку, конкурентні переваги, потенційних споживачів та інших суб'єктів ринку, безпечності логістичних потоків, інформаційну доступність, тощо [9].

Започаткування, моніторинг та реалізація обраної стратегії є симбіозом застосованих заходів та є вкрай потрібними для реалізації та контролю над організацією дотримання обраної стратегії. Логістична стратегія на підприємстві незалежно від виду діяльності є важливим аспектом досягнення пріоритетних цілей розвитку [3].

Разом з тим стратегії логістичного розвитку є взаємопов'язаними із іншими видами стратегій внутрішньо-конкурентної боротьби підприємницьких структур мікро та макро рівнів.

В науковій праці деталізовано види стратегій логістичного підприємства, які здебільшого окреслюють важливість трьох основних компонентів у діяльності підприємства: постачання, виробництво та розподіл [7, 8].

На переконання низки авторів: К. Павлова, О. Павлової, А. Бортніка чинник впливу часу, є неменше важливим поряд з такими рисами, як ціна та якість продукції. Ефективність логістичного управління підприємством є залежним показником від часу, тривалості, витратної політики, ступеня матеріально-технічного обслуговування, строковості та безпечності ланцюгів постачання. Окремим важливим елементом якісної логістичної стратегії має стати розробка та провадження проектів, результати якого дозволяють підприємствам та торговельним і логістичним організаціям краще розуміти, які методи оцінки проектів можуть бути найбільш відповідними для їхніх потреб та ситуацій. Крім того, вони можуть використовувати окремі методологічні види стратегічного та фінансового аналізу ефективності та стійкості в глобальному бізнес-середовищі. Результати цього дослідження сприятимуть прийняттю обґрунтованих стратегічних рішень, що є важливим для досягнення успіху в конкурентному світі бізнесу [4-6].

Саме категорія: "логістичний ланцюг постачання" становить собою вид діяльності, який акумулює матеріально-технічні потоки під час просування від постачальника до кінцевого споживача.

У цьому аспекті варто віддати належну роль заходам, що пов'язаними з електронною комерцією, яка є поштовхом для існування ланцюгів постачання та прозорості та ефективності діяльності управління логістичними центрами.

Електронні ІТ-системи є важливими для вирішення питань інтеграції України у структуру міжнародних логістичних мереж. До широкомасштабної війни в Україні підприємства різних форм і видів діяльності активно впроваджували процес електронізації бізнес-процесів логістичних систем. Особливої популярності у логістичному середовищі отримала система SAP (mySAP Customer Relationship Management, mySAP Lifecycle Management, mySAP Business Intelligence) [4-6].

Д. Дж. Бауерсокс у своїх працях розглядав чотири види логістичних стратегій, які можуть забезпечувати оптимальне зростання:

- стратегія, яка орієнтована на досягненні максимальних переваг;
- стратегія, яка покладається на одержання максимального прибутку у найкоротший ринковий період;
- стратегія, яка визначається заходами системного впорядкування мінімізації загальних сукупних витрат;
- стратегія, яка спрямована на підвищення рівня обслуговування споживачів.

В основі вибору зазначених стратегій знаходиться дві основних складових: ефективність та рентабельність підприємства, якісний спосіб обслуговування споживачів.

Виходячи із комплементарного характеру та природи логістичних стратегій, слід візуалізувати їх взаємосумісність та взаємодоповненість.

Завдання, які лежать перед стратегіями логістичного підприємства слід узагальнити п'ятьма основними визначеннями:

- збільшення прибутку шляхом оптимізації часу, продуктивності, ресурсного забезпечення;

- інноваційні заходи у виробничому, фінансовому, юридичному, кадровому, логістичному видах діяльності;
- розширення локаційного простору логістичного середовища, збільшення частини ринку, диверсифікації та специфікації логістичних послуг;
- обрання інтегрованого типу управління, який орієнтовано на переваги підприємства у швидкості інформатизації, реінжинірингу бізнес-процесів, цінову, товарну та збутову види політик;
- управління витратами, створення складських резервів, перегляд вартості ланцюга витрат, пошук альтернативних ресурсів, підвищення конкурентоспроможності та ефективності підприємницької діяльності.

Разом з тим перед підприємством є вибір щодо реалізації стратегій, які слід розмежувати на два види: статистичний та динамічний. Статичний вид є більш поміркованим та не враховує змін та викликів зовнішнього середовища. Динамічний вид є більш активним щодо прийняття та впровадження інноваційних бізнес-стратегій у діяльності логістичних підприємств.

Для будь-якого підприємства не існує уніфікованої логістичної стратегії. Для кожного з них одна і та ж сама стратегія матиме принципово різний економічний та соціальний наслідок. Аналіз потенціалу логістичної стратегії підприємства передбачає передусім розробку механізму реалізації наявних ресурсів та конкурентних у практичному застосуванні.

Узагальнюючи існуючі погляди слід визначити спільні ознаки. Які їм притаманні: функціональні дії підприємства пов'язані із досягненням важливих результатів. До зазначених результатів слід віднести:

- оптимізацію наявного об'єму матеріальних та нематеріальних запасів логістичного підприємства,
- часову та економічну ефективність шляхів пересування оборотного капіталу та кінцевої продукції,
- забезпечення конкурентоспроможного та високого рівня логістичного обслуговування.

Список використаних джерел

1. Бутов А. М. Перспективи використання логістичних стратегій для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Економічний аналіз. 2013 рік. Том 14. № 2. С.124-131. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/15198>.

2. Євдокимов А.В., Чортюк Ю.В., Родимченко А.О., Логістичні стратегії та логістичні процеси на торговельних підприємствах. Сталий розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал / ПВНЗ "Університет економіки і підприємництва" ПП "Інститут економіки і технологій підприємства". 2012. Вип. 1 (11). С. 246-249. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/29284>.

3. Короткий Ю.В. Логістична стратегія як засіб формування логістичного потенціалу. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. Серія Економіка, 2015. № 4. С. 106-115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_4_25.

4. Павлов К.В., Павлова О.М., Бортнік А.В., Гупало В.В. Особливості розвитку міжнародних логістичних систем за умов глобалізації. Всеукраїнський науковий журнал "Актуальні проблеми інноваційної економіки та права" № 1-2. 2023. С. 29-35. http://apie.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/apie_2023_r01_a05.pdf.

5. Павлова О., Павлов К., Бортнік А., Волошин А., Мельник О. Методичні підходи до оцінки проєктів у підприємстві, логістиці та торгівлі. Успіхи досягнення у науці. Серія "Соціальні та поведінкові науки". № 4(4) (2024). С. 803-817. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4\(4\)-803-817](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4)-803-817).

6. Павлова О.М., Павлов К.В. Логістична взаємодія між суб'єктами газотранспортної галузі: механізм реалізації та перспективи. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія "Економічні науки". №3(35). Т.2. 2020. С.46-51. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-3-5737>.

7. Самойленко Б. В., Павлов К. В., Павлова О. М., Сергійчук О. М. Аналіз розвитку ринку логістичних послуг України в умовах євроінтеграційних процесів. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. №6. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-6-9997>.

8. Самойленко Б. В., Павлова О. М., Пінчук А. П. Концептуалізація механізму регулювання ринку логістичних послуг. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. №6. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-6-9996>.

9. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія "Економіка". Збірник наукових праць. Випуск 1(47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/10435>.

Polishchuk, B. O.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 338.4

PRINCIPLES UNDERLYING THE MANAGEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF A MACHINE-BUILDING ENTERPRISE

One of the key challenges for machine-building enterprises is to implement an effective innovation management system aimed at continuously creating innovations. To ensure competitive advantage, it is important not only to respond to rapid changes

in the external environment, but also to anticipate them by changing your own strategy. This can be achieved through the introduction of new products, further technical and technological improvements in production, which requires significant time and resources.

When choosing an innovative project based on the criterion of high final efficiency, it should be remembered that in a competitive environment, not only a temporary deterioration in the financial condition of an organisation, but even its bankruptcy may occur. Therefore, special attention should be paid to the microeconomic problems of innovation management.

Machine building is crucial in the process of creating the material and technical base of any country's economy and in accelerating scientific and technological progress. By producing means of production for various sectors of the national economy, machine building provides comprehensive mechanisation and automation of production. The peculiarities of forming the innovative potential of a machine-building enterprise are determined by the specificity of the final results of innovative activity, the peculiarities of material, technical and technological, design and engineering support of innovative activity, as well as the specificity of sales markets [2].

The mechanism for managing the innovation activity of an enterprise is a component of the enterprise management system that affects the factors that determine the performance of the managed object. The principles underlying the management of the enterprise's innovative development include integrity, systematicity, adaptability, balance and adaptability [3].

The principle of integrity determines the focus on ensuring the unity of key elements, each of which is important in the innovation activities of the enterprise.

The principle of adaptability determines the compliance of the implementation of the innovation development mechanism with its strengths and weaknesses, the use of opportunities and the neutralisation of development problems.

The principle of adaptability requires ensuring that the enterprise meets the key requirements that correspond to the changing and competitive environment of the enterprise.

The principle of systemicity defines the process of forming and implementing a system at the enterprise that promotes the systematic development of innovations.

The principle of balance involves combining opposing elements of the innovation development mechanism with each other, as well as the functioning of the enterprise in accordance with the external and internal environment.

Along with the principles, it is important to use optimal methods of innovation management, including idea generation, decision-making, opinion elicitation, planning and forecasting, visual representation, argumentation, analysis and evaluation.

Each of the management methods plays an important role, as it helps the company to consider various development ideas, select the most effective alternatives, determine the specifics of their implementation, use planning and forecasting tools to identify trends in innovative development, visually present and document ideas, reasonably cover actual trends, use analytical methods to assess the effectiveness of the implementation of the innovation development strategy and formulate generalised conclusions.

The main aspects in the context of the implementation of innovative management are such components as planning, organization, stimulation, forecasting, formulation of innovative ideas, and control over the implementation of management decisions. The use of these management functions requires the development of plans and forecasts for the development of the enterprise, the establishment of incentives for the performance of basic tasks, and the improvement of the qualifications of employees engaged in innovation management. A very important aspect is the constant and strategic supervision of the implementation of the innovation management system [1; 3].

One of the main problems at machine-building enterprises is the lack of a holistic strategy aimed at ensuring the areas of innovation favourability of the enterprise. Therefore, for the long-term and safe functioning of the enterprise, it is necessary to develop an enterprise strategy, which will be the basis of its innovation activities.

The process of strategic management of innovation activities of an enterprise is greatly influenced by a number of features. The first feature is related to the object of management – new knowledge used in production. The second is that the management is carried out in accordance with the developed strategy of innovation activity, which follows from the strategy of long-term development of the enterprise and is based on the results of long-term forecasting of the enterprise's innovation activity. The third feature reflects the essence of the management process – it is carried out in close interaction of all levels of management.

An enterprise's innovation strategy includes a number of interrelated elements and procedures. These include defining goals and objectives, setting priorities for innovation activities and developing an optimal portfolio of innovations that are of priority importance for successful business operations, as well as assessing and analysing the impact of innovations on the company's development prospects.

The main tasks of managing an enterprise's innovation activities are as follows. First of all, it is the formation of priorities for the company's innovation activities, as well as the determination of the need for innovation. It is equally important to determine the areas of application of innovations and their choice, which ensures the maximum economic effect of the application of innovations. Finally, the process of creating (or acquiring) and implementing innovations and its control. For any enterprise,

a condition for successful for any enterprise to successfully carry out innovation activities is the selection and development of development strategy. In the current economic situation, it is impossible to avoid a crisis unless you are able to anticipate changes in the external environment and respond to them in a timely manner. The choice of strategy is an important component of the of innovation management.

The further development of the machine-building industry will depend on the improvement of state support for innovative activities and the activity of machine-building enterprises. Failure to innovate can lead to loss of competitiveness, weakening of market position, loss of customers, financial problems and even bankruptcy. Therefore, it is important to pay attention to the strategic planning of innovations, which is a weak point for many Ukrainian machine-building enterprises.

References

1. Bohashko O. L. (2018). Definition of the term "innovation" in first scientific theories of innovation development. *Black sea economic studies*. No. 18. Part 1. P. 53–57. URL: http://www.bses.in.ua/journals/2018/28_1_2018/3.pdf [in Ukrainian].

2. Zborovska O. M. and Usyk M. K. (2012). Formation of the mechanism of management of innovative activity of machine-building enterprises. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. No. 23. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2012/7.pdf [in Ukrainian].

3. Radynskyi S. and Diachun O. (2022). Mechanism of management of innovative activity of the enterprise. *Formuvannia mekhanizmu zmitsnennia konkurentnykh pozytsii natsionalnykh ekonomichnykh system u hlobalnomu, rehionalnomu ta lokalnomu vymirakh* : Materials of the VIII International Scientific and Practical Conference. (Ternopil, June 1-2, 2022). / for general ed. O. V. Panukhnyk. Ternopil. P. 147–149. [in Ukrainian].

Ravlyk, R. V.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 658.1

MANAGEMENT OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE IN A CRISIS SITUATION

The crisis conditions in Ukraine's economy create new challenges for the sustainable operation of enterprises, which deepen their economic security and raise the issue of countering risks and threats. Modern enterprises face a number of

challenges, including wartime operations, increased competition for access to economic resources, artificial restrictions on access to financial markets, rapid changes in the market environment, the spread of computer crime and the complication of financial procedures.

The activity of industrial enterprises in adapting to changing economic conditions should be viewed as a complex process that has its own structure, sequence and conditions. This process is associated with rethinking the model of management and operation of the enterprise in the context of new business conditions, which may include redistribution of functions in the system, adjustment of goals, objectives, algorithm and intensity of interaction between participants.

The mechanism of adaptation of an industrial enterprise is a complex of specific forms and methods of systematic influence on the process of bringing the model of production and economic activity of an enterprise in line with the requirements of the external environment.

The tasks of the mechanism of adaptation of an industrial enterprise to changing external conditions are as follows: identification of inconsistencies between the results of implementation of the existing model of production and economic activity of the enterprise and the requirements of the transitional economy on the basis of monitoring and diagnostic studies; adjustment (redistribution, reorganization) of functions of participants in production and economic activity of the enterprise; review of existing and development of new principles and forms of interaction of participants in production and economic activity [4].

An enterprise, as a complex system, has its limits of adaptation to constantly changing external and internal conditions. A threat to the economic sustainability of an enterprise arises when its ability to adapt to the increased instability of the external environment is exhausted. The limits of adaptation require adjustments to strategic goals, changes in business lines, technical, technological and organisational modernisations of the enterprise, as well as staff development.

In the conditions of crisis growth, characterized by rapid redistribution of resources and changes in the cost of production factors, the purpose of building and functioning of the economic security system of an enterprise is to ensure its resistance to destabilizing factors, both internal and external threats. Without neutralizing these threats, there is a decrease in the financial, economic, organizational and functional indicators of the main activity of the enterprise.

The mechanism for managing the economic security of an enterprise operating in the post-crisis growth environment can be based on one of the methodological approaches: the state of security is considered through protection against economic crimes and other violations. The state of security is defined as protection against

internal and external threats, the detection of which is not always realized by the management of the enterprise, as well as the ability of the enterprise to successfully adapt to changes in the social and economic environment [1; 2].

Serious changes in the system of internal production management that occur under the influence of the unstable external environment of an enterprise in a transitional economy require the formation of an appropriate organisation of the internal structure of the enterprise. The efficiency of the structure should be ensured both in the context of the external market environment and within the enterprise itself. At the present stage of development of the Ukrainian economy, it is important for any industrial enterprise to direct efforts and resources to ensure effective development and stimulate internal transformations, including reorganisation.

Reorganising the structure of an industrial enterprise is a prerequisite for its existence, survival and sustainability in a transitional economy. However, this process is complicated by the fact that not all enterprises are able and willing to carry it out in a timely manner.

Decisions on the reorganisation of an industrial enterprise should be based on the identification of the need for intervention in the production structure. The planned intervention should be properly justified, as unmotivated changes may have a negative impact on overall production. The development of a programme for reorganising the enterprise structure, including the production structure, should be based on the identification of the initial state of reorganizational changes.

In order to mitigate the crisis and ensure significant changes in the company's performance indicators, it is important to use financial stabilisation mechanisms aimed at mobilising internal recovery reserves and strengthening its solvency. To achieve this, the following actions are taken with groups of resources: rationalisation of the use and optimisation of resources, improvement of production and labour organisation, introduction of innovative management at all levels of the enterprise, effective control and incentives for highly productive labour, flexible production systems and optimisation of production and sales activities, optimisation of the investment portfolio and exit from inefficient investment projects, improvement of project implementation efficiency, reduction of construction time, investing free financial resources in venture capital companies, creating high-tech industries, efficiently investing equity and other capital in profitable assets, attracting long-term loans and credits, reinvesting profits and a rational dividend policy [3].

Crises can be caused by both external factors (global economic development, competition, military actions, political situation, imperfect legislation, etc.) and internal factors (insufficient staff qualifications, mistakes in investment policy, high level of depreciation of production assets, etc.). Although these reasons influence the emergence of a crisis in a company in general, they are always unique to each company.

References

1. Babina N. O. (2013). Economic security of enterprise under the challenges in post-crisis performance. *Efektyvna ekonomika*. No. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2484> [in Ukrainian].
2. Bohashko O. L. (2018). Theoretical and methodological aspects of competitiveness of the state economy. *Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia v epokhu hlobalnykh vyklykiv i zahroz* : Zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (Dnipro, 26-27 April 2018). In 2 volumes. Volume 2 / National Metallurgical Academy of Ukraine. P. 297–299. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9057> [in Ukrainian].
3. Sasko S. A. (2016). Anti-crisis management: conceptual approaches and modern categorical definition. *Business Navigator*. No. 1 (38). P. 102–107. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2016/38_2016/20.pdf [in Ukrainian].
4. Shashko V. O. (2019). Components of the mechanism of adaptation of industrial enterprises to the conditions of the transitional economy. *Market infrastructure*. No. 34. P. 228–234. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct34-33> [in Ukrainian].

Sabadosh, O. V.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 330.341

MANAGEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

The use of scientific and technological innovations and the integration of new developments and technologies into the production process are key factors that stimulate economic growth both for the country as a whole and for individual enterprises, which helps to increase their competitive advantages. An essential factor in successful innovation development is the introduction of innovative practices that encourage the search for competitive advantages and the improvement of production processes. This involves investing in new technologies, raising environmental awareness and searching for new markets.

The management of an enterprise's innovative development is based on active innovation activities and covers the full cycle of transforming scientific achievements into innovations, including the stages of initiating, creating, developing, implementing

and implementing innovations. Effective management of the innovation process necessarily involves the dissemination of innovations, which is the result of their recognition by a wide range of economic actors [1].

Despite the difficult economic situation, problems of the industry and individual enterprises in the industry, as well as the lack of financial resources, it is important to launch innovative processes in the machine building sector. Implementation of an innovative model for the development of machine-building enterprises involves creating favourable conditions for increasing demand for innovations in the market, supporting the formation of a competitive environment, providing priority support for the development of science and education, protecting intellectual property, and improving the quality of labour and its cost.

The leading strategy for sustainable economic development is the transition to an innovative model based on the efficient use of the country's scientific and technological potential. This path involves creating favourable conditions for the stabilisation and development of all sectors of the economy, especially machine building as a key sector of economic growth. The accelerated development of machine building involves creating competitive products, increasing exports, improving the technological characteristics of enterprises in this sector, and using the achievements of scientific and technological progress.

Factors that hinder the effectiveness of innovative transformation of machine-building enterprises include:

- Insufficient regulation and support from the state for innovative development;
- lack of necessary infrastructure at the levels of the state, regions and territories;
- weakening of innovation management at all levels;
- Lack of an effective mechanism for involving the banking system in long-term financing of innovative projects;
- low level of development of market mechanisms of scientific and technical activities and inefficient use of scientific and technical potential [2].

Since the innovative development of the machine building industry is affected by many constraining factors, it is necessary to identify task is to identify effective measures to enhance this process [3].

1. Developing an optimal strategy for financing innovation activities and searching for additional sources of funding: using the accelerated depreciation method, creation of development funds, issue of securities and placement on the secondary market securities and their placement on the secondary market, sale of own shares, sponsorship funds, allocations, investment leasing, investment sales, shareholders' funds, investment and innovation loans, venture capital.

2. Organisational transformations at enterprises: business process reengineering, creation of an efficient and effective organisational management structure, introduction of an innovation development (modernisation and

development) department at of innovative development (modernisation and development) departments at enterprises.

3. Renewal of the material and technical base as a reserve for accumulating funds for the implementation of innovative projects, conducting a comprehensive analysis of the reproduction of fixed of fixed assets that would meet the modern requirements.

4. Establishment of an economic mechanism at the legislative level to stimulate enterprises to introduce resource-saving and environmental technologies through the use of tax, insurance and credit privileges.

5. Development of an effective marketing policy for innovations and search for customers for innovative products: search for new methods of service, product design, creation of advertising campaigns, branding measures.

6. State support for innovation: promoting demand for domestic engineering products through government orders; creation of a rational tax system; sufficient assessment of the value of fixed assets; establishment of effective depreciation rates; implementation of investment projects for innovative development.

Ukraine has the potential to become a high-tech country with an innovative model of development in the machine-building sector, provided that it uses scientific and technological achievements. To overcome the lag in labour productivity, upgrade fixed assets and introduce energy and material-saving technologies, it is necessary to use the world's best practices. Significant financial support is needed. In the world's leading countries, innovations are financed through public-private partnerships. Active interaction between the state and private business in financial support of scientific and technological development contributes to the rapid development of the national economy.

The priority areas of innovation in the domestic machine building industry at the national level are as follows: development of the latest high-tech developments in the areas of transport systems, rocket and space industry, aviation and shipbuilding, production of weapons and military equipment; creation of a new generation of units and systems for high-speed and high-speed railway transport; development of transport logistics; improvement of launch vehicles and spacecraft launch systems; introduction of control systems in the field of aviation and space industry; introduction of control systems in the field of aircraft and spacecraft.

Implementation of important areas of innovative activities of machine-building enterprises requires significant financial resources that the state cannot currently provide. Therefore, partnerships between the state and private companies should be used to modernise infrastructure and basic sectors of the economy.

References

1. Bogashko O. L. (2018). The prospects of implementing the principles of the EU's smart specialization into the Ukrainian practice of state regulation of innovation development. *Economies' Horizons*, No. 3 (6), P. 4–17. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(6\).2018.156311](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(6).2018.156311) [in Ukrainian].
2. Velikiy Y. V. and Kravchenko T. V. (2015). Regulation as a factor of innovative development of machine-building enterprises in Ukraine. *Agrosvit*. No. 22. P. 26–31. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2015/6.pdf [in Ukrainian].
3. Sakun L. M. (2017). Problems and perspectives of innovative development of machine-building industry of Ukraine. *Economics Bulletin*. No. 3. P. 119–127. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/3/EV20173_119-127.pdf [in Ukrainian].

Самойленко Б. В.,

УДК 332

канд. екон. наук, докторант
кафедри економіки і торгівлі,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ

Ефективність логістичних процесів за умов кризових явищ є важливою стратегією діяльності підприємства та адаптується до низки принципів: детальне планування маршрутів та подальшої інформаційно-транспортної діяльності; важливий аналіз безпекового середовища, наявних та потенційних загроз та ризиків; прогнозування безпекових дій щодо управління запасами, шляхами, оптимізацією транспортних засобів, акцент на якості та надійності доставки; системність та цілісність в управлінні логістичними потоками, товарообігом та складськими збереженнями; розподілення ризиків між учасниками логістичних процесів на засадах взаємовигоди та загальної корисності з метою мінімізації втрат [14].

Дослідник В. Кивляк узагальнює підходи до управління логістичними процесами та пропонує розуміти під цією економічною категорією передусім управлінський підхід постачальницькими потоковими процесами, шляхом інтегрування різних галузей та сфер організаційної, економічної та господарської діяльності щодо отримання синергії соціальних потреб суспільства [4].

Дослідники К. Павлов, О. Павлова, В. Гупало, А. Бортнік аналізуючи різносторонні аспекти міжнародної логістики узагальнили низку підходів та результатів: цілі та масштаби логістичної діяльності забезпечують взаємодію між суб'єктами господарювання за умов глобалізації; логістична діяльність підприємницьких структур формує відповідну концепцією управління економічними ресурсами у частині процесів потоків товарів і послуг; логістична діяльність за умов глобалізації виокремлює особливий вид – електронну логістику, основні процеси якої реалізуються шляхом on-line транзакцій; розвиток логістики за умов глобалізації є інноваційним процесом, який залежить безпосередньо від тенденцій на міжнародних ринках товарів і послуг [8].

Дослідник В. Вакулук у процесі аналізу логістичних систем робить акцент на системі логістичного забезпечення державної безпеки та громадського порядку. На його думку, розробка легітимної, ефективної та адаптивної системи управління логістикою орієнтована на [1]: ресурсне забезпечення інститутів державної безпеки; оптимізацію втрат на утримання потрібних інституцій державної безпеки; вдосконалення інфраструктурного забезпечення логістичних процесів; становлення прозорої антимонопольної закупівельної політики.

Цікавим та особливим є дослідження логістичних процесів крізь чинники регіонального розвитку дослідником Гвоздьом Є.В. Саме регіональні підходи, згідно дослідника враховують у подальшому розвитку соціальні питання, традиції, інформаційні та енергетичні особливості постачання, специфіку промислового та сільськогосподарського ресурсного забезпечення, умови транскордонного розташування, експорту крізь територію регіону.

Досліджуючи питання державного управління логістичними процесами автор дотримується галузевого (енергетичного) підходу та трактує це, як: сукупність різних видів діяльності держави, націлених на системну інтеграцію адаптивних логістичних потоків за умов оптимізації природньо-ресурсного використання та підвищення потенціалу галузі.

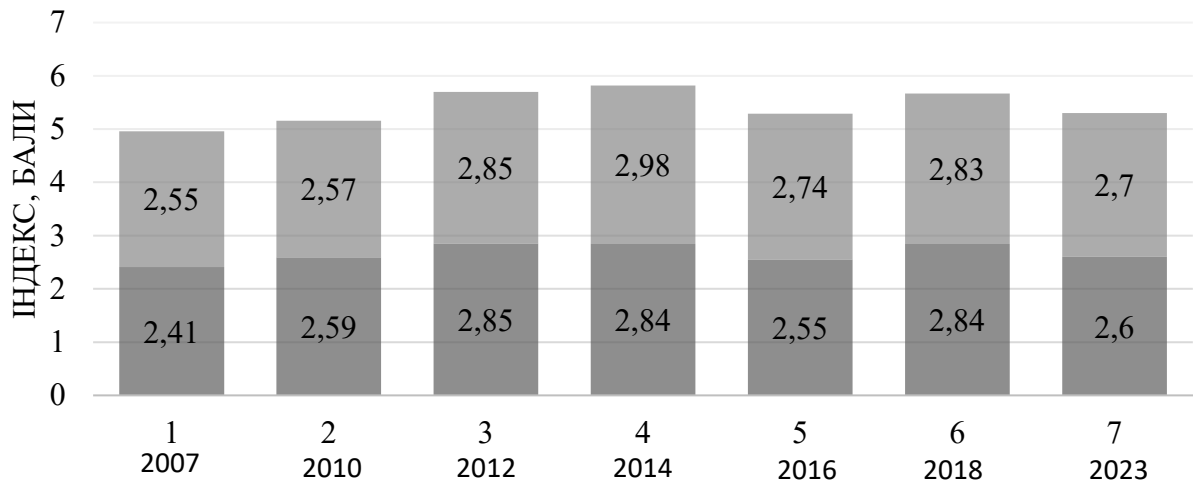
У свою чергу це веде до ефективності процесів соціальної відповідальності держави, як гаранта у динамічному розвитку економіки та підвищенні стандартів якості життя населення [2].

У своєму дослідженні Кузяк В. проаналізувала узагальнений стан логістичного сектору тривалістю від 2007-2023 року на прикладі інтегрованого показника логістичного розвитку – індексу ефективності логістики (LPI).

Цей показник розрахований шляхом порівняльного аналізу активними процесами у сфері торговельної логістики. Саме завдяки запропонованому ідентифікатору можна у цілому передбачити проблеми та відмітити сильні сторони логістики, як частини підприємницької діяльності [12].

Цей показник вимірюється кожних два роки відносно шкали від 1 до 5, де основними видами оцінки є ефективність заходів митного та прикордонного обслуговування, якість та доступність логістично-транспортної інфраструктури, швидкість та надійність доставки товарів та послуг, система спостереження над рухом логістичного транспорту [3].

Беручи до уваги рисунок 1 слід констатувати суттєве погіршення стану логістичного сектору для України за відповідний період. Показники індексу ефективності логістичних процесів України тривалістю 2007–2023 років [15].

Логістична компетенція
Інтегральний індекс ефективності логістики

Рис. 1. Показники індексу ефективності логістики України та його складової протягом 2007-2023 рр. [15]

Звісно стагнующий результат є поясненим у зв'язку з війною, проте наведена нижче концептуалізація державного управління логістичною системою України за умов ризиків та загроз дозволяє зробити окремі практичні та теоретичні узагальнення.

Слід відстоювати думку, що управління логістичною системою є значно ширше, аніж логістичними процесами, тому це потребує окремого змістового осмислення.

Логістична система є структурована ланка економіки країни, яка на нашу думку включає кілька рівнів свого функціонування: мікро, макро- та мезо-рівні на засадах логістичної синергії. Саме на кожному із зазначених рівнів відбувається взаємодія між елементами, які узгоджується у функціональному та виробничому призначенні.

Отже слід розглядати державне управління логістичною системою України як структурну взаємодію окремих напрямів реалізації.

Основними з них є:

- інтеграція логістичних мереж до системи Європейського Союзу;

- закономірності процесів на регіональних логістичних ринках;
- посилення ролі та дієвості інституцій безпеки логістичної інфраструктури;
- посилення ролі та дієвості інституцій безпеки логістичної інфраструктури;
- посилення ролі технологічної, інформаційної, складської, антикризової, цінової, моніторингової діяльності підприємств за умов глобалізації.

Список використаних джерел

1. Вакулук В.В. Система логістичного забезпечення державної безпеки та громадського порядку. Право та державне управління. 2021 р., № 3. С.96-101. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.3.14>.
2. Гвоздь Є.В. Державне управління логістичними процесами у сфері енергетики : Дисертація. кандидата наук з державного управління. 25.00.02 – механізми державного управління. Харків. 2023. 245 с. URL: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disHvozdz.pdf>.
3. Калюжна Н. Г., Шеремет А. С. Логістична система України: актуальні проблеми та пріоритети відновлення. Бізнес Інформ. 2022. №4. С. 90–96. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-90-96>.
4. Кивлюк В. С. Формування політики і стратегії функціонування систем основних видів забезпечення оборонного комплексу України : дис. канд. екон. наук : 08.06.02 / Кивлюк Володимир Семенович. К., 2001. 185 с. URL: <https://nra.t.ukrintei.ua/searchdoc/0499U002109>.
5. Короленко Н. В. Управління якістю логістичних процесів на підприємствах: інтегральна парадигма. Ефективна економіка. 2023. №11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_11_49.
6. Кузяк В. (2023). Управління логістичними процесами в Україні: проблеми та шляхи розв'язання в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (55). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-13>.
7. Кузяк, В. (2023). Управління логістичними процесами в Україні: проблеми та шляхи розв'язання в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (55). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-13>.
8. Павлов К.В., Павлова О.М., Бортнік А.В., Гупало В.В. Особливості розвитку міжнародних логістичних систем за умов глобалізації. Всеукраїнський науковий журнал "Актуальні проблеми інноваційної економіки та права" № 1-2. 2023. С. 29-35. http://apie.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/apie_2023_r01_a05.pdf.
9. Павлова О., Павлов К., Бортнік А., Волошин А., Мельник О. Методичні підходи до оцінки проєктів у підприємстві, логістиці та торгівлі. Успіхи досягнення у науці. Серія "Соціальні та поведінкові науки". № 4(4) (2024). С. 803-817. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4\(4\)-803-817](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4)-803-817).

10. Павлова О.М., Павлов К.В. Логістична взаємодія між суб'єктами газотранспортної галузі: механізм реалізації та перспективи. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія "Економічні науки". №3(35). Т.2. 2020. С.46-51. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-3-5737>.

11. Самойленко Б. В., Павлов К. В., Павлова О. М., Сергійчук О. М. Аналіз розвитку ринку логістичних послуг України в умовах євроінтеграційних процесів. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. №6. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-6-9997>.

12. Самойленко Б. В., Павлова О. М., Пінчук А. П. Концептуалізація механізму регулювання ринку логістичних послуг. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. №6. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-6-9996>.

13. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія "Економіка". Збірник наукових праць. Випуск 1(47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/10435>.

14. Харченко М.В., Юденко Є.В., Черніхова О.С. Розвиток мультимодальних та інтермодальних технологій у системі логістичної інфраструктури України. Інтелект XXI № 4 '2020. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2020/2020_4/12.pdf.

15. World Bank. URL: <https://lpi.worldbank.org/international/global>.

Slopitskyi, V. I.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 658.589:621

STRATEGIC MANAGEMENT OF INNOVATION ACTIVITIES ENTERPRISES

The machine building industry is a complex manufacturing sector that, together with the fuel and energy complex and the chemical industry, is one of the “vanguard three” industries that determine the level of scientific and technological progress and innovation in the national economy, contributing to the economic development of the entire country.

The modern machine building industry in Ukraine includes such sectors as transport engineering, agricultural machinery, electrical engineering, machine tool building, instrumentation and heavy engineering.

In the current economic environment associated with the integration of machine-building enterprises into the globalisation of the world economy, it is recommended to consider the following strategies:

Integration strategy, which involves close cooperation and integration with other organisations interested in the production and sale of the final product.

Diversification strategy, which is used through the expansion of various fields of activity of machine-building enterprises, including the development of new products, machines, machine tools, equipment and mechanisms, vehicles and other equipment.

Innovation strategy, which involves a gradual transition to the production of innovative products that are competitive in the global and domestic markets and are not inferior to world leaders. This strategy requires the use of advanced technologies, including flexible automated production lines, nanotechnology and nanomaterial. Its implementation will contribute to the comprehensive modernisation of production, taking a leading position in the engineering industry, and expanding the geography of product sales [1; 3].

The innovation strategy in the development of machine-building enterprises has advantages over other strategies. However, it is accompanied by peculiarities and risks associated with the impact of external and internal environmental factors.

The performance of effective functions in the machine building sector is hampered by factors that impede the development of the industry, namely: low utilisation of production capacities; limited investment in modernisation and partially out-dated production assets; out-dated technological base and obsolete production equipment; low level of innovation and low competitiveness of domestic producers compared to foreign ones.

Solving these problems through the use of innovation strategies can lead to improvements not only in the machine building sector, but also in the national economy as a whole. Creating and implementing an innovation strategy is a key element of innovation activity.

An innovation strategy is a set of interconnected, consistent actions aimed at the effective implementation of innovation activities in the face of limited resources and the constant influence of external factors. The innovation strategy is aimed at increasing and maintaining the competitiveness of the enterprise. It reflects the main directions and content of the organisation's innovative development [2].

Strategic management of the enterprise's innovation activity is defined as a set of methods and forms of innovation management, which are divided into three main blocks: strategic definition of the goals of the enterprise's innovation activity; strategic planning and marketing of the enterprise's innovation activity – includes the search, selection and implementation of the necessary means and tools to achieve the goals in innovation activity [3].

Strategic management of the enterprise's innovation activity is the implementation of management measures to achieve the goals of innovation activity using the selected tools and taking into account the existing constraints. This ensures a balance in the interaction between people, goals and resources. The tools of strategic management of innovation activities at different stages of management include such aspects as legislative acts in the field of development and protection of innovations, organisational and legal forms of innovation entities, innovation base, patent system, standardisation system, training and recruitment system, financial instruments, as well as motivational tools, etc.

An innovation strategy is developed in such a way to be flexible and easily adaptable to market changes. The innovation strategy should contribute to increasing and maintaining the competitiveness of the enterprise, it should reflect the main directions and content of the direction of innovative development of the enterprise.

The innovation strategy determines the type of target behaviour of the enterprise in the market in the face of fierce competition. The choice of a specific direction of development of the enterprise's innovation strategy should be justified and based on the choice of an adequate development path, taking into account certain factors. The main factors influencing the choice of innovation strategy include:

- The nature of the products manufactured, peculiarities of their production, specifics of sales and properties the market in which the company operates;
- Resources available to the enterprise, including: material, human, financial, information, etc;
- Organisational structure of management and form of ownership of the enterprise;
- The level of riskiness of the enterprise's activities;
- Characteristic features of the enterprise's external environment: economic, legal, social, technological and other spheres;
- State, regional and sectorial defining features of innovative development;
- The main mission of the enterprise and the goals of implementing the innovation strategy;
- Readiness and adaptation of production, management of the enterprise's functioning in general and management of the enterprise as a whole to restructuring and change [2].

In the practice of functioning of machine-building enterprises, a large number of standardised innovation strategies are used, which differ in content, in terms of accents, priorities and main instruments of influence on the performance of its activities.

This study confirms the capabilities of Ukrainian machine-building enterprises in the field of innovative development. However, it is necessary to focus on the issues

of stimulating innovation and providing financial support for innovative projects. At the current stage of development of the machine-building complex, further progress is impossible without the implementation of innovative strategies.

References

1. Bohashko O. L. (2022). The main aspects of innovative development of entrepreneurship in modern conditions of technological development. *Economies' Horizons*. No. 2 (20), P. 83–93. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(20\).2022.263346](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(20).2022.263346) [in Ukrainian].
2. Evtushenko V. A., Lyashevskaya V. I. and Suvorova V. D. (2018). Innovation strategies in the management of mechanical engineering companies. *Economics studies*. No. 4 (22). P. 84–90. [in Ukrainian]. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/623843.pdf>
3. Zavalniuk V. V. (2016). Features development and implementation of strategy of innovative development engineering companies. *Economy and society*. No. 4. P. 149–154. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/23.pdf [in Ukrainian].

Сук П. Л.,

УДК 657

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України "Ніжинський
агротехнічний інститут", м. Ніжин

ВИЗНАЧЕННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щоб забезпечувати відтворення виробництва підприємства повинні використовувати необоротні активи.

Відтворення – це безперервно повторюваний процес виробництва, що представляє собою єдність відтворення матеріальних благ, продуктивних сил і виробничих відносин. Відтворення виробництва може бути простим або розширеним.

Просте відтворення – це безперервно повторюваний процес виробництва економічних благ в незмінних обсягах. Розширене відтворення – це безперервно повторюваний процес виробництва економічних благ в збільшених розмірах, тобто процес виробництва, споживання, обігу, обміну та розподілу всієї

сукупності послуг та матеріальних благ, які за визначений проміжок часу створені суспільством [1].

Необоротні активи – це активи, які можуть брати участь (обертатись) більш як один раз у процесі виробництва і мають очікуваний строк корисного використання більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Вартість необоротних активів розподіляється поступово по періодах протягом строку їх корисного використання (експлуатації) за допомогою амортизації. Вона розраховується за різними методами. До прикладу, можна використовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі доходу від інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність – це діяльність, з придбання та реалізації тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей) [2].

Інвестиції поділяються на капітальні і фінансові.

Відповідно до Податкового кодексу України (стаття 14.1.81):

а) капітальні інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм цього Кодексу;

б) фінансові інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів [3].

У Звіті про рух грошових коштів (форма № 3 (за прямим методом) і форма № 3-н (за непрямим методом)) визначено, що доходами від інвестиційної діяльності є: надходження від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів; надходження від отриманих відсотків, дивідендів, деривативів та інші надходження.

Витратами при здійсненні інвестиційної діяльності є: витрачання на придбання фінансових інвестицій, необоротних активів; виплати за деривативами, інші платежі [2; 4].

Щоб розрахувати амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від інвестиційної діяльності, спочатку потрібно її прорахувати за методом на основі доходу від інвестиційної діяльності, і суми проставити у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Обчислення річної суми амортизації за методом на основі доходу від інвестиційної діяльності здійснюється множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю), на коефіцієнт амортизації, який вираховується діленням доходу від інвестиційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг доходу від інвестиційної діяльності за увесь період.

Можна застосовувати окремі методи амортизації необоротних активів на базі видів доходів від інвестиційної діяльності, а саме на основі: 1) доходу від

реалізації необоротних активів; 2) доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) доходу від спільної діяльності; 4) доходу від інвестицій в дочірні підприємства та на основі інших видів доходів від інвестиційної діяльності і т.д.

Амортизація необоротних активів за методом на основі доходу від інвестиційної діяльності обчислюється за такими формулами:

$$CA = (PB - LB) \times KA, \quad (1)$$

де: CA – сума амортизації; PB – первісна вартість об'єкта; LB – ліквідаційна вартість об'єкта; KA – коефіцієнт амортизації.

$$KA = ДІД : ПДІД, \quad (2)$$

де: ДІД – плановий або фактичний обсяг доходу від інвестиційної діяльності за окремі періоди; ПДІД – плановий обсяг доходу від інвестиційної діяльності за увесь період.

Метод амортизації необоротних активів на основі доходу від інвестиційної діяльності можна вирахувати за іншим варіантом:

$$CA = ДІД \times KA; \quad (3)$$

$$KA = (PB - LB) : ПДІД. \quad (4)$$

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі доходу від інвестиційної діяльності можна виконувати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Нарахування амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від інвестиційної діяльності розглянемо на прикладі.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 148000 грн, строк функціонування (корисного використання) – 5 років, ліквідаційна вартість – 1000 грн. Таким чином, вартість, що амортизується, становить 147000 грн (148000 – 1000 = 147000).

Планується протягом терміну експлуатації необоротних активів отримати доходу від інвестиційної діяльності на суму 493000 грн, у тому числі: в 1-му році – 123000 грн, в 2-му році – 115000 грн, в 3-му році – 98000 грн, в 4-му році – 83000 грн, в 5-му році – 74000 грн.

Показники коефіцієнтів амортизації дорівнюють: за 1-й рік – 0,2495 (123000 : 493000 = 0,2495), за 2-й рік – 0,2333 (115000 : 493000 = 0,2333), за 3-й рік – 0,1988 (98000 : 493000 = 0,1988), за 4-й рік – 0,1683 (83000 : 493000 = 0,1683), за 5-й рік – 0,1501 (74000 : 493000 = 0,1501).

Результати розрахунку 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі доходу від інвестиційної діяльності викладено в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від інвестиційної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від інвестиційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	148000	123000	0,2495	36926
2	148000	115000	0,2333	34528
3	148000	98000	0,1988	29423
4	148000	83000	0,1683	24908
5	148000	74000	0,1501	22215
x	Разом	493000	1	148000

Таблиця 2

Обчислення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від інвестиційної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від інвестиційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	148000	74000	0,1501	22215
2	148000	83000	0,1683	24908
3	148000	98000	0,1988	29423
4	148000	115000	0,2333	34528
5	148000	123000	0,2495	36926
x	Разом	493000	1	148000

На основі даних таблиць 1 і 2 можна бачити, що при використанні 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі доходу від інвестиційної діяльності вартість необоротних активів повністю списується протягом строку їх функціонування.

Прорахунок 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів амортизації необоротних активів на основі доходу від інвестиційної діяльності сформовано в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від інвестиційної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від інвестиційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	148000	123000	0,2495	36926
2	111074	115000	0,2333	25914
3	85160	98000	0,1988	16930
4	68230	83000	0,1683	11483
5	56747	74000	0,1501	56747
x	Разом	493000	1	148000

Обчислення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі доходу від інвестиційної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від інвестиційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	56747	74000	0,1501	56747
2	68230	83000	0,1683	11483
3	85160	98000	0,1988	16930
4	111074	115000	0,2333	25914
5	148000	123000	0,2495	36926
x	Разом	493000	1	148000

При використанні 2-го способу простого і оберненого методів на основі доходу від інвестиційної діяльності кожного року амортизація вираховувалась із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів, а тому в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках сума необоротних активів не розподілилась відповідно коефіцієнту амортизації, а була списана у витрати періоду.

Висновки. Розрахунок амортизації необоротних активів можна здійснювати за оберненим методом на основі доходу від інвестиційної діяльності.

Діяльність з придбання та реалізації тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей) є інвестиційною діяльністю [2].

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі доходу від інвестиційної діяльності, визначається із попереднього розрахунку методу на основі доходу від інвестиційної діяльності, і суми проставляються у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

У відповідності до видів доходу від інвестиційної діяльності можна створювати різні обернені методи амортизації необоротних активів, які формуються на основі: 1) доходу від реалізації необоротних активів; 2) доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) доходу від спільної діяльності; 4) доходу від інвестицій в дочірні підприємства та на основі інших видів доходів від інвестиційної діяльності тощо.

Прорахунок оберненого методу на основі доходу від інвестиційної діяльності можна робити за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Розширене відтворення. (26 березня 2022). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Розширене_відтворення.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

3. Податковий кодекс України (Закон України). № 2755-VI. (2010). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

4. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>.

Трушкін Д. А.,
вступник до аспірантури,
магістр зі спеціальності
"Програмна інженерія"

УДК 33

ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ НА ВЕЛИКІ ПІДПРИЄМСТВА

Доповнена реальність (AR) – це технологія, яка поєднує реальний світ з віртуальними елементами, дозволяючи користувачам взаємодіяти з цифровими об'єктами в реальному часі [5]. В останні роки AR швидко розвивається, і сьогодні вона знаходить застосування в багатьох галузях промисловості.

Великі підприємства вже активно впроваджують AR у свої виробничі процеси. Наприклад, у виробництві AR використовується для створення віртуальних інструкцій та тренувань для працівників, що значно підвищує ефективність навчання. У логістиці AR допомагає оптимізувати процеси складування та транспортування товарів, що скорочує час виконання замовлень та знижує витрати.

Доповнена реальність також застосовується у сфері технічного обслуговування та ремонту. За допомогою AR технічні спеціалісти можуть отримувати детальні інструкції та візуалізації процесів ремонту в реальному часі, що скорочує час простою обладнання та підвищує ефективність ремонтних робіт. Це особливо корисно для складних і дорогих виробничих систем, де кожна хвилина простою може коштувати підприємству значних коштів.

У маркетингу та продажах AR відкриває нові можливості для взаємодії з клієнтами. Використовуючи AR, компанії можуть створювати інтерактивні презентації продукції, що дозволяють потенційним покупцям ознайомитися з товарами в деталях перед покупкою. Це не лише покращує клієнтський досвід, але й сприяє збільшенню обсягів продажів.

Крім того, AR використовується для підвищення безпеки на виробництві. За допомогою доповненої реальності працівники можуть отримувати в реальному часі попередження про потенційні небезпеки та інструкції щодо безпечного виконання робіт. Це допомагає зменшити кількість нещасних випадків та підвищити загальний рівень безпеки на підприємстві.

Впровадження AR технологій також дозволяє підприємствам більш ефективно керувати своїми ресурсами. Наприклад, в енергетичному секторі AR може використовуватися для моніторингу та управління складними енергетичними системами, що дозволяє знизити витрати на енергію та покращити ефективність використання ресурсів.

Таким чином, технології доповненої реальності стають невід'ємною частиною сучасних великих підприємств, допомагаючи їм підвищувати ефективність, знижувати витрати та покращувати якість своїх продуктів і послуг.

AR дозволяє працівникам отримувати віртуальні підказки та інструкції в реальному часі. Це особливо корисно у складних виробничих процесах або під час виконання завдань, які вимагають точності. За даними досліджень, використання AR може збільшити продуктивність працівників на 25-30% завдяки зниженню помилок та скороченню часу на виконання завдань. Наприклад, використання HoloLens 2 дозволило технікам слідувати інструкціям та тренуватися безпосередньо під час роботи, що підвищило продуктивність та безпеку [2].

AR для навчання та тренувань дозволяє створювати інтерактивні та реалістичні тренувальні сценарії без необхідності у фізичному обладнанні або інструкторах. Це скорочує витрати на навчання нових працівників та підвищення кваліфікації існуючих. За даними досліджень, AR може скоротити час навчання на 40-60%, що призводить до економії коштів на навчання на рівні до 20-30% [1;2].

Технології AR допомагають виявляти та усувати дефекти на ранніх етапах виробництва. Це забезпечується за рахунок візуалізації даних про якість продукції та автоматичного виявлення відхилень від стандартів. Наприклад, використання AR для візуалізації 3D моделей допомагає уникнути переробок та знижує кількість дефектів на 30-50%, що в свою чергу призводить до економії на виправленні помилок [3].

AR допомагає знизити витрати на технічне обслуговування, забезпечуючи працівникам доступ до необхідної інформації та інструкцій у реальному часі. Це дозволяє швидко і точно діагностувати та усувати проблеми, скорочуючи час простою обладнання та підвищуючи його надійність. За даними досліджень, використання AR для технічного обслуговування може скоротити витрати на 20-25% за рахунок швидшого діагностування та усунення несправностей, а також зменшення простоїв обладнання [2; 4].

Таким чином, впровадження технологій доповненої реальності забезпечує значні економічні переваги для великих підприємств, включаючи підвищення продуктивності, скорочення витрат на навчання, підвищення якості продукції та зниження витрат на технічне обслуговування.

Впровадження технологій доповненої реальності може мати значний економічний вплив на великі підприємства, зокрема у вигляді високого повернення інвестицій (ROI).

Дослідження Total Economic Impact, проведене Forrester Consulting, показало, що використання Microsoft HoloLens 2 з додатками змішаної реальності привело до ROI у 216% протягом трьох років. Впровадження HoloLens 2 дозволило компаніям покращити продуктивність працівників, підвищити ефективність навчання та зменшити час простою виробництва, що в кінцевому результаті забезпечило значну економію витрат та збільшення доходів [2].

За даними PwC, технології AR можуть забезпечити значні економічні переваги в різних галузях. Наприклад, в сфері виробництва AR сприяє підвищенню продуктивності праці, скороченню часу навчання та зменшенню кількості помилок, що призводить до зниження витрат на 10-15% та збільшення доходів на 5-10% [1].

Використання AR для технічного обслуговування дозволяє значно скоротити час на діагностику та усунення несправностей. За даними дослідження AREA, це може знизити витрати на технічне обслуговування до 25%, а також підвищити загальну продуктивність на 20-30% [4].

Втім, впровадження AR не обходиться без викликів та обмежень. По-перше, початкові витрати на впровадження технологій AR можуть бути досить високими, що вимагає значних інвестицій. По-друге, для успішного використання AR необхідна технічна підтримка та навчання персоналу, що також потребує додаткових ресурсів. Нарешті, питання безпеки та конфіденційності даних є важливими аспектами, які потрібно враховувати при впровадженні AR.

Очікується, що у найближчі роки технології AR будуть ще більше інтегровані у різні галузі промисловості, включаючи медицину, освіту, будівництво та інші. Іновації у сфері AR відкривають нові можливості для підприємств, дозволяючи їм створювати нові продукти та послуги, а також оптимізувати існуючі процеси. Глобальний економічний вплив AR буде зростати, створюючи нові робочі місця та підвищуючи конкурентоспроможність підприємств на міжнародному ринку.

На завершення, можна зробити висновок, що впровадження технологій доповненої реальності приносить значні економічні переваги для великих підприємств. AR сприяє підвищенню продуктивності, скороченню витрат та покращенню якості продукції. Проте, для успішного впровадження AR необхідно

враховувати виклики та обмеження, такі як початкові витрати та потреба у технічній підтримці. Майбутнє AR виглядає перспективним, і ми можемо очікувати подальших інновацій та розвитку цієї технології у різних галузях промисловості.

Список використаних джерел

1. PwC. Seeing is believing. How VR and AR will transform business and the economy. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/industries/technology/publications/economic-impact-of-vr-ar.html> (дата звернення: 01.08.2024).

2. The Total Economic Impact™ Of Microsoft HoloLens 2 With Mixed Reality Applications. URL: <https://tei.forrester.com/go/microsoft/HoloLens2MRApps/?lang=en-us> (дата звернення: 01.08.2024).

3. Day 1 Panel Sessions. Tuesday, October 24, 2023. URL: <https://augmentedenterprise.com/agenda/2023-session-panels> (дата звернення: 01.08.2024).

4. How Augmented Reality Will Impact Enterprise Industry in 2023. URL: <https://thearea.org/how-augmented-reality-will-impact-enterprise-industry-in-2023> (дата звернення: 01.08.2024).

5. Augmented reality. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Augmented_reality (дата звернення: 01.08.2024).

Chubov, R. M.,
Postgraduate student,
European University,
Uman branch, Uman

УДК 658.5

ENTERPRISE CRISIS MANAGEMENT SYSTEM

The difficult economic situation in Ukraine, caused by both the crisis and the war, has a negative impact on the functioning of national enterprises. Given the multifaceted factors of the crisis, the number of threats is constantly growing, which requires improvement of the mechanism of crisis management of enterprises.

The main purpose of crisis management is to protect against external and internal threats to the enterprise. In the process of management, crisis and risk situations are regulated; their prevention and overcoming of negative socio-economic consequences in case of their occurrence are carried out.

Crises arise both in the course of the operation of machine-building enterprises and in the management of their development. The causes of a crisis can be different: objective, subjective, natural, and related to the level of scientific knowledge, imperfect management, and contradictions with the interests and needs of the market. Therefore, depending on the cause of the crisis and crisis management, the consequences of the crisis may lead to various changes: bankruptcy, rehabilitation or a gentle, long-term and consistent recovery of the company to higher performance. The possibilities of anti-crisis management depend on the goals, management skills, character, motivation, responsibility, and external assistance from state and municipal authorities. It is important not to exclude national peculiarities, cultural traditions, as well as significant mistakes, incompetence of management, useful goals and other motivations. The typology, crises can be partial, systemic, short-term and protracted, hidden and local, accidental and natural, artificial and natural. Their consequences can be very destructive and involve certain risks.

From an economic point of view, the risks are also diverse; they are frequent and speculative risks. Frequent risks are divided into natural, environmental political, transport, property, production, trade and commercial risks. Speculative risks include financial, investment, interest, credit, budgetary, bankruptcy, selective, inflationary, currency, and liquidity risks. These risks reflect financial opportunities and contradictions in the monetary expression of economic processes.

Crises can be predictable or natural and unexpected or accidental. Predictable crises may be predicted in advance or may be caused by objective reasons, such as the accumulation of factors of its occurrence, such as the need to reconstruct technological and production processes at the enterprise or in the industry as a whole, the need to use scientific and technological progress. Such crises occur periodically. Unexpected or accidental crises arise as a result of natural phenomena, such as earthquakes, fires, etc. They can occur as a result of gross mismanagement, in economic dependence, and the expansion of local crises.

The mechanism of crisis management involves a combination of organisational and economic measures in the form of methods, tools and levers that operate on a legal basis and are aimed at forecasting, preventing, minimising or eliminating external and internal threats to the enterprise. These measures are intended to prevent or eliminate crisis situations that may harm the enterprise's activities [2].

The need for crisis management lies in the need to prevent or resolve a crisis situation that has arisen in a certain part of the enterprise, or to reduce the consequences of a crisis. For this purpose, it is important to use the main mechanisms of crisis management.

The crisis management system includes the following main subsystems:
– a subsystem for diagnosing and forecasting the financial condition;

- marketing subsystem, which includes the development of anti-crisis marketing strategy and tactics;
- anti-crisis investment policy subsystem, which includes the development of an effective investment programme;
- a personnel management subsystem;
- production management subsystem, which covers the management of the technical and technological side;
- financial and economic management subsystem, which covers the management of financial resources and cash flows;
- subsystem of organisational and management measures for liquidation [3].

The factors that cause a crisis at an enterprise can be classified into external factors that do not depend on the internal processes of the enterprise, and internal factors that are related to the enterprise's own activities. External factors include rising inflation, instability of the tax system, political instability, fluctuations in the foreign exchange market, rising unemployment, declining real incomes, increased market monopolisation, reduced demand in the domestic market, natural disasters, deterioration of the criminal situation, military actions, etc.

Internal factors include low competitiveness of products, dependence on a limited number of suppliers and customers, low labour productivity, high energy costs, lack of flexibility in management, high commercial risk, inefficient cost management system, inefficient financial management, insufficient accounting and reporting system and other similar reasons [1; 2].

Diagnostics of obvious threats should include: identifying the lack of innovation activity; assessing the level of quality and identifying the degree of product defects, analysing the degree of depreciation of the company's production facilities and their impact on efficiency; identifying unfavourable investment attractiveness; analysing the company's assets; assessing current and non-current assets; and analysing the company's solvency, liquidity, business activity, profitability and property status.

An effective crisis management system in the context of ensuring economic sustainability should be based on the following principles:

- timely detection of crisis situations at the enterprise;
- prompt response to crisis events (speed of decision-making);
- identification and efficient use of internal resources to prevent a crisis or to overcome a crisis;
- compliance with legal and ethical standards in motivating anti-crisis measures.

In the process of management, it is important to identify the factors that caused the crisis at the enterprise. This can be done through a comprehensive diagnosis that identifies both threats and internal opportunities to overcome the crisis and eliminate shortcomings in the company's operations.

References

1. Bohashko O. L. (2019). Global trends in the development of international trade and the conjuncture of world markets for goods and services. *Rozvytok mizhnarodnoi torhivli v umovakh hlobalnykh ekonomichnykh dysbalansiv* : materials of speeches of the All-Ukrainian Forum on International Economic Relations (Zhytomyr, 11 April 2019). Zhytomyr : Zhytomyr Polytechnic State University. P. 27–30. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/12181> [in Ukrainian].
2. Sak T. and Yushchyshyna L. (2019). Mechanism of crisis management to ensure the enterprise economic security. *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. No. 2 (18), P. 66–74. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-02-66-74> [in Ukrainian].
3. Shapurov A. (2013). The concept of crisis management processes latent. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. No. 23. P. 35–40. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=3250&i=6> [in Ukrainian].

Shevchenko, A.,

Head of Manual QA

Spin Technology, Kyiv

Scientific adviser:

Sydorenko, K.,

PhD in Economics, professor of the department of international economic relations, business and tourism, National aviation university, Kyiv

УДК 339

BLOCKCHAIN TECHNOLOGY AND CYBERSECURITY: ECONOMIC PERSPECTIVES AND APPLICATIONS

Blockchain technology, best known for powering virtual currencies such as Bitcoin, has enormous potential to improve cybersecurity in a number of industries, such as banking, healthcare, education, energy, etc. Here, I plan to explore the financial benefits and challenges of using blockchain technology to improve cyber security in addition to providing useful applications.

This technology helps to reduce or completely eliminate disintermediation, allowing for direct peer-to-peer transactions without the need for intermediaries such as banks or payment processors. Such efficiency leads to saving money and optimizing processes. The decentralized nature ensures that transactions pass through a ledger

that is visible to all participants. In addition to reducing the fraud factor, transparency also improves any accountability. Also, thanks to its technology, blockchain provides improved privacy protection. Despite the fact that transactions are displayed in the registry, the user's personal information remains encrypted.

Due to its cryptographic functions, blockchain technology is extremely secure. Any data stored in blockchains is tamper-proof, reducing the risk of unauthorized access or data leakage. These security capabilities can be extended to various industries, including supply chain management and financial services. Reducing paperwork through automation leads to fewer errors and reduces the need for third-party checks. As a result, organizations can significantly reduce overhead and transaction costs. Also, companies using blockchain technology can create reward systems based on tokens, which allows to improve the attraction and retention of customers.

Adopting blockchain technology involves significant initial investment due to several factors. At the beginning, setting up the necessary infrastructure, purchasing hardware and software, implementing network components is very expensive. In addition, it is necessary to understand that the development and integration of blockchain applications with existing systems also requires significant financial costs. In addition to having to deal with software and hardware, organizations also need to invest in training their staff and potentially hire blockchain technology specialists, which in turn can be expensive. Constant maintenance and periodic updates lead to increased additional costs, making it a significant obstacle for small and medium-sized enterprises (SMEs).

Another important issue for blockchain technologies is scalability. As transaction volumes increase, the time and cost of transaction processing may increase, resulting in delays and higher fees. The size of the blockchain ledger grows as more transactions are added, creating storage problems and increasing maintenance costs. Technical difficulties in optimizing blockchain systems to increase efficiency and process large volumes of data further exacerbate these challenges. Ensuring that blockchain technology remains scalable without compromising performance involves addressing these technical challenges, which can be expensive.

Navigating the regulatory landscape adds additional challenges of complexity and cost. The regulatory environment for blockchain is evolving and can vary greatly from region to region. Organizations need to stay abreast of regulatory changes to avoid potential fines or legal trouble, which requires ongoing investment in legal advice and compliance efforts. Legal uncertainty surrounding blockchain transactions, smart contracts and cryptocurrencies exacerbates the problem. For global organizations, managing compliance across jurisdictions adds further complexity and cost.

To improve blockchain technology and cybersecurity, countries and organizations must adopt a comprehensive and coordinated approach.

Investments in research and development are critical to the development of blockchain technology. Both countries and organizations should allocate funds to improve blockchain infrastructure, scalability and energy efficiency. Joint efforts between academic institutions, private companies and government agencies can stimulate innovation. The creation of research grants, innovation centers and public-private partnerships can facilitate this progress. Standardization of protocols and rules is also important. Countries must develop international standards to ensure blockchain interoperability and security, and organizations must adhere to these standards to maintain secure and compatible systems. Important steps in this process are participation in international standardization bodies and alignment of practices with established recommendations.

In order to solve the problems of scalability and efficiency of blockchain technology, it is envisaged to support initiatives that improve consensus mechanisms and reduce costs. Key activities include funding projects focused on developing efficient consensus algorithms and solutions for scaling, as well as facilitating industry collaboration. To promote adoption and education, countries should encourage the use of blockchain across sectors through incentives and supportive policies. Public awareness campaigns, adoption subsidies, and the integration of blockchain education into academic and professional training are effective strategies.

To improve cyber security, countries must develop comprehensive policies and frameworks to address emerging threats and incorporate best practices. Organizations need to align their cybersecurity strategies with these national and international standards. Important steps include updating national cybersecurity strategies, establishing cybersecurity working groups, and ensuring organizational policies align with these frameworks. Countries should fund national infrastructure to detect threats and secure communications networks, and organizations should invest in robust technologies such as firewalls and intrusion detection systems. Allocating budgets for infrastructure, regularly updating systems and conducting risk assessments are important.

It is important to implement and enforce strict regulations. Countries must enforce cybersecurity regulations to ensure best practices are followed, and organizations must adhere to these requirements and conduct regular audits. Developing and enforcing rules, conducting audits and applying penalties for non-compliance will help maintain high standards of cyber security.

By taking these steps, countries and organizations can significantly improve blockchain technology and cybersecurity, leading to more secure and efficient digital systems and fostering trust and innovation in the digital economy.

In conclusion, blockchain technology holds significant promise for enhancing cybersecurity across various industries, including banking, healthcare, education, and energy. Its decentralized nature, transparency, and robust encryption offer substantial benefits in reducing fraud, improving accountability, and protecting privacy. However, the initial investment, scalability challenges, and regulatory complexities present notable hurdles. A comprehensive and coordinated approach involving investments in research and development, standardization, and education is essential. By addressing these challenges and fostering innovation, countries and organizations can leverage blockchain to create more secure and efficient digital systems, driving trust and progress in the digital economy.

References

1. Benefits of blockchain – IBM Blockchain. URL: <https://www.ibm.com/topics/benefits-of-blockchain> (дата звернення: 01.08.2024).
2. Catalini C. Blockchain Technology and Cryptocurrencies: Implications for the Digital Economy, Cybersecurity, and Government. 2018. P. 36–42. URL: <https://www.jstor.org/stable/26567525> (дата звернення: 01.08.2024).
3. Wylde V., Rawindaran N., Lawrence J., Balasubramanian R., Prakash E. Jayal A., Khan I., Hewage C., Platts J. Cybersecurity, Data Privacy and Blockchain: A Review. 2022. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s42979-022-01020-4> (дата звернення: 01.08.2024).

СЕКЦІЯ 8. ІНОЗЕМНІ МОВИ

SECTION 8. FOREIGN LANGUAGES

Сіденко Н. Г.,
викладач,
ВСП "Херсонський політехнічний
фаховий коледж Національного
університету "Одеська політехніка"

УДК 811.111

**ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ
МОВИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

Світ стає глобальним. Процес глобалізації відбувається у політичній, економічній та культурній сферах людського буття, які визначаються головними аспектами впливу глобалізації на розвиток освітніх процесів [3, с. 136]. Під їх впливом вже детерміновано деякі ознаки сучасної освіти: з боку політичного аспекту – приватизація освітніх послуг, трансформація контролю; з боку економічного – імпорт/експорт освітніх послуг; з боку культурного аспекту – поєднання культурних цінностей, уніфікація освітніх стандартів [3, с. 137].

Освіта. в свою чергу є фундаментальною засадою глобальної стабільності [2]. Численні дослідники глобалізації (С. Болл (S. Ball), Н. Бурбулес (N. Burbules), Е. Гідденс (A. Giddens), Ж. Делор (J. Delors), Б. Лінгард (B. Lingard), П. Скотт (P. Scott), В. Андрущенко, О. Войналович, І. Зязюн, М. Згуровський, А. Сбруєва) виокремлюють володіння іноземними мовами, комп'ютерну грамотність, пізнавальну гнучкість, тобто самостійність та обмін педагогічними знаннями основними чинниками процесу глобалізації освіти.

Вище зазначені фактори глобалізації освітнього процесу уможливлють поширені сьогодні форми навчання – змішену та дистанційну, які, таким чином, вкладаються у канву тренду розвитку глобального світу та глобалізації освіти зокрема.

Одними з негативних характеристик онлайн роботи виділяють технічну нестабільність зв'язку та брак особистого контакту у спілкуванні. Щоб нестабільність зв'язку не стала перешкодою у роботі, слід залучати різні способи передачі та/або отримання інформації: синхронний режим взаємодії між суб'єктами дистанційного навчання та асинхронний [1, с. 18].

Брак особистого контакту можна надолужити застосуванням відео/аудіо матеріалів, доступних з відео порталу YouTube, які характеризуються безкоштовним доступом, автентичністю, позитивним впливом на активну та пасивну лексику, тренування термінології, сприяють мотивації.

У контексті дистанційного навчання самотійна робота здобувачів освіти набуває особливого значення, а її організація викладачем – відповідальності та майстерності. В арсеналі викладача тепер є потужний потенціал у вигляді матеріалів з онлайн платформ (MyEnglishlab, Lotus Learning speak, eFront), навчальних каналів (Learn English with Mr. Duncan, EnglishClass 101.com, Real English, BBC Learning English, TED Talks), які містять багато інтерактивних завдань [4, с. 36].

Інтерактивність забезпечує миттєвий зворотний зв'язок, індивідуалізацію навчання у рамках особистісно-орієнтованого навчання – здобувачі самотійно обирають час, швидкість, місце виконання завдання, що іноді вирішує цілу низку психологічних питань. Але більшість інтерактивних вправ є закритими, націленими на автоматизацію лексичних, фонетичних, граматичних навичок, відповідно типологія таких вправ зводиться до заповнення пропусків, визначення вірного/хибного ствердження, множинного вибору [1, с. 35].

Питання відкритих та закритих вправ пов'язано з якісними та кількісними критеріями оцінювання та формуванням вмінь продуктивних та непродуктивних видів мовленнєвої діяльності. Оперувати кількісними критеріями легко та зручно. Найчастіше їх застосовують при тестуванні і оцінюванні сформованих вмінь непродуктивних видів діяльності – читання та аудіювання. Якісні критерії розробляють для оцінювання вмінь продуктивних видів мовленнєвої діяльності – письма та усного мовлення.

Взагалі, при дистанційному навчанні постає величезна проблема з формування і контролю вмінь усного мовлення. Ефективність мовленнєвих вправ знижується під впливом багатьох факторів. Дистанційне навчання надає нам значні переваги порівняно з традиційним у можливості використовувати відео-аудіо матеріали, яким притаманні такі характеристики, як мобільність, автентичність, актуальність, тематична корелятивність, корекція рівня складності [4, с. 37].

Доволі проблематичним є контроль у формуванні вміння усно спілкуватися.. На допомогу знов приходять переваги дистанційного навчання: студенти залишають голосові повідомлення або у навчальному чаті, де кожен має можливість почути відповідь кожного та оцінити якість своєї роботи, або у особистий чат, де викладач рефлексує своїм голосовим повідомленням, в якому вказує на помилки та надає поради, оцінює відповідь. Відео телезв'язок можна встановити через наявні месенджери [Там само].

Отже, дистанційне навчання зі своїми перевагами та скорегованими недоліками пропонує доступність до якісних освітніх послуг та шеринг інтелектуальних ресурсів, що можливо за умов глобалізації освіти.

Список використаних джерел

1. Використання дистанційних освітніх технологій у викладанні іноземних мов. *Міжвузівський науково-методичний семінар*. Київ: Держ. торг.– екон. ун-т., 2022. 98 с.
2. Войналович О.О. Глобалізація і розвиток сучасної освіти в Україні. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6932/1/Voynalovych.pdf> (дата звернення: 29.07.2024).
3. Сбруєва А.А. Глобалізація освіти. *Енциклопедія освіти*. Акад. пед. наук України. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 136–137.
4. Сіденко Н.Г. Виклики дистанційного навчання у викладанні іноземної мови. *Узагальнений досвід педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти Херсонської області*. Спец. випуск 1(6) / уклад.: А.В. Подозьорова, О.Є. Яковенко. Одеса: АО Бахва, 2023. С.33-38.
5. Процес глобалізації в освіті. URL: <https://vseosvita.ua/library/proces-globalizacii-v-osviti-198129.html> (дата звернення: 29.07.2024).

Трушковська А. Д.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

УДК 811.111'374+811.112.2'374

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Німецька та англійська мови належать до германської групи індоєвропейської мовної сім'ї, мають певні спільні риси в граматичній і лексичній системах, водночас, однак, й унікальні особливості, які виникли в процесі історичного розвитку та під впливом зовнішніх факторів. З огляду на те, що сьогодні англійська та німецька мови є загальноповсюдними та найбільш затребуваними в галузях економіки, культури та науки, вивчення особливостей перекладу цієї мовної пари дасть змогу розширити українську перекладацьку базу та сприятиме покращенню міжкультурної комунікації.

Актуальність теми дослідження полягає в потребі вивчення перекладацьких аспектів на матеріалі пари споріднених мов неслов'янської групи задля прагматизації міжкультурної комунікації.

Мета дослідження – проаналізувати основні лексичні та граматичні особливості перекладу в мовній парі англійська та німецька мови.

Лексика – це та складова частина мови, без якої не можливе розуміння предметів, об'єктів і явищ навколишньої дійсності. Оперування лексичним матеріалом під час спілкування дає змогу обрати відповідне до контексту слово, словосполучення чи фразу та досягнути комунікативної мети [1, с. 150].

Переклад лексичних одиниць з однієї мови на іншу вимагає ретельного аналізу контексту та розуміння мовних і культурних особливостей обох мов. Це включає не лише переклад окремих слів, але й правильне відтворення фраз, ідіом і виразів, що мають специфічне значення в кожній мові. Перекладач повинен враховувати стилістичні нюанси, тон тексту та семантичні відтінки, щоб передати зміст оригіналу максимально точно та природно. Окрім того, важливо звертати увагу на граматику та структурні відмінності двох мов, а також жанр тексту, оскільки різні типи текстів вимагають відмінних підходів до перекладу: до прикладу, технічні тексти потребують точності, тоді як художні твори – творчості задля збереження авторського стилю та атмосфери.

З лексичного погляду англійська та німецька мови певною мірою відрізняються. Насамперед для англійської мови характерними є одно- та двоскладові лексичні одиниці, які є багатозначними. До прикладу, лексична одиниця *run* (бігти, біг): у ролі дієслова означає *rennen* – мчати, *fahren* – їхати, *laufen* – бігти, *leiten* (to organize or manage) – керувати, *verkehren* (of buses, trains to travel regularly) – курсувати; у ролі іменника – *das Laufen* (the act of running) – біг, *der Abstecher* (a trip or drive) – короткочасна поїздка, *die Laufmasche* (a ladder, in a stocking) – стрілка, *die Strähne* (a length of time) – період, смуга, *der Lauf* (in cricket) – забіг [5].

"Багатозначність" або "полісемія" є поширеним явищем в англійській мові, коли слова мають два та більше взаємопов'язаних й історично обумовлених значення. За підрахунками, 500 найуживаніших слів англійської мови передають більше 10 000 значень, а на одне англійське слово в середньому випадає до 25 значень [2, с. 61].

Німецька мова, з іншого боку, має багато комплексних слів і складну систему словотвору. При словотворенні нове слово утворюється шляхом поєднання двох або більше коренів, зі сполучним елементом або без нього. Німецькі складні слова загалом мають тенденцію бути бінарними структурами, що складаються з двох прямих компонентів, а кількість кореневих морфем може перевищувати дві [3, с. 418-419].

Окрім того, більшість іменникових і прикметникових складних лексичних сполук німецької мови пишуть лише разом, зрідка через дефіс; на відміну від англійської, у якій складні сполуки найчастіше написані окремо або в поєднанні з прийменником *of*, іноді – через дефіс або разом.

Порівнюємо переклад таких комплексних слів із німецької англійською: *die Muttersprache – mother tongue; die Landesregierung – state government; die Rechtsstaatlichkeit – rule of law; die Lebenshaltungskosten – cost of living; die Lichtgeschwindigkeit – speed of light; der Umweltschutz – environment protection/protection of the environment* (залежить від контексту); *der Entscheidungsprozess – decision-making process* (приклади – Т. А.).

Отож спостерігаємо, що німецькі складні слова перекладено англійськими складеними, які написано або окремо, або в поєднанні з прийменником *of*. Використання складних слів набирає все більшої популярності в сучасній німецькій мові, передусім у технічних, наукових та адміністративних текстах, оскільки вони сприяють мовній економії.

Один із найголовніших перекладацьких аспектів, коли граматичні конструкції підлягають трансформаціям або, інакше кажучи, змінюється граматики речення (наприклад, зміна складного речення на просте, поширеного на непоширене тощо), звучить: більшість англійських дієслівних виразів або конструкцій при перекладі німецькою відповідають прислівнику або прислівниковим зворотам [4]. Розглянемо такі приклади:

– *She **may** have forgotten her keys* (модальне допоміжне дієслово).
– ***Vielleicht** hat sie ihre Schlüssel vergessen* (прислівник).

– *She **appears** to have many friends* (основне дієслово, за яким слідує інфінітив). – ***Anscheinend** hat sie einen großen Freundeskreis* (прислівник).

– *The team **is bound** to win the championship next year* (дієслово-зв'язка + прикметник). – ***Mit Sicherheit** wird die Mannschaft nächstes Jahr die Meisterschaft gewinnen* (прийменник із іменником у ролі прислівника).

– *We **have pleasure** in sending you the enclosed price list* (допоміжне дієслово + іменник). – ***Gern** senden wir Ihnen als Anlage unsere Preisliste* (прислівник) [4, с. 31].

У деяких контекстах безособові речення в англійській мові також можуть бути виражені прислівниками в німецькій мові:

– ***It is certain** that he will agree* (безособове речення, що складається з формального займенника, дієслова-зв'язки та прикметника; прикметник є іменною частиною складеного іменного присудка). – ***Bestimmt** ist er einverstanden* (прислівник) [4, с. 32].

Безособові речення часто мають модальне значення, виражаючи бажання, припущення, ймовірність, пораду тощо. У таких реченнях до прислівника додаємо модальне дієслово:

– ***It is advisable** to book early, especially for peak seasons* (безособове речення, що складається з формального займенника, дієслова-зв'язки та прикметника; останній – іменна частина складеного іменного присудка). – ***Vorsichtshalber sollten** Sie früh buchen, vor allem wenn Sie in der Hochsaison fahren wollen* (прислівник + модальне дієслово) [4, с. 32].

Переклад англійських дієслівних конструкцій німецькими прислівниками є необхідним із низки семантичних і стилістичних причин. Розглянемо таке речення: *He is sure to do it*. Дієслівний вираз *to be sure to* виражає оцінку стороннього спостерігача, а не думку того, про кого йдеться в мовленні. Варіант перекладу *Er ist sicher, es zu tun* структурно є правильним, проте семантично та стилістично – ні, оскільки відображає хибну перспективу – суб'єкт, про кого йдеться, сам про себе так думає. Правильним перекладом цього речення є: **Bestimmt macht er das**. – оцінка стороннього спостерігача [4, с. 32].

Висновки. Англійська та німецька мови, попри те, що обидві належать до однієї мовної сім'ї, зберігають деякі відмінні ознаки в лексичній і граматичній системах, що може викликати певні труднощі при перекладі. Англійська мова відрізняється наявністю великої кількості одно– та двоскладових слів і їхньою багатозначністю. Для німецької мови більш характерними є складні лексеми, що утворюються шляхом об'єднання декількох коренів.

Іншою важливою особливістю, на яку варто звертати увагу при перекладі з англійської мови німецькою, є англійські дієслівні конструкції, які необхідно перекладати прислівниками або прислівниковими зворотами в німецькій мові. Насамперед це пов'язано з синтаксичними особливостями німецької мови, з якими перекладачі повинні також бути обізнаними.

Список використаних джерел

1. Близнюк Л. М., Трушковська А. Д. Традиційний та дигітальний підходи до вивчення німецької лексики: методи та особливості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2022. № 82. С. 150–154.
2. Конспект лекцій з дисципліни "Порівняльна лексикологія англійської та української мов" для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 035 "Філологія" / уклад. к. філол. н., доц. Н. М. Валугева. Кам'янське : ДДТУ, 2023. 102 с.
3. Різник Ю. Ю., Зелененька О. В. Складова структура слів сучасної німецької мови. *75-а наукова конференція професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"* : тези доп., м. Полтава, 02–25 трав. 2023 р. / Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка", 2023. С. 417–419.
4. Königs K. (2021). *Übersetzen Englisch-Deutsch: Lernen mit System*. Tübingen, Germany: Narr Francke Attempto Verlag GmbH & Co. KG.
5. Cambridge Dictionary. English–German Dictionary. *Cambridge University Press & Assessment 2024*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-german> (дата звернення: 29.06.2024).

**Research
Europe.org**